

BUITENLEVEN

tuinieren met ♥ voor natuur

De Beukenhof

Engelse droom
van een tuin

Karin Bloemen

Maakt tuinieren makkelijk

*Bronstige
damherten*

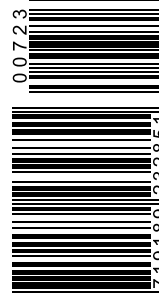
En verder...

**Struinen
door de stille
uiterwaarden**

Bostuin met
losse borders en
moerasvijver

€ 11,50

BP 8

Verwondering begint in je tuin

Bij Buitenpracht creëren we plekken die verwonderen. Laat je inspireren door onze tuinen, buitenverblijven, veranda's en overkappingen.

Of scan de QR code

BUITENPRACHT®

BUITENPRACHT.NL

Ontdek de gratis *Buitenleven*-app **Mijn Stek**

Ben je het overzicht over je moestuin of al je kamer- en tuinplanten kwijt? Die tijd is voorbij! Download de *Buitenleven*-app en maak het jezelf makkelijk.

Mijn Stek maakt tuinieren en planten verzorgen eenvoudig én leuk. In de app vind je handige informatie en tips om je moestuin, binnen- en buitenplanten te onderhouden; zoals de ideale standplaats of de bloeitijd van je favoriet. Bovendien kun je de app zo instellen dat je notificaties ontvangt zodra er een actie voor je klaarstaat. Je ananasplant water geven bijvoorbeeld, of je hortensia snoeien. *Mijn Stek* is hét tuinierhulpje voor iedereen, groene vingers of niet.

Download
'm hier!

Hoofddrol

In elke *Buitenleven*-editie ontstaat voor mij als vanzelf een overkoepelend thema. Zo was dat in de vorige editie het wildernisgevoel als tegenhanger van de gestructureerde tuin en in de editie daarvoor verschillende manieren om contact te leggen met de natuur. Deze editie staat vanzelfsprekend in het teken van de herfst, met prachtige tuinverhalen, natuurfotografie en bronstige damherten. Maar een overkoepelend motief vond ik niet. Tot ik ontdekte dat er een dier in de coulissen stond dat de hoofddrol naar zich toetrok: de spreeuw. En dan met name de spreeuwenzwerm. Vanaf ons balkon op de twaalfde verdieping zijn ze sinds een paar weken weer te bewonderen. Zinderende, cirkelende, vrolijk kwetterende spreeuwenzwormen op zoek naar een geschikte slaapplek.

En ik bleek niet de enige te zijn die ze is opgevallen. Fotograaf Erik Hijweege maakte fabuleuze foto's van zwermen in verschillende formaties in Friesland. Onze freelancer Margot Eggenhuizen besloot Hijweeges boek en expositie *Spreeuwendans / Protterdûns* op te nemen in haar Selectie. Toen ik vervolgens het interview met Annemarit van Broekhoven las, waarin ze vertelt dat spreeuwenzwormen haar favoriete vorm van biomimicry zijn, was het me duidelijk. Geen overkoepelend thema dit keer, maar een onmiskenbare hoofdrolspeler: de spreeuw.

Francine Polis
Hoofdredacteur

INHOUD

jaargang 21 | nummer 7 | oktober/november 2023

Op de cover

- 20 De Beukenhof
- 30 Bronstige damherten
- 40 Bostuin met moerasvijver
- 49 Karin Bloemen
- 83 Struinen door de stille uiterwaarden

COVERFOTO MENNO RIDDERHOF

Inzet Edwin Giesbers

Buiten

- 14 **Uitbundige bloei met gigantische bloemen**
Zonnebloemen (*Helianthus*) zorgen voor vrolijkheid
- 20 **Jaarrond bloei in Engelse tuinkamers**
Ellen en Hans ontwierpen en onderhouden De Beukenhof
- 29 **Roodbruine bosbewoners**
Natuurfotografie van Jeroen Graat
- 40 **Voortborduren op het Utrechtse landschap**
De bostuin met moerasvijver van Heike en haar gezin
- 49 **Tuinieren à la Bloemen**
Karin Bloemen vertelt over haar tuinboek
- 56 **Planten, bloemen, bloembollen en dieren**
Het overdadige balkon van Carlijn, de Groene Buurvrouw
- 67 **Textielkunst volgens eeuwenoud principe**
Mirjam maakt viltten wandobjecten
- 76 **Het tuinontwerp**
Zwierige siergrassen geven deze duintuin sfeer
- 83 **Heerlijk lange herfstwandeling**
Struinen door de Afferdense en Deestse Waarden

Dieren

- 30 **Kort maar krachtig**
De damhertenbrons is een prachtig spektakel
- 64 **Choreografie op de thermiek**
Spreeuwenzwerm door de lens van Erik Hijweege
- 91 **Laatste reis voor de winter**
Natuurfotografie van Jeroen Graat

Binnen

- 92 **Wonen en werken in een oud Philips-pand**
Het interieur van ontwerpers Christoph en Daniera

Elke keer

- 3 **Voorwoord**
- 7 **Doe-tips voor in oktober en november**
- 8 **Mix**
- 101 **Groene Vingers**
- 108 **Selectie**
- 113 **Column Esther en Femke -**
Successen oogsten
- 114 **Volgende keer**
- 114 **Colofon**

Geen boekingskosten!

Boek dit voordelige arrangement, ontdek Twente en Hotel 't Kruisselt

Twente, een regio vol natuurgebieden, landgoederen en boerderijen. Een groen en glooiend landschap, met bossen, rivieren, stuwwallen en hier en daar een zandverstuiving of heidevlakte. En te midden van deze natuurweelde, gelegen in het Nationaal Landschap Noordoost-Twente, nabij De Lutte en Oldenzaal, vindt u het charmante Hotel 't Kruisselt. Een 3-sterren Superior hotel, omgeven door een eigen 9-holes par 3 golfbaan.

De professionele medewerkers van 't Kruisselt bieden uitstekende service, nemen de tijd om u te informeren over tips en bezienswaardigheden en maken graag een praatje met u. Het gerenommeerde hotel wordt op Zoover beoordeeld met een 9,1!

In de lobby vindt u een selectie van de mooiste fiets- en wandelroutes, alle startend vanaf het hotel. Fietsen zijn inbegrepen; tijdens het gehele verblijf heeft u de beschikking over uw 'eigen' hotelfiets. U kunt onderweg picknicken met een smakelijk lunchpakket of genieten van een lunch bij een van de gezellige restaurantjes die u tijdens uw fietstocht tegenkomt. Uiteraard biedt het hotel ook fantastische plekken om te genieten van een borrel of een smakelijke lunch. In de Serre of Huiskamer geniet u heerlijk van een hapje en drankje, een mooi boek, of: u droomt gewoon weg bij het mooie, rustgevende uitzicht. Elke ochtend geniet u van een kakelvers ontbijt en 's avonds bereiden onze ambachtelijk geschoolde koks een uitstekend diner, geheel naar uw wensen. Kom ontspannen, kom genieten!

Wees welkom bij 't Kruisselt!
Natuurlijk gastvrij

4-daagse Herfstspecial

"Speciaal voor u, de lezer van dit magazine"
van 299,- nú vanaf slechts 249,- p.p.!

- ◆ Ontvangst met welkomstdrankje
- ◆ 3 nachten logeren in een fraaie gastenkamer, inclusief koffie- en theefaciliteiten
- ◆ Dagelijks ontbijt en uitstekend driegangendiner
- ◆ Gratis gebruik hotelfietsen, fiets- en wandelroutes en jeu-de-boulesbaan
- ◆ Gratis gebruik binnenzwembad en sauna
- ◆ Gratis parkeren (ook voor uw privéfiets) en overal gratis wifi

- Exclusief verblijfsbijdrage à 2,15 p.p.p.n.
- Verlengingsnacht va. 70,- p.p. incl. alles!

De prijs (o.b.v. twee personen per kamer) is gebaseerd op de voordeligste kamer; keuze mogelijk uit meerdere kamertypes.

De Herfstspecials lopen van 27 oktober tot 31 december 2023. Of boek via de website of telefonisch een Wildspecial inclusief heerlijk Wilddiner.

Meer informatie? Zie www.kruisselt.nl of bel!

Boek nu en ontdek Hotel 't Kruisselt! Bel 0541-551567 of kijk op www.kruisselt.nl

Doe-tips voor oktober en november

TEKST MIRIAM ENZERINK

- Verwijder de niet gevallen, ingedroogde vruchten van kersen-, appel- en perenbomen. In deze vruchtmummies kunnen bij het overwinteren schimmels overleven, waarmee ze jonge vruchten in de lente kunnen infecteren.
- Als het weer zacht blijft, kun je nog lentebollen planten. Alles wat je later aanplant, bloeit ook later. Zo kun je de bloeitijd een beetje spreiden. Vergeet ook de potten niet.
- Vul potten en manden met kleurige winterbloeiers en wintergroen. Denk aan wintervioelen, parelbes (*Gaultheria mucronata*), rondbladige cycloam (*Cyclamen coum*), skimmia (*Skimmia*) en stengelloze sleutelbloem (*Primula vulgaris*). Vergeet niet om ze regelmatig water te geven, want de schrale wind kan potaarde snel uitdrogen.
- In dit jaargetijde ligt de nachtvorst op de loer. Pak voor de zekerheid mediterrane soorten als olijven, oleander en eucalyptus op tijd in met noppenfolie of beschermingsdoeken. Zorg ervoor dat ze niet te nat staan. Kunnen ze binnen overwinteren, doe dat dan voor de IJsduivels, de periode van 28 oktober tot 2 november.
- Rozen kun je in dit jaargetijde nog goed met kale wortel planten. Bij Kwekerij De Wilde in Zutphen spelen ze daarop in met de Nieuwe Oogst Dagen op 28 oktober en 4 november, dewilde.nl.
- Schimmels gedijen goed in vochtig herfstweer. Rozen zijn er bijvoorbeeld heel gevoelig voor. Gooi – om verspreiding te voorkomen – aangetaste bladeren in de groene container en verwerk ze niet in een mulchlaag of bladcompost.
- Volgend jaar knoflook uit eigen tuin? Poot dan nu knoflookbollen op een zonnige plek. Of probeer ze eens uit in potten. Tip: splits de tenen en poot alleen de stevigste voor een grotere kans van slagen.

Mix

SHOPPING | FOOD

TEKST ESTHER DERKS

#1

#1 Oersterk

Het ontwerp van de keramieken citroenpers Urchin is geïnspireerd op de gereedschappen van vuursteen uit de prehistorie. Het citroensap stroomt als een waterval in de kom. € 42, noussconceptstore.com

#2 Vrolijke bende

Decoreer je huis en je planten met de vrolijke metalen dieren uit de Cartoon Magic Box van Caoscreo. Buig het metaal voor een 3D-effect. Set bevat zes dieren in verschillende kleuren. € 45, terenzisrl.it

#3 Gebronsde huid

Voed je huid met het Anti-Aging Facial Tan Serum van TanOrganic en geef je gezicht een *sunkissed glow*. Vegan, biologisch en eerlijk geproduceerd. € 51,95 (30 ml), iciparisxl.nl

#4 Tijdloos

Geef deze bruine kandelaar Lidatorp van Storefactory steeds een nieuwe uitstraling door hem op te vullen met een mooie tak, wat dennenappels of gedroogde bloemen. Met de hand gemaakt van klei. In drie verschillende maten. Vanaf € 26,95, more2style.nl

#2

#3

#4

Stadsbrouwerij Maastricht

Op het terras van Stadsbrouwerij Maastricht geniet je van het uitzicht over de Maas onder het genot van de heerlijkste bieren met bijpassende gerechten. Er wordt zoveel mogelijk gewerkt met lokale producten. In sommige gerechten wordt het huisgebrouwen bier zelfs gebruikt als ingrediënt. Het gebouw, daterend uit 1825, ligt aan de voet van de Sint Servaasbrug, de oudste brug van Nederland. Sinds 1857 wordt er op deze historische plek al bier gebrouwen. Het is de plek voor een proeverij, rondleidingen, het groepsspel *The Brewer's Secret* en een inkijkje in het rijke bierleven van Maastricht. Open: di t/m zo van 12.00-00.00 uur. (Bierwinkel wo t/m zo van 12.00-18.00 uur.) **Stadsbrouwerij Maastricht, Oeverwal 12, Maastricht, 0438553258, stadsbrouwerijmaastricht.com**

#5

#5 Fleurig

De kleurrijke en decoratieve opzetwastafel PUEBLA staat prachtig in het toilet of de badkamer. Gemaakt van klei en keramisch geglaazuurd. Heeft een diameter van 39 cm. € 289, mexambiente-shop.com

#6

#6 Appeltje voor de dorst

Het appelsap van Schulp is gemaakt van Nederlandse appels en heerlijk natuur-troebel. Ambachtelijk geperst. € 2,69 (750 ml), schulpl.nl

#7

#8

#7 Duurzaam en luxe

Geef een frisse boost aan je slaapkamer met de strepencollectie van SUITE702. De beddengoedset bestaat uit een dekbed-overtrek en een of twee kussenslopen. Gemaakt van biologisch katoen. Verkrijgbaar in verschillende kleuren. Vanaf € 114,95, suite702.com

#8 Oversized

De Orla Changing Robe van Regatta is een must-have voor alle seizoenen. De retro bloemen van ontwerpster Orla Kiely maken de wind- en waterdichte damesjas helemaal af. € 157,50, regatta.com

#9 Multifunctioneel

De poef Miami Outdoor kan zowel binnen als buiten staan. Plof erop neer, gebruik hem als voetenbank of doop hem om tot gezellig bijzettafeltje. € 75, zwartwitshop.nl

#9

#10

#10 Iconische hanger

De hanger Barbie Heels is afgegoten van een vintage Barbie-muiltje. Gemaakt van gerecycled zilver of verguld goud. Kan aan een oorring of ketting worden gehangen. Zilver € 44,95, verguld goud € 49,95, charlottewooning.com

Mix

SHOPPING | FOOD

#11 360 graden kunst

De epoxy schilderijen van ORGNL Art Design zijn unieke, handgeschilderde kunstwerken die elke ruimte sfeervoller en kleurrijker maken.

De ronde, organische vorm verzacht harde, rechte lijnen in een ruimte.

Vanaf € 195, orgnl-art-design.com

#11

#12 In harmonie met de natuur

De gulheid van het land is de vertaling van *The Fat of the Land*. Het baanbrekende boek uit 1961 van de Britse auteur en ecologische pionier John Seymour (1914-2004), die opkwam voor een eenvoudig leven. Zestig jaar later nog steeds actueel. € 25, uitgeverijjoevers.nl

Buitenleven mag drie boeken weggeven! Ga vóór 1 december 2023 naar buitenleven.nl/winnen en vul je gegevens in.

WIN

#12

#13 Kunst op maat

Breng de natuur in huis met een viltkunstwerk van Mirjam Withaar. Zoals een kunstwerk geïnspireerd op het Groot Hoefblad met prachtige herfstkleuren.

Vanaf € 300, mirjamwithaar.com

#13

#14 Warm en verkwikkend

De biologische Hemp Chai Tea brengt Ayurvedische specerijen samen met Groningse hennep tot een kruidige, lichtzoete melange. Lekker als pure thee of als basis voor een Chai Latte.

€ 5, dutchharvest.org

#14

#15 Licht en luchtig

De Haglöfs Lite Slim Pant is een sneldrogende, lichtgewicht wandelbroek voor lente, zomer en herfst. Gemaakt van gerecycled materiaal.

In dames- en herenuitvoering.

Vanaf € 100, haglofs.com

#15

#16

#16 Behaaglijk warm

Deze Glerups-sloffes met rubberzolen zijn ideaal voor zowel binnen als buiten. Gemaakt van stevig en soepel vilt. Warmte- en vochtregulerend. In verschillende kleuren en uitvoeringen. Vanaf € 74,95, binorm.nl

#17

WIN

#17 In een handomdraai

Met de accu-schroevendraaier 4V van Parkside zet je zo je eigen insectenhotel in elkaar. Bevat vier verschillende hulpstukken, waaronder een koppelhulpstuk dat perfect is voor kleine schroeven en kwetsbare materialen. Inclusief 30-delige bitset. € 24,99, lidl.nl

Buitenleven mag één accu-schroevendraaier met insectenhotelbouwpakket weggeven!

Ga vóór 1 december 2023 naar buitenleven.nl/winnen en vul je gegevens in.

#18

#19

WIN

#12 Back to the 70's

Met deze retro servettenhouder Ramona Groen heb je altijd een servet binnen handbereik. Vieze vingers zijn voortaan verleden tijd. € 15,95, bastaa.nl

#19 De vork in de steel

Zoek je eigen handvat in het bos bij het Huckleberry Bos bestek van Kikkerland. Leuk voor kinderen tijdens een picknick of kampeertrip. € 9,99 (vork en lepel), ditverzinneniet.nl

Buitenleven mag 3 besteksetjes weggeven!

Ga vóór 1 december 2023 naar buitenleven.nl/winnen en vul je gegevens in.

#20

#20 Paradepaardje

Op het linnen kussen The Horse Parade van Mind The Gap staan twee elegante Hongaarse paarden geborduurd. De randen zijn met de hand afgewerkt met rode kant en kwastjes. € 220, limelace.co.uk

Mix

SHOPPING | FOOD

#21

#21 Zonder poespas

De Nederlandse honing van Bijenbaas is ongefilterd en onverhit. Puur natuur! De smaak en kleur hangen af van wat er op dat moment in de omgeving bloeit. Verkrijgbaar in speciaalzaken door heel Nederland. Vanaf € 7,95, [bijenbaas.nl](https://www.bijenbaas.nl)

#22

#22 Avontuurlijk

In *Op jacht naar planten* neemt de ervaren botanicus en ontdekkingsreiziger Chris Thorogood je mee op expeditie. Hij beschrijft en illustreert op prachtige wijze de bijzondere planten die hij ontdekt. € 29,99, [terralannoo.nl](https://www.terralannoo.nl)

#23

WIN

#23 C'est magnifique

Laat je (klein)kind stralen in deze jurk Robe Violet Fleur van Petit Lapin. Een speels klassiek 'Frans' merk. Ontworpen en gemaakt in Nederland van hoge kwaliteit katoen. € 109,95, [petitlapin.nl](https://www.petitlapin.nl)

Buitenleven mag één jurk weggeven!

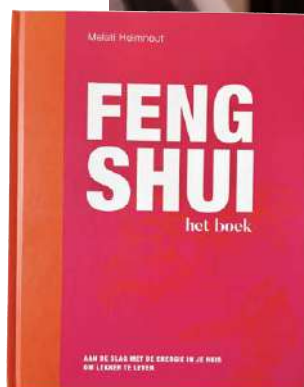
Ga vóór 1 december 2023 naar [buitenleven.nl/winnen](https://www.buitenleven.nl/winnen) en vul je gegevens in.

#24

#24 Ovaal

Het houten bureau Latto Desk kun je als werk bureau of als kaptafel gebruiken. Het elegante ontwerp staat mooi in elke kamer. In iedere poot zit een boekenplankje. € 269, [casashops.com](https://www.casashops.com)

#25

#25 Je huis als spiegel

Met Feng Shui het boek transformeer je je huis tot een heerlijke plek die in balans is en waar positieve energie stroomt. Het boek staat vol praktische tips om zelf aan de slag te gaan. € 35, [fengshuihetboek.nl](https://www.fengshuihetboek.nl)

#26

HOT
SPOT

Nagelhout Hattermerbroek

Aan de rand van de Veluwe vind je het nostalgische dorpswinkeltje Nagelhout Hattermerbroek. Een bedrijf dat al sinds 1912 is gespecialiseerd in het maken van klompen, waarvan er veel met de hand worden beschilderd. De winkel is ook een van de opstappunten van het Wiseperpad, een prachtige wandelroute door bossen en weilanden. Je koopt hier een routekaart van dit klompenpad dat voor een groot deel historisch tracé volgt. Na afloop van de wandeling kom je in de snackbar van Nagelhout Hattermerbroek op krachten met een patatje, boerengehaktbal of verfrissend ijsje. Open: di, do, vr en za. Winkel vanaf 9 uur, snackbar vanaf 10.30 uur. **Zuiderzeestraat 687, Hattermerbroek, 038 3761321. Kijk voor actuele openingstijden op de website nagelhouthattermerbroek.nl**

#26 Minimalistisch

Het flinterdunne tafelblad van de Dine Burgundy eettafel balanceert op een gewikkelde poot. Gemaakt in Nederland van linoleum. Komt in verschillende maten en kleuren. Vanaf € 2290, ignoreamsterdam.nl

#27 Retro pareltje

De terra lamp van Bubbly.j heeft een serene uitstraling door het gebruik van zachte aardetinten. De paddenstoelvormige lamp is gemaakt van glas en metaal. € 179,50, bubbly-j.nl

#28 Wie zoet is

In het grote Sintboek van Tony's Chocolonely vind je spelletjes, recepten en veel Tiny Tony's. Deel de chocola met vrienden en deel Tony's visie voor 100 % slaafvrije chocolade wereldwijd. € 7,49, tonyschocolonely.com

#29 Mix & match

Met het boek *Tuinplantenkieser op kleur* maak je eenvoudig de mooiste plantencombinaties voor borders en plantvakken. Inspirerend voor zowel tuinliefhebbers als tuinontwerpers. € 35,99, bol.com

#30 Rustig roodborstje

Met de Stained Glass Robin on Driftwood sier je je huis of tuin. Handgemaakt door Millerman Glass en daardoor uniek. € 28,98, thebritishcrafthouse.co.uk

#27

#28

#29

#30

Het zonnetje in de tuin

Vaste zonnebloemen verdienen een plekje op de achterste rij in de border. De gele bloemen vrolijken de tuin in de nazomer helemaal op. Eenjarige zonnebloemen zaai je makkelijk zelf. Ze groeien wonderbaarlijk snel en in de zomer verschijnen de gigantische bloemen.

TEKST EN FOTO'S MODESTE HERWIG

Bij de naam zonnebloem denk je meteen aan de hoge eenjarige *Helianthus annuus* met supergrote bloemen. Voor de border zijn de sterke vaste planten ook prachtig, met wat kleinere bloemen in zonnig geel die kleur geven aan de [na]zomer en herfst. Het geslacht *Helianthus* [helios = zon en anthos = bloem] behoort tot de composietenfamilie. Alle ongeveer honderd soorten zijn inheems in Noord-Amerika, waar ze vaak op de prairie groeien. De grote bloemen van de zonnebloem draaien gedurende de dag mee met de zon; wel iets om rekening mee te houden in een beplanting.

Vrolijk geel

De nieuwe cultivars blijven lager en bloeien extra rijk. Ze zijn dus ook geschikt voor een kleinere tuin. De verschillende tuinvormen lijken nogal op elkaar, maar de tint geel kan variëren van diep geeloranje, felgeel en citroengeel tot bijna wit. Bij *Helianthus annuus* komen ook rode, oranje en bruine tinten voor. Kijk ook eens naar de gevulde vormen, waarbij de hele bloem dik gevuld is of alleen het hart – heel apart. De bloemhoofden bestaan uit een krans van lintbloemen en een rond hart van kleine buisbloemen. Omdat de bloemen veel nectar en stuifmeel leveren, zijn zonnebloemen perfecte bijen- en vlinderplanten. *Helianthus* is een waardplant voor diverse vlindersoorten. Zonnebloemen zijn bovendien geliefd als snijbloem en blijven lang goed op de vaas.

In de jungle

Wilgenbladzonnebloem (*Helianthus salicifolius*) is onmisbaar in een jungletuin vanwege de exotische uitstraling van het smalle blad.

3

Plant- en zaaitijd

De vaste zonnebloemen plant je in het voor- of najaar en de eenjarige soorten in mei. Pas wel op voor late nachtvorst, want zaailingen zijn nog kwetsbaar. Zet zonnebloemen 30-40 cm uit elkaar. De bloemen verschijnen vanaf juli, de bloei gaat door tot in de herfst.

Volle grond of pot?

Zonnebloemen verlangen een zonnige standplaats en voedselrijke, doorlatende grond. Ze groeien goed in de volle grond, maar de lagere soorten zijn ook erg mooi in een ruime pot.

Verzorging

Alle zonnebloemen zijn heel sterk, maar in een warme en droge periode kun je ze best wel extra water geven. Dat geldt zeker voor jonge planten, planten in pot en eenjarige zonnebloemen. Bemest je zonnebloemen in het voorjaar met organische mest en controleer jonge planten op slakken. De hoge soorten hebben vaak wat steun nodig. De vaste zonnebloemen zijn zeer winterhard.

Snoeien

Door de vaste zonnebloemen eind mei-begin juni te snoeien, zorg je voor een latere bloei. De plant blijft ook lager en steviger. Knip alle stengels voor ongeveer een derde af, of doe dit bij de helft van de stengels als je de

- 1 *Helianthus mollis* past perfect in een prairietuin, hier samen met bergamotplant (*Monarda*) en zonnehoed (*Rudbeckia*).
- 2 *Helianthus mollis* is een vaste zonnebloem die tot 2 meter hoog kan worden.
- 3 De rijkbloeiende *Helianthus decapetalus* 'Capenoch Star' is geliefd als borderplant.
- 4 Zachtgele bloemen van de eenjarige *Helianthus debilis* 'Italian White'.

bloei wilt spreiden. Door eenjarige zonnebloemen te toppen, gaan ze zich vertakken en verschijnen er meer, maar wel kleinere bloemen. Laat de uitgebloeide bloemen gewoon zitten, want vogels zijn dol op de rijpe zaden.

Vermeerderen en verjongen

De vaste zonnebloemen kun je goed vermeerderen door ze in het najaar of voorjaar te delen. Graaf de kluit op, deel in stukken en plant elk stuk opnieuw. De eenjarige zonnebloemen zijn heel makkelijk te zaaien. Zaai ze in april binnen voor in potjes of in mei direct in de volle grond. De zaden mogen ongeveer 1,5 cm diep in de aarde komen.

De vijf mooiste soorten

1. *Helianthus* 'Lemon Queen'. Een hoge soort met middelgrote lichtgele bloemen. Deze sterke vaste plant bloeit lang door en breidt zich langzaam iets uit. 'Carine' lijkt hierop, maar blijft wat lager. Volle zon, hoogte 175-200 cm, bloei augustus-oktober.
2. *Helianthus* 'Happy Days'. Heldergele bloemen bovenaan stevige stengels, het hart is dik gevuld als een pompon. Blijft lager en is daarom makkelijker toe te passen in een border. Vaste plant. Volle zon, hoogte 120 cm, bloei augustus-november.
3. *Helianthus debilis* 'Italian White'. Een sierlijke eenjarige zonnebloem met vertakte stengels. Heel licht gele tot bijna witte bloemen met smalle bloemblaadjes, een contrasterend zwart hart. Volle zon, hoogte 130-150 cm, bloei juli-september.
4. *Helianthus annuus* 'Ms Mars'. Van de bekende eenjarige zonnebloem met grote bloemen zijn veel tuinvormen, zoals deze bijzondere tweekleurige. Of kies voor 'Autumn Beauty', een mengsel in geel en roodbruin. Volle zon, hoogte 80-100 cm, bloei juli-september.
5. *Helianthus salicifolius*. Bij deze vaste plant gaat het vooral om het smalle, wilgachtige blad dat sierlijk afhangt. De kleine gele bloemen verschijnen zelden. Liefst vochtige grond, steun is vaak gewenst. Breidt zich uit. Volle zon, hoogte tot 200 cm, bloei oktober.

Hier koop en/of bekijk je ze

- Arjan Schepers Vaste Planten, Mariënheem, 0641271997, arjanschepers.nl
- Kwaliteitsplanten, Borculo, 0545725000, kwaliteitsplanten.nl
- Studio May & June, Woudenberg, 0332024338, studiomayandjune.com
- Tuingoed Foltz, Meeden, 0598635000, tuingoedfoltz.nl
- Vreeken's Zaden, Dordrecht, vreeken.nl

- 5 *Helianthus annuus* nog in de knop.
- 6 Lage eenjarige zonnebloemen samen met goudsbloemen en afrikaantjes.
- 7 *Helianthus* 'Sunshine Daydream' heeft dik gevulde bloemen.
- 8 De wilgenbladzonnebloem is een sierlijke bladplant.
- 9 De vaste zonnebloem *Helianthus* 'Lemon Queen' samen met zilverkaars (*Actaea*).

FOTO MHGP-FP-VISIONS

TIP

De eenjarige zonnebloem is de ster van een pluktuin. Het met eetbare zaden gevulde hart is bijzonder om te verwerken in bloemwerk, ook mooi om te drogen.

Varianten

- *Helianthus atrorubens*. Enkele bloemen met smalle bloemblaadjes, een klein bruin hart. Een natuurlijk ogende soort met stevige stengels, geschikt voor prairiebeplanting. Volle zon, hoogte tot 200 cm, bloei augustus-oktober.
- *Helianthus*-cultivars. Deze vaste zonnebloemen zijn sterke, forse planten die lang en rijk bloeien. 'Flying Saucers' [80 cm] is een nieuwe lage cultivar met enkele bloemen. 'Double Whammy' [80 cm] heeft een dik gevuld hart. 'Simon Wiesenthal' [ruim 200 cm] heeft smal blad aan donkergetinte stengels en vrij grote lichtgele bloemen. 'Sunshine Daydream' [150 cm] heeft gevulde diepgele bloemen. Volle zon, hoogte 80-200 cm, bloei augustus-november.
- *Helianthus decapetalus*. Een sterke vaste plant met vrij smal blad. 'Capenoch Star' [130 cm] en 'Triomphe de Gand' [140 cm] hebben enkele gele bloemen, bij 'Soleil d'Or' [120 cm] zijn ze helemaal gevuld. Volle zon, hoogte 120-160 cm, bloei juli-september.
- *Helianthus giganteus* 'Sheila's Sunshine'. Een zeer hoge vaste zonnebloem met bleekgele bloemen en een zwart hartje. Kan woekeren. Volle zon, hoogte ruim 250 cm, bloei september-november.
- *Helianthus mollis*. Iets komvormige bloemen en een kegelvormig geelbruin hart. Het blad en de stengels zijn grijswit behaard. Geschikt voor naturalistische beplantingen, kan woekeren en zich uitzaaien. Volle zon, hoogte tot 200 cm, bloei juli-september.
- *Helianthus occidentalis*. Een fijne zonnebloem met roodgetinte stengels, weinig blad en kleine gele bloemen. Voor een droge en schrale plek. Volle zon, hoogte 120-130 cm, bloei augustus-oktober. ♣

Paspoort

Soort tuin: Engelse tuin met rechte lijnen

Waar: Barneveld [GD]

Sinds: 2000

Grootte: 1 ha

Grondsoort: zand

Ligging: de tuin ligt rondom het huis

Meer info: kijk voor opendagen op beukenhof.info

Groene omhelzing

De tuin van Ellen en Hans Lubbers bestaat uit klassieke Engelse tuinkamers met volle, strakke borders. Zichtlijnen onthullen een glimp van het omliggende landschap. Elke tuinkamer heeft zijn eigen kleur en sfeer. Van uitbundig tot zacht en rustig, van zonnig tot schaduwrijk en ingetogen.

TEKST ESTHER DERKS FOTO'S SIETSKA DE VRIES

“Bezoekers zeggen weleens dat het lijkt alsof ik schilder met bloemkleuren en bladstructuren”, begint Ellen. “Ik vind het belangrijk om een mooie kleurnuance aan te brengen in de border en met veel verschillende soorten planten te werken.” Ellen is een plantenverzamelaar in hart en nieren. Haar brede plantenkennis deed ze op tijdens haar baan als administratief medewerker bij een hoveniersbedrijf. Om nog meer over planten en beplantingsplannen te leren, volgde ze een avondopleiding aan de tuinbouwschool. Toen ze vervolgens een baan kreeg als researcher bij de bekende plantenboekenschrijver Rob Herwig, kon ze haar geluk niet op. Ze reisde door het hele land om informatie over planten te vergaren. Ook haar vele tuinreizen naar Engeland waren een grote bron van inspiratie. “In zo’n tuin ging ik dan rustig op een bankje zitten. Ik nam alle details in mij op en keek goed naar de zichtlijnen, de gelaagdheid in de borders en de vele doorkijkjes.”

Mooi compromis

Ellen wilde een grote tuin waar ze voldoende ruimte had voor het aanleggen van verschillende soorten tuinkamers en borders op vorm en kleur. In 2000 kocht het echtpaar, met hun twee kinderen, een stuk grond van 3000 m² in Barneveld met daarop een oud, vervallen huisje. Het huisje werd gesloopt en maakte plaats voor een nieuwe woning. Voordat Ellen en Hans met de aanleg van de tuin konden beginnen, moesten ze eerst de arme zandgrond bewerken met organische mest, zoals bladaarde. Hierdoor werd de grond rijker en kon hij beter water vasthouden. In het tuinontwerp hield Ellen rekening met haar eigen wensen en die van haar man. “Terwijl ik vooral van beschutte tuindelen en een omkaderde structuur houd, wil Hans juist ver weg kijken en het omliggende groene landschap rondom de tuin kunnen zien”, zegt ze. Om die reden zijn er in het ontwerp drie zichtlijnen aangebracht tussen de tuinkamers door. Deze zichtlijnen zijn zo aangelegd dat de mooiste delen van de omgeving zichtbaar blijven. Vanuit het huis kijk je op die manier door de tuin naar het achterland. Dit geeft de tuin een besloten en tegelijk open gevoel.

Windbrekers

Door de hagen en de gelaagdheid in de borders is de tuin niet in een oogopslag te overzien. Dit maakt de tuin avontuurlijk om doorheen te lopen. “Gevolg is wel dat ik Ellen soms niet kan terugvinden achter die hoge hagen”, zegt Hans lachend. De hagen hebben ook een praktische functie, want ze fungeren als windbrekers. In de weilanden heeft de wind immers vrij spel, waardoor bloemborders zo zouden platliggen. De eerste border die Ellen aanlegde, was 24 meter lang. “Een brede windsingel van moerbeibomen, taxushagen, heesters en een beukhaag zorgt ervoor dat de planten zelfs met windkracht zeven in de luwte staan”, licht Hans toe. In de windsingel vinden ook verschillende soorten vogels, egels en padden beschutting. De borders die meer wind vangen, staan vol met stevige planten, zoals lampenpoetsersgras *Pennisetum* ‘Karley Rose’, een siergras dat tegen een stootje kan.

6

Nog meer ruimte

In 2004 kocht het echtpaar 7000 m² grond bij, grenzend aan hun tuin. Ellen ging weer aan de tekentafel zitten, waardoor de tuin nu elf tuinkamers bevat met meer dan 1200 soorten vaste planten. Onder de tuinkamers vallen ook een schaduwtuin, pluktuin voor eigen gebruik, boomgaard en moestuin. De strakke lijnen in het ontwerp worden verzacht door de weelderig bloeiende borders. "In het voorjaar is de tuin nog heel strak. Later in het seizoen wordt het geheel steeds losser", vertelt Ellen. In haar koude, glazen kas kweekt ze nieuwe planten door te zaaien en te delen. "De kweekgrond bemest ik met biologisch organisch materiaal, zodat de planten stevig met hun wortels in de aarde staan." In de tuin wordt verder niet gewerkt met chemische producten en bestrijdingsmiddelen. "Het gras is mooi groen en bevat veel klaver. Dat stoort ons niet", voegt Ellen eraan toe. "We laten het lekker groeien en het is goed voor de bijen en de hommels." Op het terrein staan vier bijenkasten, die Hans zelf heeft gebouwd. De bijen worden verzorgd door een imker. Dit jaar haalde de imker 23 kilo honing uit de kasten.

TIP

Plaats een zitje in de tuin op zo'n manier dat je een mooi uitzicht hebt op een border of een verrassend doorkijkje.

- 1 Op de voorgrond: herfstaster *Aster novae-angliae* 'Rudelsburg'. Naast de kas staat een tulpenboom (*Liriodendron*).
- 2 Doorkijkje van de ene tuinkamer naar de andere. Rechts: herfstaster *Aster* 'Pink Spray'. Op de voorgrond: Japans sierriet *Miscanthus* 'Beth Chatto'. Links: zonnehoed (*Rudbeckia triloba*).
- 3 *Dahlia* 'Waltzing Mathilda' is een oranjerose/zalmroze bloem met een open hart. Bloeit vanaf de nazomer tot de eerste vorst.
- 4 In de vijver: waterlelie (*Nymphaea*), lis (*Iris*), pijlkruid (*Sagittaria sagittifolia*) en krabbenscheer (*Stratiotes aloides*) voor de zuiverheid van het water.
- 5 Najaarsborder van vaste planten en grassen: herfstchrysant *Chrysanthemum* 'Dixter Orange', prachtriet (*Miscanthus*), struisriet (*Calamagrostis*), gierst (*Panicum*), pijpenstrootje (*Molinia*), pruikenboom *Cotinus* 'Grace', vlambloem (*Phlox*), Virginische ereprijs *Veronicastrum virginicum* 'Fascination', ijzerkruid (*Vernonia*) en asters.
- 6 Ellen is een tomatenplant aan het dieven. In potten voor de kas: Afrikaanse lelie (*Agapanthus*), mix van dahlia's en duizendblad (*Achillea*). Op de achtergrond: peterselievlier *Sambucus nigra* 'Lacinata'.

7

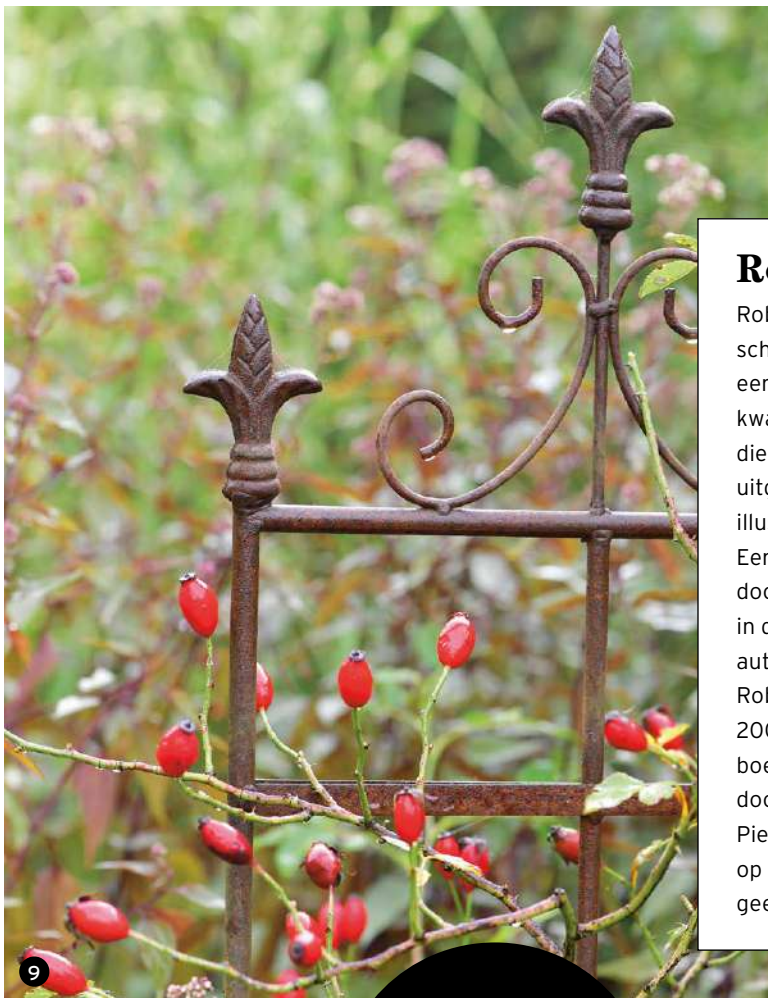
Verzamelen en zaaien

Vanaf september laat Ellen de bloemen staan, zodat ze zaad gaan vormen. Het bloemenzaad verzamelt ze om er in februari in de kas mee te zaaien. "Zo zaai ik onder andere zonnehoed (*Rudbeckia*), cosmea (*Cosmos bipinnatus*) en leeuwenbek (*Antirrhinum*). Muurbloemen (*Erysimum cheiri*), vingerhoedskruid (*Digitalis purpurea*) en judaspenning (*Lunaria annua*) worden in het najaar uitgeplant. Dan is de grond nog warm en kun je bloembollen planten en vaste planten verplaatsen. Boven de grond gebeurt er niets, maar onder de grond gaan de wortels zich uitbreiden. Hierdoor hebben ze in het voorjaar een goede start."

8

- 7 Voor het tuinhuiscafé: zwarte moerbeien (*Morus nigra*) en een trompetboom (*Catalpa*). Rechts: vijf moeraseden (*Quercus palustris*). Linksonder: hortensia (*Hydrangea*) en duizendknoop (*Persicaria*).
- 8 Herfstaster Aster 'Pink Spray' bloeit van september-oktober uitbundig met roze bloemetjes.
- 9 Bottels van een wilde roos (*Rosa wichuraiana*).
- 10 Naast de vijver: twee sierperen *Pyrus calleryana* 'Chanticleer'. Ze bloeien in april en mei met witte bloesem. In het najaar kleurt het blad rood-violet.

Rob Herwig

Rob Herwig (1935-2022) was een Nederlandse schrijver over tuinieren en kamerplanten. Zijn eerste boek, het *Groot Bloemen- en Plantenboek*, kwam in 1966 uit. Hij schreef ruim tachtig boeken die in meer dan twintig landen werden uitgebracht, vertaald in 22 talen. Ook de foto's en illustraties in zijn boeken waren van zijn hand. Een aantal boeken maakte hij samen met zijn dochter Modeste Herwig. Zij volgde haar opleiding in de tuinen van haar vader en werd zelf ook auteur, tuinfotograaf en tuinontwerper.

Rob Herwigs manier van tuinieren was van 1971 tot 2000 te bewonderen in de modeltuinen bij zijn boerderij in Lunteren. Deze werden aangelegd door bekende tuinarchitecten zoals Mien Ruys en Piet Oudolf. Onder de naam HerwigGarden staan op [youtube.com](https://www.youtube.com/watch?v=...) filmpjes waarin de schrijver tips geeft over kamerplanten en moestuinieren.

9

TIP

Stem de vaste planten af op je grondsoort, dan hebben ze minder onderhoud nodig.

10

Het hele jaar door b(l)oeiend

Ellen houdt van rijkbloeiende vaste planten met verschillende kleuren. Vlambloem (*Phlox*), ereprijs (*Veronicastrum*) en zonnehoe (*Rudbeckia*) bijvoorbeeld. "Daarnaast houd ik van structuren, zoals van duizendknoop. Wanneer ik een border beplant, let ik op de kleur, de bladvorm en een overeenkomstige bloeiperiode. Ik zorg dat er altijd een border in bloei staat. Zelfs in de winter dankzij winterroos (*Helleborus*) en winterbloeiende heesters. Daarnaast behouden uitgebloeide siergrassen en planten met zaaddozen ook in de winter hun sierwaarde." In het voorjaar zijn het de bollen die zorgen voor kleur. Na de sneeuwklodjes, tulpen en narcissen komen de vaste planten en de bomen in bloei te staan. De bijen leven zich vooral uit in de boomgaard waar twaalf soorten appelrassen groeien.

- 11 Diverse soorten geranium (*Pelargonium*) en siernetel (*Coleus*) in de kas.
- 12 Op de tafel: een mix van potplanten zoals salie (*Salvia*) en siernetel (*Coleus*). De boom boven de tafel is een moeroseik (*Quercus palustris*).
- 13 Doorkijkje door een aantal tuinkamers. Op de voorgrond: zonnehoed (*Rudbeckia triloba*) in de geel-oranje-rode tuin.
- 14 Paarse amarant (*Amaranthus cruentus*), een eenjarige plant die rood-paars bloeit van juli tot september.
- 15 Op de voorgrond: twee soorten hemelsleutel (*Sedum Telephium*) en *Sedum* 'Karfunkelstein'. Op de achtergrond: een zwarte moerbeï (*Morus nigra*).

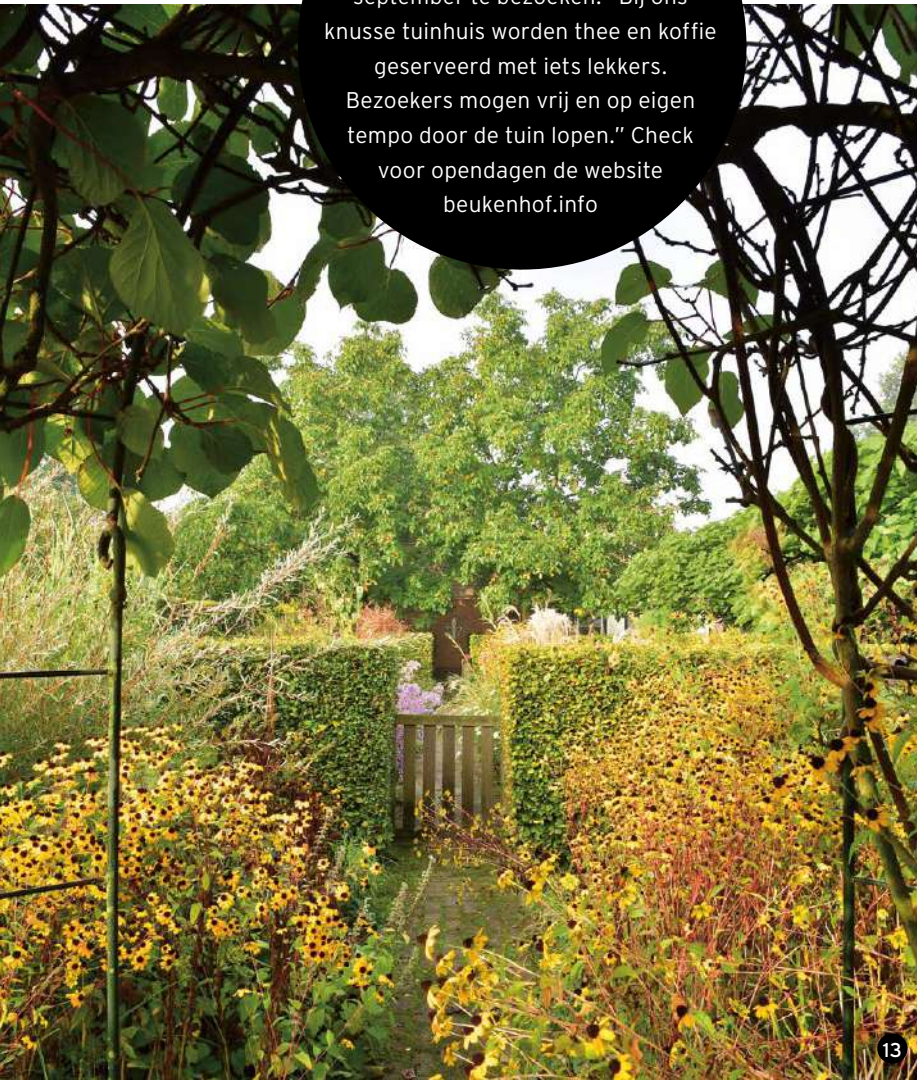
Tweedehands

Het stel maakt voor de bestrating en afzettingen zoveel mogelijk gebruik van tweedehands materialen, zoals hout, stenen en metaal. De meeste spullen vinden ze op Marktplaats. "Er is al zoveel materiaal in de wereld, het is zonde om dat nieuw te kopen", vindt Hans. "Het is vaak nog in prima conditie. En hergebruikte spullen hebben meer sfeer, want je ziet dat het heeft geleefd en dat er een verhaal aan kleeft."

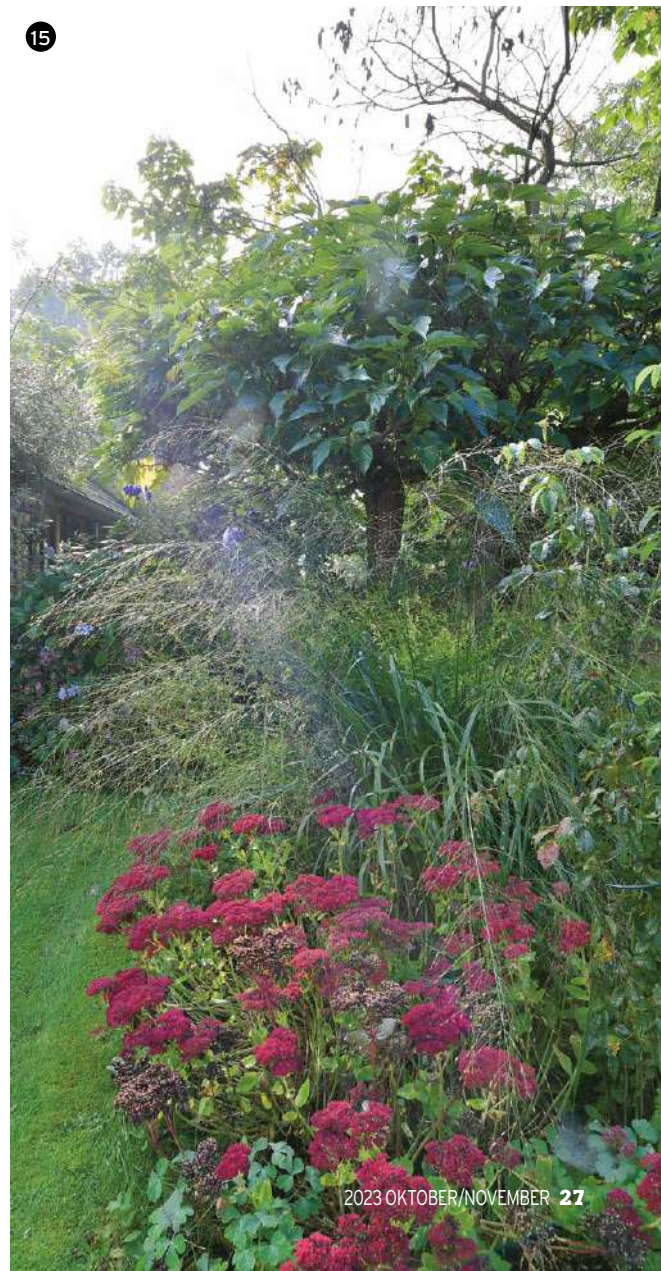
TIP

De tuin van Ellen en Hans is van half april tot eind september te bezoeken. "Bij ons knusse tuinhuis worden thee en koffie geserveerd met iets lekkers. Bezoekers mogen vrij en op eigen tempo door de tuin lopen." Check voor opendagen de website beukenhof.info

Teamwork

In haar tuin komt Ellen helemaal tot rust. "Of ik nu wandel of bezig ben met onderhoud, de tuin geeft mij energie. Het voelt nooit als werk. Na een wandeling kom ik altijd terug met handen vol onkruid en uitgebloeide bloemen, dat gaat vanzelf." Hans houdt zich bezig met snoeien en maaien. Het snoeiafval, maaisel en de plantenresten gaan naar de groenvoorziening van de gemeente waar er compost van wordt gemaakt. Verder vervangt Hans soms een hekwerk of de verouderde afzetting van een border. "Er is altijd wat in de tuin te doen", zegt hij. Water haalt het stel met een pomp uit de grond en uit diverse regentonnen en gieters die verspreid staan door de tuin. "Op die manier geven we het water weer terug aan het land." ❀

Hotel Boschrand Texel

4-Daags Texel-Arrangement à € 255,- p.p. bestaande uit 3 overnachtingen incl.

- 3x een gevarieerd viergangendiner
- 3x een uitgebreid ontbijtbuffet
- 1x Gratis gebruik sauna
- Gratis Wi-Fi en gratis parkeren
- 1 Dag gratis gebruik huurfiets incl. kaart van Texel
- Wij betalen de totale kosten van de bootreis naar Texel aan u terug

4 Overnachtingen € 340,- p.p. / 7 Overnachtingen € 595,- p.p. (incl. diners en ontbijtbuffet)

Arrangementen zijn het gehele jaar geldig t/m 12 november.

Speciaal voor de lezers van Buitenleven bij aankomst koffie of thee met appelgebak.

HOTEL ***

BOSCHRAND
TEXEL

Hotel Boschrand | Bosrandweg 225 | 1796 NA De Koog - Texel
E-mail: info@hotelboschrand.nl | Telefoon: 0222 - 317 281 |

Radioactief

De kans is groot dat als je vandaag een boswandeling maakt, je minstens een clubje van deze kastanjeboleten (*Imleria badia*) tegenkomt. Je kunt ze eten – de jonge boleten zelfs rauw – en er natuurlijke pigmenten mee verkrijgen in geel, oranjegeel en groenbruin. Het pigment in de hoed bevat het radioactieve element cesium. In kleine hoeveelheden ongevaarlijk, maar uit onderzoek blijkt dat na de kernramp in Tsjernobyl in 1986, de kastanjeboleten in Europa twee tot drie keer zoveel cesium-137 bevatten. Inmiddels is het gevaar geweken en hoef je niet eerst je geigerteller te raadplegen voordat je kastanjeboleten in een pan champignonsoep verwerkt. ✿

Knorrende macho's

In oktober vindt jaarlijks een schitterend spektakel plaats: de bronst van het damhert. Dan gieren de hormonen door de lichamen van de mannetjes, die grote kuilen graven en in gevechten met elkaar strijden om de gunsten van de vrouwtjes. De beste plek om de fascinerende bronsttijd te observeren, is de Amsterdamse Waterleidingsduinen.

TEKST EN FOTO'S EDWIN GIESBERS

Het duin- en boslandschap van de Amsterdamse Waterleidingssduinen [AWD] ligt tussen Noordwijk aan Zee en Zandvoort. Met 3400 hectare is het het grootste natuurgebied aan de Nederlandse kust. Je kunt er heerlijk wandelen door bossen, heide, duinen en over het strand. In tegenstelling tot veel andere natuurgebieden mag je er echt struinen en dus [bijna overal] van het pad af. Loop je via een van de vier ingangen het gebied in, dan kom je meestal al vrij snel groepjes damherten tegen. Je zult merken dat de dieren gewend zijn aan bezoekers, want zelfs op enkele meters van het wandelpad blijven ze gewoon staan. Behalve als je halt houdt en vanop redelijk korte afstand naar ze blijft kijken. Dan kijken ze eerst even terug en lopen ze vervolgens een meter of twintig dieper het gebied in. Daar gaan ze dan rustig verder met hun plantaardig dieet van grassen, eikels, beukennotjes en kruiden. In de herfst kun je weleens een damhert op zijn achterpoten zien staan om met zijn gewei eikels uit een boom te slaan. Soms springt hij dan zelfs een beetje omhoog – een koddig gezicht!

Damherten in het wild

Het damhert kwam tussen de diverse ijstijden in West-Europa in het wild voor. Na de laatste ijstijd trok deze soort hertachtigen naar Zuidoost-Europa. De Romeinen brachten het damhert opnieuw mee naar onze contreien. Tegenwoordig leeft het damhert in het wild op de Veluwe, onder andere in het Deelerwoud, en in duingebied. Damherten zijn met een schofthoogte van 110 centimeter kleiner dan een edelhert, maar groter dan een ree. De hinds zien er lieflijk uit met hun bambi-uitendlijk, een roodbruine vacht met witte vlekken. De bokken zijn stoerder en dragen een prachtig schoffelgewei.

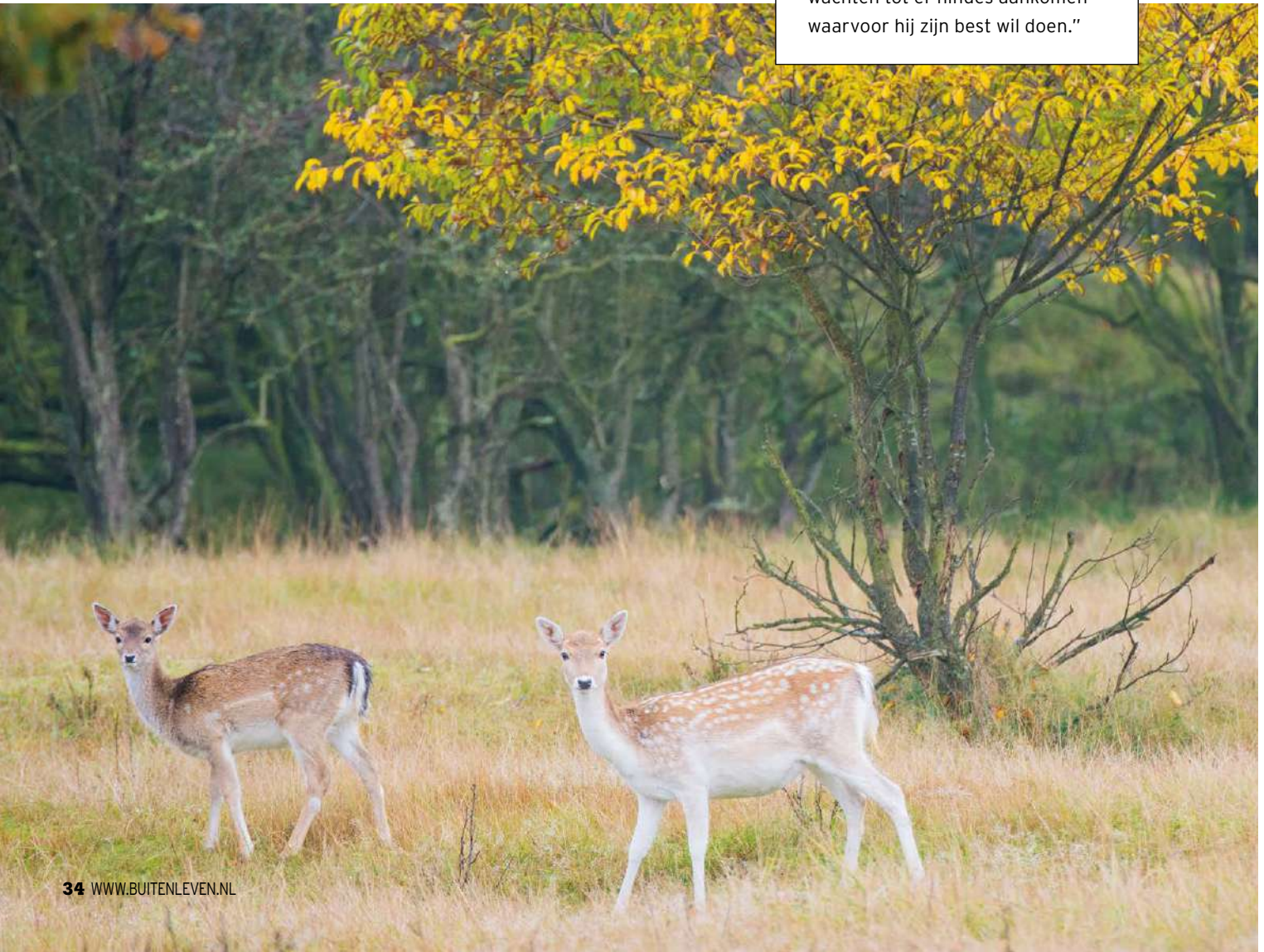
Indrukwekkende rivaliteit

Damherten zijn sociale dieren en zwerven het hele jaar in groepen door het gebied. Meestal zijn er twee groepen: de 'vrijgezelligengroep' van de mannetjes en de groep van hinds met kalven. Totdat de paartijd oftewel de bronst in aantocht is. Dan zonderen de mannetjes zich van elkaar af en worden ze rivalen. "Vanaf de tweede week van september kun je de eerste voortekenen van de damhertenbronst in de duinen waarnemen", vertelt boswachter Mark Roepman. Hij werkt voor Waternet, de beheerder van de AWD. "Dan kun je de eerste bronstkuilen tegenkomen en als je heel goed luistert, hoor je al herten knorren." Dit geluid, dat doet denken aan zwaar en luidruchtig boeren, maken de bokken om hinds te imponeren. Hoewel het een minder imposant geluid is dan het burlen van edelherten, is het toch indrukwekkend. Omdat de bokken ook met hun geur indruk willen maken op de hinds, sproeien ze urine over zichzelf en hun bronstkuil. Mark: "De echte bronst begint pas rond de tweede week van oktober, wanneer de hinds zich op de bronstplekken laten zien."

Bronstkuil

Zodra de bronst aanbreekt, maakt het damhert een kuil door met zijn voorpoten te krabben. "Soms gebruikt hij daarvoor ook zijn gewei", weet Mark. "Vervolgens plast het mannetje in de zelf gegraven kuilen en sproeit hij zich onder met zijn eigen urine – schijnbaar vinden hindses dat lekker ruiken. Daarna gaat hij in zijn kuil liggen." Een damhert maakt vaak meerdere kuilen dicht bij elkaar. "Het bijzondere is dat een hert die kuilen altijd op dezelfde plek maakt, ieder jaar weer opnieuw. In een van die kuilen ligt hij dan te wachten tot er hindses aankomen waarvoor hij zijn best wil doen."

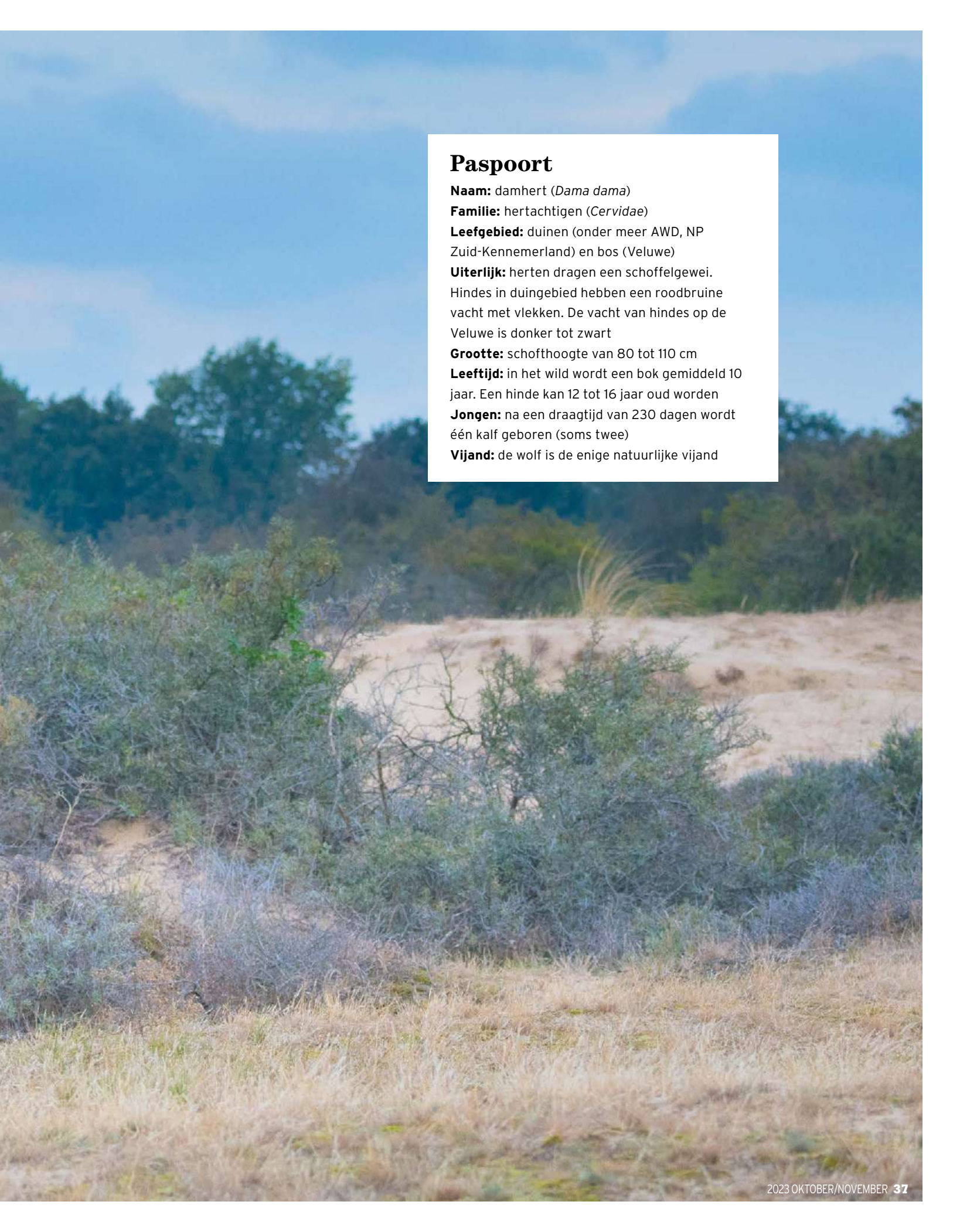

Bronstarena

Het strijdtoneel, waar de meeste gevechten gevoerd worden, wordt 'lek' genoemd en ligt meestal ieder jaar op dezelfde plek. De herten voeren er tijdens de bronst schijngevechten en echte gevechten. En die kunnen er soms heftig aan toe gaan! Het gekletter van de geweien die tegen elkaar aan slaan, is van ver te horen. Meestal hoor en zie je als bezoeker zo'n gevecht dus wel aankomen. Vaak staan de rivalen vanop een afstand naar elkaar te knorren – zoiets van: kom maar op als je durft! Uiteindelijk lopen ze op elkaar af om vervolgens als stoere macho's naast elkaar op te lopen, elkaar niet uit het oog verliezend. "Maar de gevechten kunnen ook weleens helemaal uit het niks komen", legt Mark uit. "Dan komt er plotseling een hert vanaf de andere kant van het bos op zijn rivaal afgestormd en klappt hij gelijk in diens gewei. Als dat gebeurt, lopen er altijd hinds op of om de bronstplek. Met zo'n plotse aanval willen de mannetjes nog even snel laten zien wie het sterkste is."

Paspoort

Naam: damhert (*Dama dama*)

Familie: hertachtigen (*Cervidae*)

Leefgebied: duinen (onder meer AWD, NP Zuid-Kennemerland) en bos (Veluwe)

Uiterlijk: herten dragen een schoffelgewei. Hinds in duingebied hebben een roodbruine vacht met vlekken. De vacht van hinds op de Veluwe is donker tot zwart

Grootte: schofthoogte van 80 tot 110 cm

Leeftijd: in het wild wordt een bok gemiddeld 10 jaar. Een hinde kan 12 tot 16 jaar oud worden

Jongen: na een draagtijd van 230 dagen wordt één kalf geboren (soms twee)

Vijand: de wolf is de enige natuurlijke vijand

De damhertenbronsttijd beleven

Tijdens de damhertenbronsttijd organiseert beheerder Waternet speciale excursies in de Amsterdamse Waterleidingsduinen. Een boswachter neemt dan een groep van maximaal vijftien personen mee naar een bronstplek, waar je de bronst op een onvergetelijke manier kunt ervaren en al je vragen over damherten kunt stellen. Trek zeker je wandelschoenen aan, want de excursie wordt te voet gedaan en duurt twee uur. Het excursieaanbod is terug te vinden op de website awd.waternet.nl.

Intens

“De bronsttijd duurt ongeveer twee weken”, vervolgt Mark. “Eind oktober zit de bronst erop en is het gelijk weer rustig op de bronstplekken. De herten zijn dan zo uitgeput van de afgelopen maand dat ze een rustig plekje in het duin opzoeken. Daar komen ze weer op gewicht om goed de winter in te gaan, want in de bronsttijd eten ze helemaal niks.” In oktober is de natuur van de ADW heel intens te beleven, vooral als het er door mist wat geheimzinnig is en het geknor in de vroege ochtend op verschillende plekken te horen is. Kom je in de buurt van een lek, dan ruik je de sterke geur van de damherten. Ook het gekletter van geweien mag je dan elk moment verwachten. Het is een spannende tijd, die ook weer snel voorbij is. Maar over een jaar begint het spektakel met de macho's van de ADW gewoon weer helemaal opnieuw. ♣

Paspoort

Soort tuin: bostuin met (moeras)vijvers

Waar: Maarn [UT]

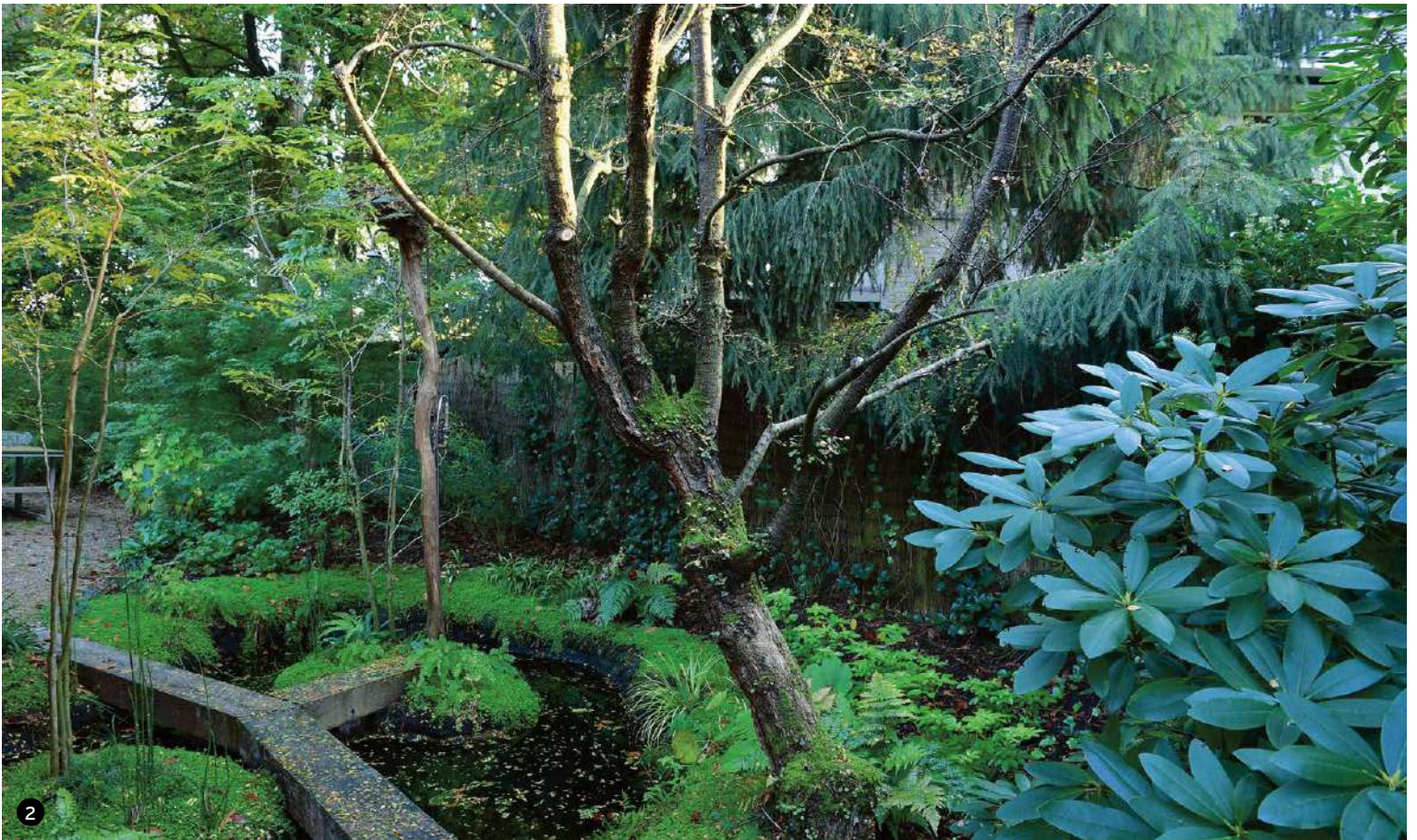
Sinds: 2020

Grootte: 2300 m² incl. een stuk bos

Grondsoort: zand

Ligging: op het zuiden

Weelderig gecultiveerd

In 2010 verhuisde Heike Jansen met haar gezin naar een villa in Maarn. Het dorp ligt aan de voet van de Utrechtse Heuvelrug, een prachtig natuurgebied bestaande uit glooiende heuvels, bossen en weiden. De tuin van het gezin oogt al net zo natuurlijk met losse borders, (moeras)vijvers en een kabbelend waterstroompje.

TEKST ESTHER DERKS FOTO'S SIETSKA DE VRIES

Het reliëf van het Utrechtse landschap is duidelijk terug te zien in de tuin van de familie Jansen. De voortuin ligt een meter hoger dan de achtertuin en naar de bosrand toe loopt de tuin weer omhoog. “De villa is in de jaren vijftig ontworpen door architect Ben Merkelbach”, vertelt Heike. “In dezelfde stijl als het huis hebben we in 2019 een veranda aan ons huis laten bouwen. Dat is nu onze tweede woonkamer. Vanuit de eetkamer lopen we zo naar deze fijne, beschutte buitenruimte.”

Water in de tuin

De tuin van de familie Jansen bestaat sinds ze er wonen uit een groen gazon met drie vijvers, omringd door een brede strook bostuin. “De kinderen konden er naar hartenlust voetballen en de boomhut met tokkelbaan werd vaak gebruikt”, blikt Heike terug. “Toen de kinderen een aantal jaren geleden op zichzelf gingen wonen, vroeg de tuin om een andere invulling.” De waterelementen wilde Heike graag behouden, want ze is verzot op het vrolijke gekwaak van de kikkers die in en rondom de vijvers leven. “Ik vind een vijver heel belangrijk. Het zorgt voor meer leven in de tuin. Maar onze vijvers mochten wel wat groter en avontuurlijker.” Op internet stuitte Heike op de website van tuinarchitect Erik Funneman. De natuurlijke, losse uitstraling van zijn ontwerpen sprak haar aan.

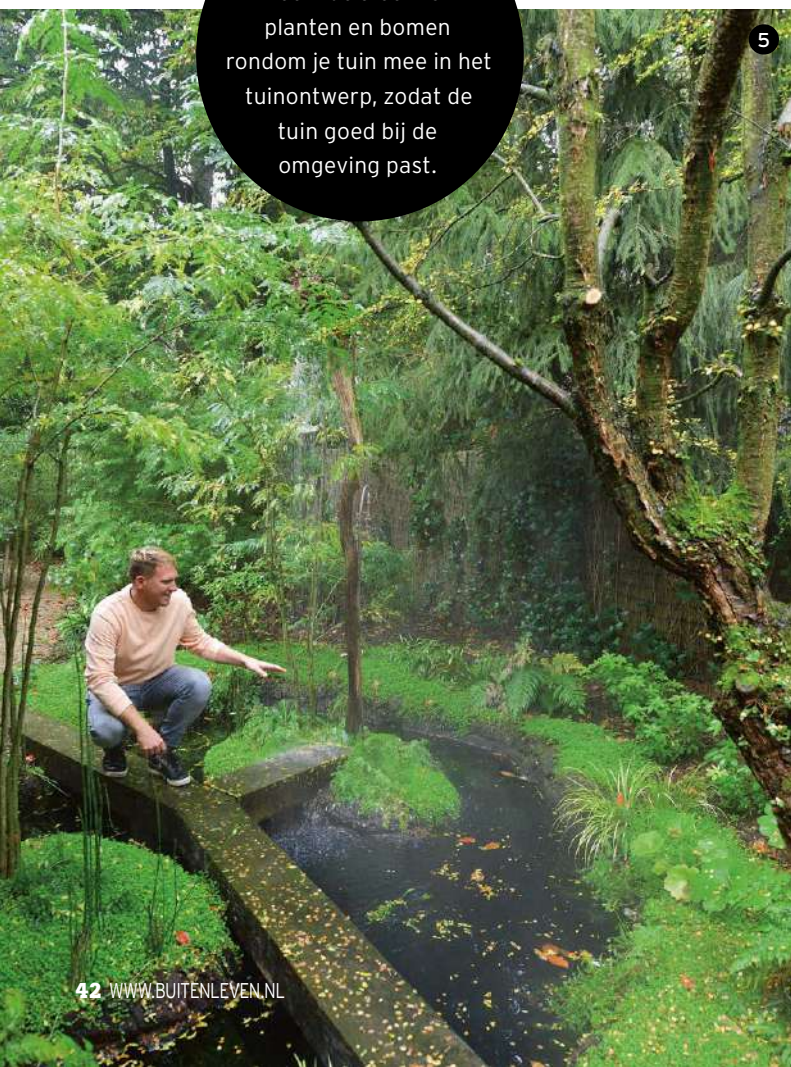
TIP

Neem de sfeer van planten en bomen rondom je tuin mee in het tuinontwerp, zodat de tuin goed bij de omgeving past.

3

4

5

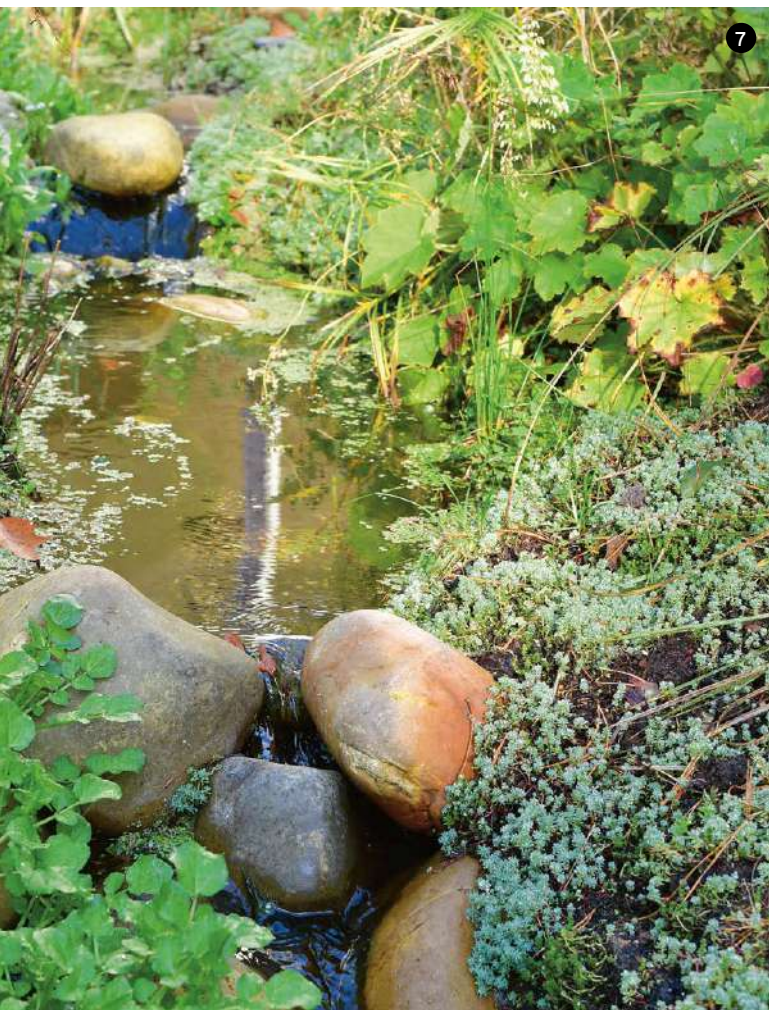
Kabbelend beekje

"Ik nodigde Erik uit en we hadden meteen een goede klik", zegt Heike. "Hij voelde ons goed aan. Mijn man Roger en ik wilden geen strakke borders en rechte lijnen, maar organische vormen en het gevoel alsof de tuin spontaan zo was gegroeid." In het tuinontwerp werden de vijvers vergroot en kregen ze een meer natuurlijke uitstraling. Daarnaast besloot de tuinarchitect slim gebruik te maken van het hoogteverschil in de tuin. Er werd een beekloop aangelegd die de voor- en achtertuin [samen 750 m²] met elkaar verbindt. De beek stroomt vanaf de voordeur langs het huis door de achtertuin en mondt uit in een grote vijver. Een pomp in de achtertuin zorgt ervoor dat het water onder de grond weer wordt teruggevoerd. Heike: "De vijvers en de beekloop zijn afgegraven en bekleed met EPDM vijverfolie, een zeer sterk rubber, om het geheel waterdicht te maken. De oevers zijn afgewerkt met keien, grint, turf en planten."

Licht, lucht en ruimte

Ben Merkelbach (1901-1961) was een Nederlandse architect, die deel uitmaakte van Architectenkern De 8. Samen met zeven andere architecten vertegenwoordigde hij in Amsterdam het nieuwe bouwen. Volgens die stroming moet architectuur in dienst staan van functionaliteit en de behoeften in de samenleving. De ontwerpen bevatten lichte constructies en grote ramen, want zonlicht en frisse lucht zijn onmisbaar voor een gezond lichaam. Er werd goedkoop en doelmatig gebouwd zonder ornamenten. De bouwconstructies mochten zichtbaar blijven. In 1956 werd Merkelbach benoemd tot stadsbouwmeester van Amsterdam. Zijn doel was om met goede architectuur de levensomstandigheden van mensen te verbeteren, door onder andere het realiseren van pleinen en binnentuinen in woonwijken.

- 1 De vijver in de achtertuin. Op de voorgrond: groenblijvend zwenkgras (*Festuca mairei*) dat mooi verkleurt in de herfst. Links: fluweelboom *Rhus typhina* 'Dissecta'.
- 2 De moerasvijver achter de veranda. Rechts van de vijver: Antarctische beuk (*Nothofagus antarctica*) en daarnaast het wintergroene blad van *Rhododendron*.
- 3 De beekloop langs het huis. Tegen het glas van de schuifpui: het donkere blad van de wintergroene mansoor (*Asarum splendens*) en daarnaast Japans berggras (*Hakonechloa macra*) met overhangend blad.
- 4 Langs de oever dwergholpijp (*Equisetum scirpoides*) en daaromheen het donkere, groenblijvende blad van purperklokje *Heuchera villosa* 'Bronze Beauty'.
- 5 Erik Funneman bij de moerasvijver. Langs de oever de mosachtige bodembedekker slaapkamergeluk (*Soleirolia soleiroliae*). Daaromheen de meerstammige boompjes valse Christusdoorn *Gleditsia triacanthos* 'Sunburst'.
- 6 Parapluplant (*Cyperus alternifolius*), een subtropische moerasplant uit Oost-Afrika en Madagaskar.
- 7 Beekloop met langs de oever links watermunt (*Mentha aquatica*). Rechts: vetkruid (*Sedum*).

Groene kikker

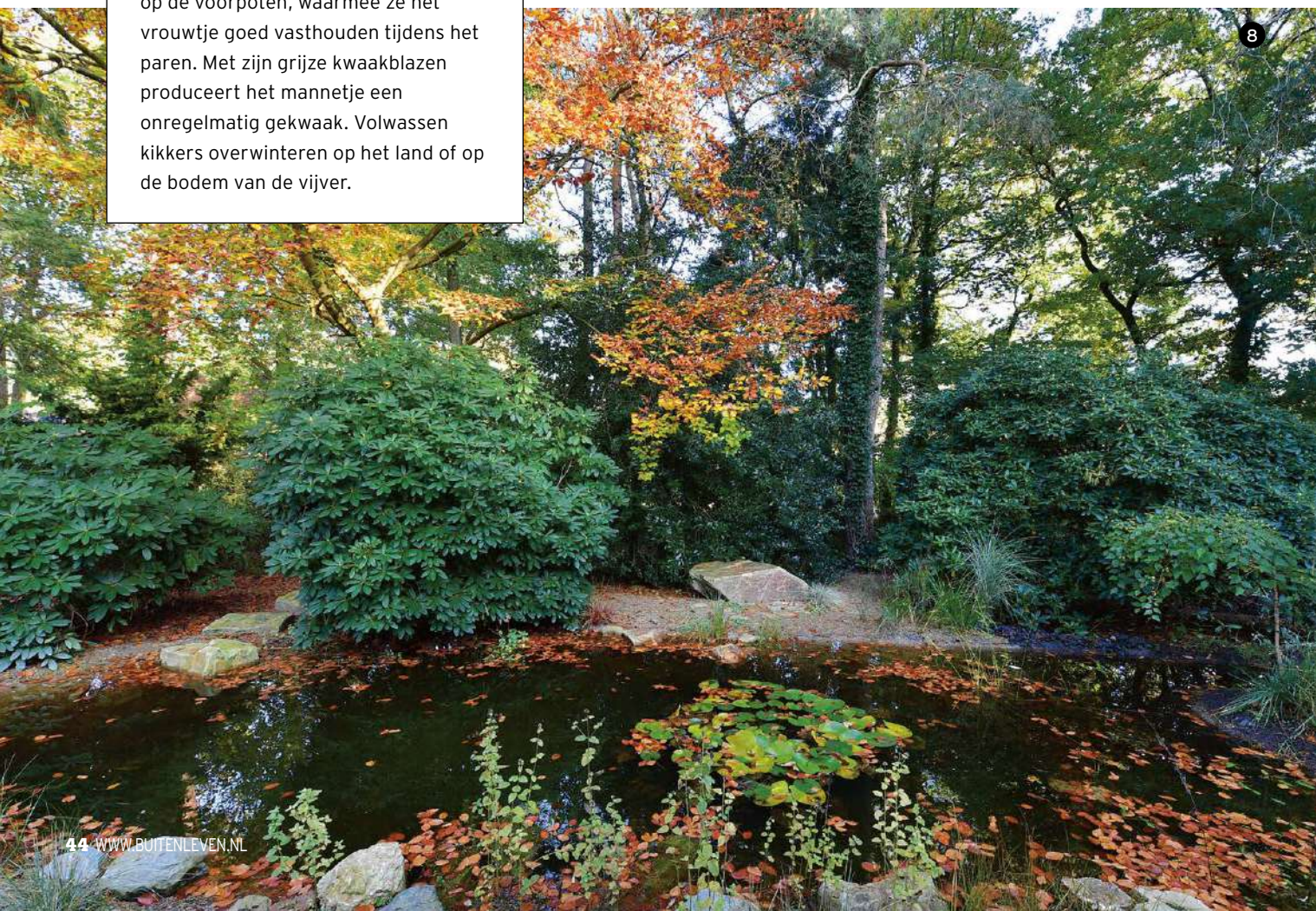
Groene kikkers hebben een groot verspreidingsgebied in Centraal-Europa. Er worden twee soorten onderscheiden: de meerkikker en de poelkikker. Toch vind je in de vijver van Heike en Roger vooral de middelste groene kikker, een hybride die ontstaat als de meerkikker en de poelkikker met elkaar paren. Het bijzondere aan deze bastaardkikker is dat hij zich kan voortplanten. Dit kunnen hybriden vaak niet in de natuur. De middelste groene kikker is zelfs de meest voorkomende kikkersoort in Nederland. Hij is te herkennen aan de lichtgroene rug met een lichte streep. Zijn witte buik is langs de flanken afgezet met donkere vlekjes. De mannetjes zijn kleiner dan de vrouwtjes en hebben knobbeltjes op de voorpoten, waarmee ze het vrouwtje goed vasthouden tijdens het paren. Met zijn grijze kwaakblazen produceert het mannetje een onregelmatig gekwaak. Volwassen kikkers overwinteren op het land of op de bodem van de vijver.

Met zachte hand

Om de kikkers en andere waterdieren te beschermen, zijn de vijvers niet tegelijkertijd uitgegraven. De tuinmannen begonnen met de achtertuin en verhuisden alle kikkers en salamanders naar de vijver in de voortuin. Toen die uiteindelijk aangepakt werd, verhuisde de hele beestenbende terug naar de achtertuin. Om de vijver in de voortuin wat spannender te maken, zijn er grote keien omheen gelegd. Langs de vijver loopt een verhard pad met rode mijnsplit. Op deze fijne korrel groeit hier en daar wat mos, waardoor het pad opgaat in de tuin.

Spannend decor

De schuifpui van het huis kan helemaal open en brengt het buitengevoel naar binnen. Dat gevoel wordt versterkt door de borders dicht bij de pui, die het groen naar het huis toe halen. Ook de rivierbedding van de beek, vlak voor het huis, maakt de tuin interessanter. Via stapstenen loop je de tuin in. "Het geluid van het water heeft een rustgevend effect en we kijken niet meer over een kaal gazon naar de vijver", zegt Heike tevreden. De zichtlijn vanuit het huis wordt doorbroken door een paar verspringende borders. Als decorstukken op een toneel. Dit zorgt voor een spannender beeld, omdat je niet in een oogopslag de hele tuin kunt overzien, én voor dieptewerking, want je blik wordt niet meteen naar de achterkant van de tuin getrokken. Je kijkt tussen obstakels door naar de bosrand.

9

11

10

Open plek in het bos

De planten die de tuinarchitect voor de borders heeft uitgekozen, zijn geselecteerd op basis van bladvorm en bladkleur en niet zozeer op bloeiwijze. Het idee is dat de tuin overgaat in het bos, waar ook verschillende groentinten en bladvormen de boventoon voeren.

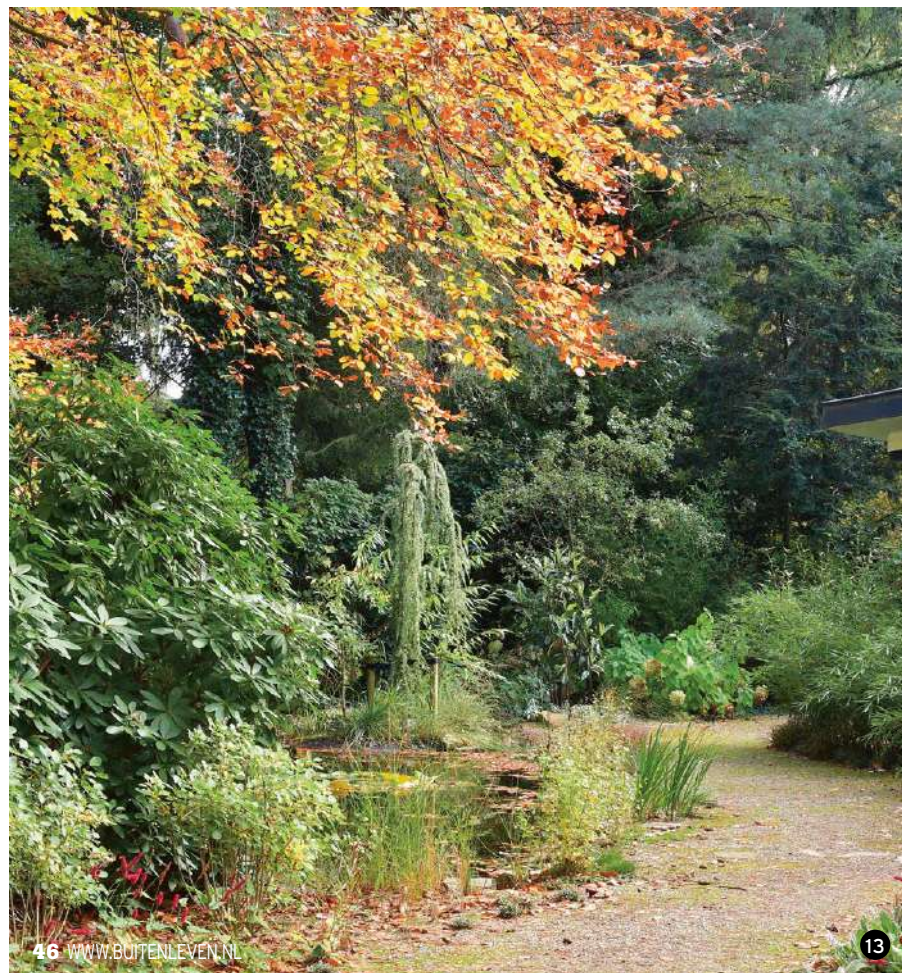
Borders met bontgekleurde bloemen zouden daar niet bij passen. De tuin is als het ware een open plek in het bos, waar dieren kunnen drinken. "En dat doen ze ook", vertelt Heike. "Er komen regelmatig reeën, eekhoorns, egels en veel soorten vogels in onze tuin van het water drinken." De vogels nemen een bad in het ondiepe deel van de vijver in de achtertuin. Naast kikkers en salamanders leven in deze vijver ook elritsen, een kleine vissoort die muggenlarven eet.

- 8 Vijver in de voortuin. Achter de rododendron staat een beuk (*Fagus sylvatica*). Vooraan langs de oever van de vijver groeit watermunt (*Mentha aquatica*).
- 9 Vijver in de achtertuin. Rechtsvoor: parapluplant (*Cyperus alternifolius*).
- 10 Het herfstblad van toverhazelaar *Hamamelis intermedia* 'Jelena'. Bloeit in december en januari met opvallende oranje bloemen.
- 11 Een van de vele vogelhuisjes die Heike in de bomen heeft gehangen.

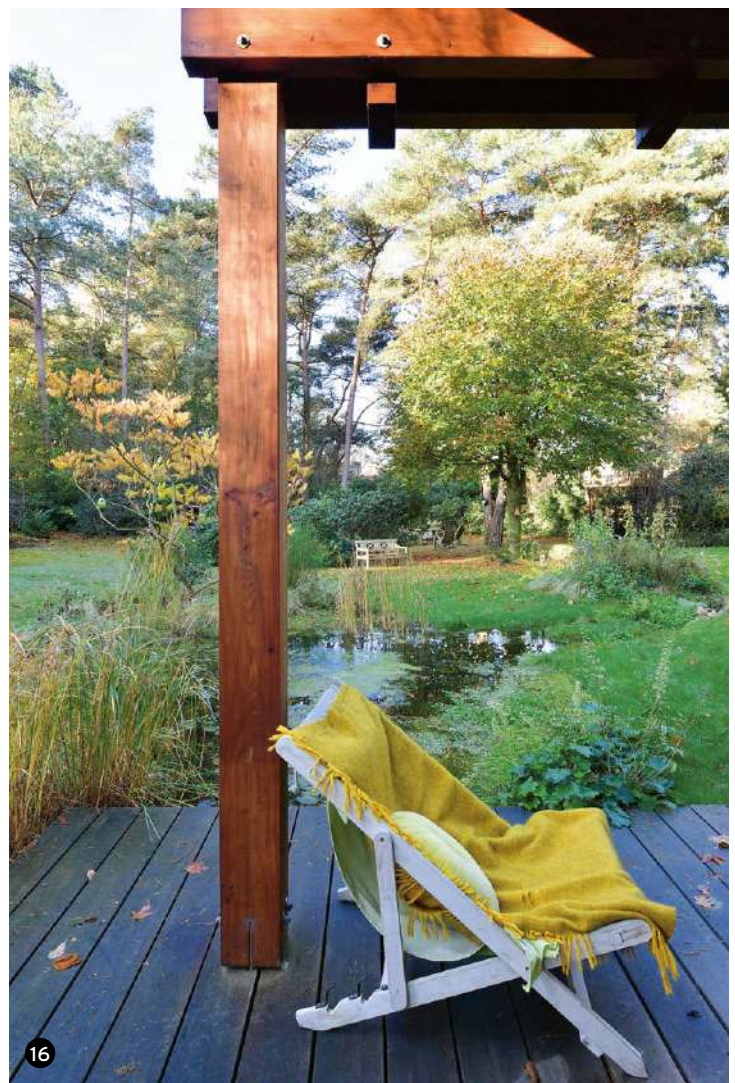
Geborgen tuindeel

Achter de veranda, verscholen tussen de bomen, bevindt zich een mysterieuze moerasvijver. Via een eikenhouten balk loop je over het water heen. Verstoppt achter een boom bevindt zich een buitendouche. Heike: "Het lijkt alsof het water uit de bomen komt. Ik sta daar graag onder in de zomer, met de groene bomen en het geluid van het water om me heen. Heerlijk!" De rand van de moerasvijver is afgezet met turf en begroeid met varens en mossen.

- 12 Heike met hond Floor in de achtertuin. Rechts langs de vijver groeit kleine lisdodde (*Typha angustifolia*) met daarachter fluweelboom *Rhus typhina* 'Dissecta'.
- 13 De voortuin met het pad van rode mijnsplit. Rechts ervan groeit duizendknoop *Persicaria amplexicaulis* 'Blackfield'. Bloeit van juli tot september.
- 14 Duizendknoop *Persicaria microcephala* 'Red Dragon' met groen blad met opvallende purperen en zilveren vlekken. Bloeit van augustus tot oktober met witte bloemen.
- 15 Vijver in de voortuin met langs de oever rode zegge (*Uncinia rubra*). Bij het huis een winterharde bamboehaag (*Fargesia rufa*).
- 16 De veranda aan het huis. Rechts achter de stoel: purperklokje (*Heuchera villosa*) met groot, smaragdgroen blad. Bloeit in het najaar met luchtige groen-witte pluimen.

Work in progress

De tuin van het echtpaar vraagt behoorlijk wat onderhoud, doordat er veel verschillende soorten planten groeien in relatief kleine borders. Heike: "Als je niet oplet, dan gaan sommige planten woekeren, waardoor andere soorten verdwijnen." Het gaat om laagblijvende planten die vaak grillig groeien. Deze kleine planten moet je vaker bijsturen dan grotere planten zoals struiken en bomen. Grote planten hoeven meestal maar een of twee keer per jaar gesnoeid te worden. Tuinarchitect Erik Funneman bezoekt de tuin regelmatig om te kijken wat de planten doen. Een tuin is altijd in beweging en hij vindt het leuk om alles te bestuderen en tot de perfecte plantencombinatie te komen. "Dit project is echt zijn kindje", zegt Heike lachend. "We geven hem de ruimte om soms wat planten te verplaatsen en aan te passen. De borders zien er daardoor steeds weer een beetje anders uit. Dankzij het nieuwe tuinontwerp kijken we nu vanuit ons huis in een mooie, natuurlijke tuin. In de zomer zit ik op de rand van de veranda en poedel ik met mijn voeten in het water van de vijver. Vogels spetteren, kikkers kwaken en een libelle rust even uit op mijn knie." ✿

KLEIN, MAAR KRACHTIG

Deze lichte en compacte hogedruk-reiniger moet niet aan kracht indienen, dankzij de hoogwaardige aluminium hogedrukpomp maak je met de RE 100 PLUS CONTROL je huis en tuin snel schoon! Bovendien is de machine erg robuust, wat een lange levensduur garandeert. De elektronische drukregeling, 3-in-1-sproeier en geïntegreerde reinigingsmiddeltank zorgen voor aangenaam werken.

RE 100 PLUS CONTROL
HOGEDRUKREINIGER
STIHL. STERK WERK

Meer informatie op stihl.nl of bij je lokale STIHL dealer.

STIHL

Tuinieren à la Bloemen

Samen met hovenier Paul Metselaar draagt zangeres en cabaretière Karin Bloemen haar steentje bij aan vergroening, verduurzaming en meer biodiversiteit. Door middel van haar stichting Een ton voor een tuin, de klimaatbox en haar boek *Tuinieren à la Bloemen* helpt en inspireert ze zoveel mogelijk mensen.

TEKST ESTHER DERKS FOTO'S MENNO RIDDERHOF, TUINIEREN À LA BLOEMEN

Het begon met het maken van filmpjes voor sociale media. Ten tijde van de lockdowns in 2020 gingen veel mensen in de tuin werken of een (moes)tuin aanleggen. Iedereen leek opeens iets te willen planten, bouwen of knutselen. Bouwmarkten en tuincentra werden druk bezocht en ook hovenier Paul, eigenaar van boomkwekerij De Tuinkamer, werd overstelpt met vragen over de (moes)tuin. “Het was voor hem geen doen om al die vragen te

beantwoorden”, vertelt Karin. “Dus vroeg hij of ik hem wilde helpen met het maken van filmpjes voor sociale media waarin alles werd uitgelegd. Dat leek me ontzettend leuk. We zijn al lange tijd bevriend en ik heb mijn eigen kweekkas op het terrein van zijn kwekerij. Paul heeft een enorme kennis van planten en heeft mij al vaak goede tuintips gegeven. Hij is op dat gebied een lopende encyclopedie, ik blijf van hem leren.”

Spiegelen

In haar eigen tuin in Broek in Waterland is Karin ook graag bezig. “De tuin is een spiegel van mezelf. Door de samenwerking met Paul werd ik geconfronteerd met mijn stupiditeit, door dingen die ik al jaren verkeerd bleek te doen. Er wordt vaak gezegd dat je niets fout kunt doen bij tuinieren, nou ik zorgde ervoor dat mijn boerenhortensia geen bloemen kon vormen door hem ieder jaar helemaal te snoeien.” Paul legde haar uit dat de bloemen juist worden gevormd op de takken die het jaar ervoor zijn gegroeid. “Dat geldt trouwens niet voor alle soorten hortensia’s”, weet Karin inmiddels. “Sommige soorten vormen wel bloemen op jong hout. Maar ik deed het dus jaren verkeerd en begreep niet waarom mijn boerenhortensia het niet goed deed. Ik moest er volgens Paul gewoon vanaf blijven. De nieuwe bloemen vormen zich namelijk onder de oude. Je kunt wel wat uitgebloeide bloemen weghalen of een deel van de plant terug snoeien, maar doe het nooit helemaal, want dan heb je het jaar erop geen bloemen.”

TIP

Loop niet over het gras als het vriest. Het is door de winter verzwakt en raakt snel beschadigd.

Karin maakte van het tuinboek een naslagwerk: “Ik bewonder mensen die alles kunnen onthouden. Dat lukt mij gewoon niet.”

Feestelijke tuin

Nu vindt Karin in haar tuin vooral haar liefde voor kleur en vrolijkheid terug. Ze stopt zoveel mogelijk kleur in haar borders door eenjarigen, zoals kelkjes, hortensia's en trompetplanten, tussen de vaste planten te plaatsen. Van mei tot en met oktober staat de tuin in bloei. “Door verschillende lagen bollen in de grond te stoppen, komt er steeds weer wat anders boven de grond en verandert de tuin voortdurend van kleur”, zegt Karin. “Van Paul heb ik geleerd hoe ik de tuin in de winter ook aantrekkelijk houd. Door winterbloeiers en door groenblijvers, zoals klimop (*Hedera*). Ik heb het gevoel dat ik door die groene wand opeens veel meer tuin heb.” En dat gunt ze iedereen, een groene tuin of balkon waar mensen blij van worden en waar insecten voedsel en beschutting vinden. “Ik begrijp niets van betegelde tuinen waar regenwater niet goed weg kan en waar het in de zomer gigantisch

opwarmt. Planten zorgen voor verkoeling in de tuin. Het vergroenen van het dak van je schuur zorgt er bijvoorbeeld voor dat de omgevingstemperatuur daalt en de biodiversiteit toeneemt. Daarnaast zetten de sedumplantjes CO² om in zuurstof. Sommige gemeenten geven zelfs subsidie voor de aanleg voor een sedumdak. In plaats van dure sedumplanten, kun je ook een druif tegen en over je schuur laten groeien”, tipt Karin. “Een druivenplant groeit snel en is gemakkelijk te snoeien.”

Handige tuingids

Door de seizoenen heen merkte Karin dat ze steeds weer aan Paul moest vragen of op internet moest opzoeken welke verzorging de tuin op welk moment nodig had. “Ik bewonder mensen die alles kunnen onthouden”, zegt ze. “Dat lukt mij gewoon niet. Ik weet dat er winter- en zomerviooltjes zijn, maar wanneer, wat, waar precies,

Het hele jaar rond genieten

In de winter is de natuur in rust en is er minder in de tuin te doen. Al kun je in deze periode wel struiken en bomen snoeien, mits het niet vriest. Doordat de planten in rust zijn, is de sapstroom minder actief. Daardoor gaat de plant niet bloeden na de snoei. Wanneer er geen blad aan de takken zit, kun je de structuur van de plant goed zien en kun je beter beoordelen welke takken je wilt snoeien. Er zijn planten die je in de winter niet mag snoeien, zoals de esdoorn, de berk en de haagbeuk, dus check wel even of jouw plant echt in de winter gesnoeid mag worden. “Om het jaar snoei ik in januari de knotwilg en steek ik vaste planten af die anders te groot worden”, vertelt Karin. “Verder zit ik in deze koude, donkere maanden graag behaaglijk binnen met een kop thee. Vanuit huis geniet ik enorm van de winterbloeiers in mijn tuin, zoals kerstroos (*Helleborus niger*), Japanse roos *Camellia japonica* ‘Bonomiana’ en wintersneeuwbal (*Viburnum bodnantense*), die van november tot februari bloeit met heerlijk geurende roze bloemen.”

Tuinieren à la Bloemen

Karins tuinboek is ingedeeld per maand. Op die manier is het een mooi naslagwerk waarin je op ieder moment in het jaar makkelijk kunt opzoeken wat je in de tuin kunt doen.

Tuinieren à la Bloemen, Karin Bloemen. ISBN 9789021036373, Uitgeverij Luitingh-Sijthoff.

Een ton voor een tuin

Door middel van doneeracties, genaamd Een ton voor een tuin, ondersteunt Karin ouderen, gehandicapten en (pleeg)gezinnen die door fysieke of financiële beperkingen niet in staat zijn om hun tuin of balkon te onderhouden. De doneeracties worden ook ingezet voor het vergroenen van de stad. Per provincie kunnen maatschappelijke organisaties projecten aandragen om in aanmerking te komen voor Karins tuinton. Daarnaast deelt Karin ieder jaar aan een aantal groene maatschappelijke en particuliere projecten klimaatboxen uit. Deze boxen bevatten onder meer planten die insecten aantrekken, biologische tuinaarde en voeding, zakjes bloem- en groentezaad, bamboestokken, bindmateriaal en wortelspons. "Dit jaar heeft Stichting Zaaigoed dertig klimaatboxen ontvangen. Deze stichting organiseert onder andere sociale activiteiten in een Zintuigentuin voor mensen met een haperend brein. Een prachtig initiatief." Meer informatie over de stichting vind je op karinstuintips.nl.

dat vergeet ik steeds weer." Als geheugensteun is ze alle tuininformatie, die ze samen met Paul vergaarde, gaan opschrijven en heeft ze per maand overzichtelijk gemaakt wat de tuin verlangt. "Dat was zo fijn om te doen en het gaf mij zoveel plezier dat ik besloot om er een boek van te maken, zodat ik deze kennis met meer tuinfans kon delen", verklaart Karin. Samen met Paul kwam op die manier het boek *Tuinieren à la Bloemen* tot stand. Een handige gids die je meeneemt per seizoen. Achterin staan een register en QR-codes die verwijzen naar praktische tuinfilmpjes op internet. "Iedere maand denk ik: oh wat kan ik nu ook alweer in de tuin doen? Het tuinboek is voor mij op zo'n moment een mooi naslagwerk."

Veilige haven

Karin houdt van overzicht en heeft geen tijd om elke dag in de tuin te werken. Haar tuin heeft ze daarop ingericht. Ze kan overal goed bij en heeft niet veel werk aan het verzorgen van de planten, doordat ze zijn afgestemd op de grondsoort. In de winter ruimt ze de tuin niet te veel op, want tussen

afgevalen takken en bladeren kunnen dieren en insecten beschutting vinden en overwinteren. "Ik vind het fijn dat

"De achtertuin is mijn safe place. Toen ik overspannen raakte, merkte ik hoeveel rust ik vond tussen het groen."

het tuinieren niet te veel tijd in beslag neemt. Zo houd ik tijd over om lekker in de tuin te zitten. De achtertuin is mijn *safe place*. Toen ik in 2001 overspannen raakte, merkte ik hoeveel rust ik vond tussen het groen. Het werkte helend om met mijn handen in de aarde te wroeten." Karin staat vaak in het theater in kunstlicht. Met pluche en zware gordijnen om haar heen werkt ze in een schemerige ruimte. Repeteren en voorstellingen maken gebeurt allemaal binnen. "Een bos- of strandwandeling en tuinieren houden mij in balans. Zonder die momenten in de natuur zou ik het niet volhouden. Dat blijft een uitdaging, want door de coronatijd heeft mijn werk in het theater zich opgestapeld. Nu moet ik extra goed de balans bewaken. Helemaal doordat ik nu veertig jaar in het vak zit en veel extra dingen wil doen." ✿

Stichting de Laanhoeve

Naast het geven van tips over tuinieren en verduurzamen, brengt hovenier Paul Metselaar op zijn kwekerij jongeren in contact met groen. Hij is initiatiefnemer van Stichting de Laanhoeve waarmee hij stageplaatsen aanbiedt in het groenvak. Het gaat om jongeren die een lastige jeugd hebben gehad. Vaak hebben ze in meerdere pleeggezinnen gewoond. "Door ze enthousiast te maken voor het vak van hovenier helpen we ze tegelijk bij hun gevoel van eigenwaarde", vertelt Paul. "Je ziet hun zelfvertrouwen groeien doordat ze met eigen handen iets neerzetten. De complimenten van de tuineigenaren, voor wie we tuinen aanleggen, zijn de kers op de taart. Dat is mooi om te zien. De jongeren zijn het niet gewend om complimenten te krijgen. Ook het bezig zijn in de natuur geeft rust in hun vaak chaotische leven. Sommige jongeren stromen door naar techniek of houtbewerking, anderen vinden echt hun passie in het tuinieren." Kijk voor meer informatie over de stichting op delaanhoeve.nl.

De Groene Buurvrouw

Van een kale buitenruimte is het balkon van Carlijn Krielaars uitgegroeid tot een groene jungle. Een jungle waar ze zelfs van kan eten, want er staan tomaten, verschillende soorten aardbeien, frambozen en veel kruidensoorten. Insecten vliegen af en aan en vinden beschutting in een van de insectenhôtels aan de muur.

TEKST ESTHER DERKS FOTO'S SIETSKA DE VRIES

Paspoort

Soort tuin: balkontuin

Waar: Den Bosch (NB)

Sinds: 2009

Grootte: 8 m²

Grondsoort: planten in potten met
verschillende soorten grond

Ligging: het L-vormige balkon ligt op
het oosten en noorden

Meer info: degroenebuurvrouw.nl

- 1 Links: olifantsoor *Colocasia* 'Pink China' met groot groen blad. In de gieter op de plank groeien klokje (*Campanula*) en ooievaarsbek (*Geranium*). Verderop staat een pot met driekleurig viooltje (*Viola tricolor*). Rechts: olifantsoor *Colocasia fontanesii* 'Black Stem'. In de zinken teil groeien hortensia (*Hydrangea*) en kleine maagdenpalm *Vinca minor* 'Atropurpurea', die in april en mei bloeit met paarsblauwe bloemen. Op de bovenste plank groeit bonte klimop *Hedera helix* 'Marginata Elegantissima'.
- 2 De schaduwkant van het balkon met een duidelijke gelaagdheid in de potplanten en diversiteit in bladvormen en bladstructuren.
- 3 Hoornviooltje (*Viola cornuta*). Deze zeer winterharde plant bloeit van maart tot juli.
- 4 De potten met voorjaarsbollen dekt Carlijn af met mos.
- 5 Olifantsoor *Colocasia fontanesii* 'Black Stem' groeit met donkergroene bladeren op paarszwarte bladstelen.

Omringd met weelderige planten leunt Carlijn met haar kin op haar armen op de balustrade van haar balkon. Voor haar neus prijkt een wild begroeid daktuintje. Een fleurige bloemenweide. Op ooghoogte kijkt een lieveheersbeestje nieuwsgierig naar de vrouw die hem zo aandachtig bestudeert. "Als ik zo zit, voelt het alsof ik op mijn buik in het gras lig en door het groen kijk."

Balkontuinieren

Veertien jaar geleden bevond zich op deze plek een grijs en kaal balkon met daarnaast een stukje plat dak van 150 bij 150 cm, dat zinderend heet werd in de zomer. Om de boel wat op te leuken, verfde Carlijn de grauwe muur groen en plaatste ze potten met viooltjes in de buitenruimte. De potplanten waren binnen de kortste keren uitgedroogd en de potten op het platte dak vielen bij harde wind in de tuin van de burens. Dat moest anders, dus verdiepte ze zich in balkontuinieren. Waar moest ze rekening mee houden bij het planten in potten? En hoe kon ze de buitenruimte zo slim mogelijk gebruiken? Carlijn besloot van het platte dak een grote ondiepe plantenbak te maken. "Ik bekleedde het dak met worteldoek, creëerde een houten borderrand en stortte het geheel vol met tuinaarde", vertelt ze. "Het werkte! De planten vielen niet meer van het dak. Al merkte ik wel dat ik heel bewust moest kiezen voor kleinere planten die bestand waren tegen de zon, want de plek was erg zonnig en de laag aarde niet zo diep. Vooral veldbloemen doen het daar goed en een klein roosje."

TIP

Leg slablaadjes neer op een schaalte om slakken weg te lokken. In de ochtend leeg je het schaalte vol slakken in een weiland of groene berm.

4

Samen sterk

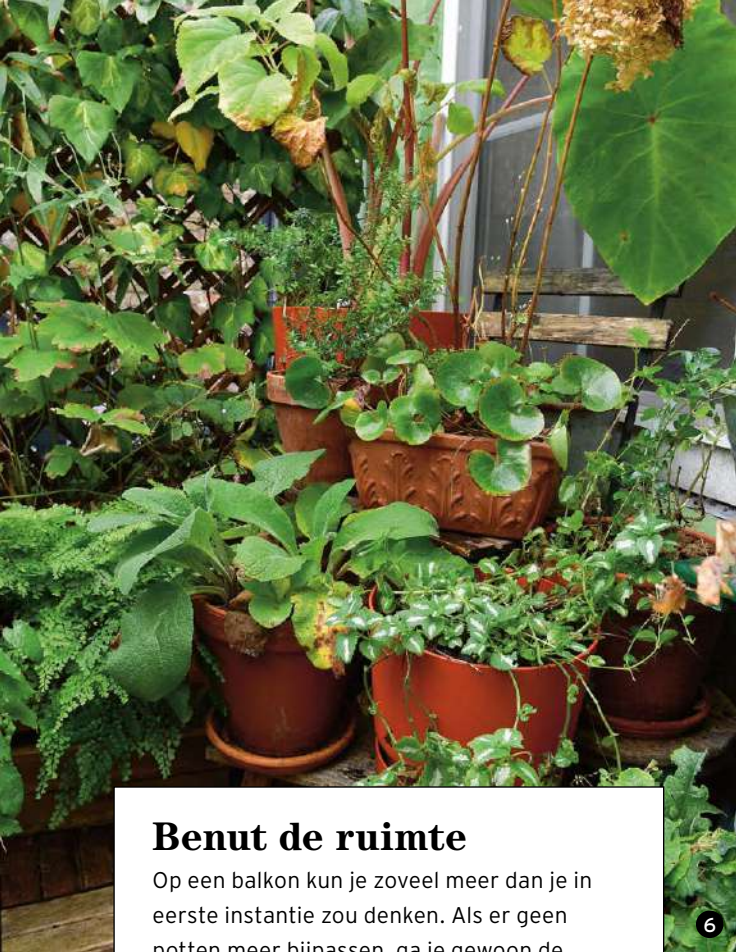
Sommige planten versterken elkaar en plant Carlijn daarom bewust samen in een pot. Tomaat en basilicum zijn bijvoorbeeld niet alleen heerlijk in een salade, ze verbeteren ook elkaars gezondheid wanneer ze samen in een pot staan. Basilicum houdt bovendien schadelijke insecten op afstand.

“De basilicumplanten die ik bij de tomaten heb geplant, doen het veel beter dan de basilicumplant die alleen in een pot staat”, vertelt Carlijn. Deze manier van tuinieren wordt veel toegepast bij het moestuinieren. Zoals de ui die de wortelvlieg weghoudt van wortelen. Andersom houden wortelen de uivlieg op afstand van de ui. Carlijn: “Last van aaltjes bij de rozenstruik? Plant er afrikaantjes omheen die door de afgifte van bepaalde stoffen aaltjes weren.”

Bijzondere plantencombinatie

Het L-vormige balkon ligt voor de helft in de zon en voor de helft in de schaduw. Dat biedt mogelijkheden voor een schaduwtuin en een zonnetuin. “Het voordeel aan tuinieren in potten is dat je de aarde perfect kunt afstemmen op de plant”, zegt Carlijn. “Door de potten bij elkaar te zetten, ontstaat er een border met planten die allemaal een andere grondsoort verlangen en toch samen een eenheid vormen. In een gewone border is dat niet te realiseren. Want de ene plant wil zure grond, de andere kalkrijke, de ene plant verlangt vochtige aarde en de andere juist zanderige en droge. Op een balkon kan dat dus allemaal door elkaar.” Zo staat er op het balkon van Carlijn ananasmunt *Mentha suaveolens* ‘Variegata’ naast winterharde, exotische olifantsoor *Colocasia fontanesii* ‘Black stem’. “Tegen de muur groeit een clematis, die in het voorjaar bloeit met paarse bloemen. Daardoorheen groeit een gele herfstframboos. Ze groeien beide in een eigen pot en toch groeien ze door elkaar tegen de muur aan.”

Benut de ruimte

Op een balkon kun je zoveel meer dan je in eerste instantie zou denken. Als er geen potten meer bijpassen, ga je gewoon de hoogte in en hang je bakken aan de balustrade. Bevestig plankjes aan de muur waar je potjes en andere accessoires op kunt zetten. Hang een mooi doek of paneel aan de muur, of een spiegel waardoor het planten-aantal optisch verdubbelt. Door een hekwerk of draden langs de muur te spannen, kunnen klimplanten de hoogte in groeien. Tussen al het groen heeft Carlijn zelfs ruimte gemaakt voor een gezellig zitje.

6

- 6 Venushaar (*Adiantum*), vingerhoedskruid (*Digitalis purpurea*), de wintergroene bodembedekker mansoor (*Asarum europaeum*) en gele dovenetel (*Lamium galeobdolon*).
- 7 Lavendelplant (*Lavandula*) met een rozemarijngoudhaantje, een bladkever met glimmende dekschilden met blauwgroene en rode lijnen.
- 8 Op tafel potten met winterviooltjes, rozemarijn (*Salvia rosmarinus*), lavendel, Griekse bergthee (*Sideritis syriaca*) en herfsttijloos (*Colchium autumnale*). Pompoenen voor de sier.
- 9 De groen geverfde muur vormt een mooi en zacht geheel met de planten. Het gebruik van plankjes tegen de muur betreft ook dit verticale oppervlak bij de tuin.

Minituintje

Carlijn combineert graag planten met verschillende bloeitijden in een pot. "Dan heb je veel langer plezier van het minituintje in de pot." In bijna alle potten stopt ze bloembollen die al tot bloei komen in het vroege voorjaar, zoals krokusjes en sneeuw-klokjes. De meeste vaste planten zitten dan nog onder de grond. Als de voorjaarsbloeiers zijn uitgebloeid, komt het groen van de vaste planten naar boven en als de zomerbloeiers zijn uitgebloeid, tonen de najaarsbloeiers hun pracht. Toch let Carlijn bij het aanschaffen van nieuwe planten meer op de bladvorm en kleur dan op de bloeiwijze. "Van mooi blad heb je namelijk nog langer plezier dan van een mooie bloem. Bovendien zorgen verschillende bladvormen naast elkaar voor een gevarieerd beeld."

7

8

Waterhuishouding en voeding

Een plant in een pot is aangewezen op een kleine hoeveelheid aarde die na verloop van tijd uitgeput raakt. Het is dus van groot belang dat je de bodem blijft voeden met compost en vloeibare voeding, zodat de plant kan groeien en bloeien. Door invloed van de zon en de wind droogt de aarde in een pot snel uit. "Om de verdamping te vertragen, dek ik de bovenkant van de aarde af met mulch, zoals snoeiafval of houtsnippers", legt Carlijn uit. "Daarnaast meng ik bentoniet door de potgrond. Dat zijn fijne kleikorreltjes die als een spons water opnemen en vasthouden in de aarde. Het houdt ook voedingsstoffen vast en bevat veel mineralen die weer worden afgegeven aan de wortels van de plant." Onder in de pot legt ze grote bruine kleikorrels voor drainage. "Door het samenstellen van een goede bodem zagen mijn planten er opeens veel beter uit en vroegen de potplanten veel minder water dan voorheen."

Met de natuur

Door de potten op verschillende hoogtes te plaatsen met gebruik van krukjes en tafeltjes, ontstaat er gelaagdheid in het groen. Is een plant uitgebloeid of verliest hij zijn blad in de herfst, dan haalt Carlijn een potplant naar voren die nog wel in bloei staat of wintergroen blijft. "Planten die spontaan komen aanwaaien, laat ik vaak staan. Ze maken een mooi setje met wat ik al heb en ik vind het leuk om te zien wat het gaat doen. Gaan ze bloeien en welke insecten trekken ze aan? Op die manier laat ik de natuur een beetje haar gang gaan." Tussen de exoten staan bewust inheemse planten waar insecten op afkomen. "Dat is goed voor de biodiversiteit", verklaart Carlijn. "Zoals de brandnetel. Een plant waar verschillende soorten vlinders hun eitjes op leggen. De rupsen van de kleine vos, dagpauwoog, atalanta, landkaartje en gehakkelde aurelia smullen van de blaadjes. En ik ook, want ik gebruik de blaadjes voor thee en brandnetelsoep. De zaadjes laat ik drogen, die zijn heel lekker over de yoghurt of in een smoothie."

9

TIP

Zorg dat een insectenhotel geen rafelige ingangen heeft, want dat beschadigt de insectenvleugels of zorgt ervoor dat bijen er niet in gaan.

- 10 Ereprijs (*Veronicastrum*), herfsttijloos, roos, klimop, montbretia (*Crocsmia*) en bevertjesgras (*Briza media*). Dit gras vormt mooie pollens, die in mei en juni bloeien met platte aartjes.
- 11 Sierpompoenen met daarachter hoornviooltje (*Viola cornuta*).
- 12 Wijfjesvaren (*Athyrium filix-femina*) en elfenbloem (*Epimedium*) groeien samen in een pot. Daarnaast een pot met vingerhoedskruid (*Digitalis purpurea*). In het midden venushaar (*Adiantum*).
- 13 Carlijn stopt in iedere pot bloembollen. Hier gaat het om tulpenbollen.

Boek over vergroenen

Door te lezen en te experimenteren heeft Carlijn veel kennis vergaard over tuinieren. En dan met name over tuinieren in de stad, waar de natuur vaak het onderspit delft en het in de zomer erg heet kan worden.

“De natuur zelf is de beste leerschool”, vindt Carlijn. “Als je goed kijkt naar hoe planten zich gedragen, dan begrijp je steeds beter wat ze nodig hebben. Ook in de stad. Ik let op de manier waarop ze groeien, op de bladstructuur, de kleur, hoe ze ruiken en wat voor dieren ze aantrekken. Planten met grijsgroen of viltig blad kunnen meestal goed tegen felle zon en droogte, zoals toorts, rozemarijn en lavendel.” Al haar wetenswaardigheden over tuinieren en vergroenen heeft Carlijn gebundeld in haar boek *De Groene Buurvrouw helpt je vergroenen in de stad*.

12

Geveltuintjeshovenier

Naast het vergroenen van haar eigen balkon legde Carlijn geveltuintjes aan in het steegje naast haar huis. Mensen in de buurt reageerden enthousiast op haar groene ideeën. “Steeds meer familie, vrienden en buren kwamen bij mij met vragen over hun tuin en uiteindelijk werd ik door mijn buren benoemd tot de groene buurvrouw. Ik vond dat zo’n leuke naam en ik vond het zo leuk om mensen met hun tuin vragen te helpen, dat ik besloot mijn eigen bedrijfje te beginnen als de Groene Buurvrouw”, vertelt ze. “Ik ben in te huren voor kleinschalige groene [stads]projecten, zoals geveltuintjes aanleggen, een tuin onttegenen, een balkon vergroenen en tuinhoekjes restylen. Het verliep allemaal via mond-tot-mondreclame en nu weet zelfs de gemeente mij te vinden. Binnenkort ga ik met een buurt een stuk gemeentelijk gras omtoveren tot een bloemenweide. Ik stel dan de bollen samen en doe de inkoop van planten. Samen leggen we de tuin aan.”

Mooie balans

Carlijn werkt vier dagen in de week als operatieassistent en heeft regelmatig avond-, nacht- en weekenddiensten. “Het is een mooie baan, maar ik zit wel de hele dag binnen in kunstlicht. Eenmaal buiten laad ik weer op. Ik vind het heerlijk om met mijn handen in de grond te woelen. Tuinieren zet me weer met beide voeten op de grond en houdt me in balans. Als ik een project doe bij mensen in de tuin, dan zwaai ik aan het eind van de dag altijd blijde mensen uit.” ❀

Walküre

Winter in Friesland. De spreeuwenzwermen doen fotograaf Erik Hijweege denken aan de stormen die hij fotografeerde tijdens tornadojachten in Amerika. Tegelijkertijd hebben de zwermen ook iets poëtisch, als een choreografisch spektakel gedragen door steeds veranderende melodieën. Hijweege brengt de zwermen in beeld op het moment dat ze een dier of mythologisch wezen nabootsen. Hier zie je zijn *Walküre*, Noorse oorlogsgodinnen op vliegende paarden. ✿

Duurzaam

Hoogwaardig

Gebruiks-
vriendelijk

Ambachtelijk

DUTCH GARDEN®

Dealers

Scan de QR-code met de
camera van je telefoon.

HET TUINGEREEDSCHAP VAN 'TOEN'

GEREEDSCHAP NIET VOOR EVEN, MAAR VOOR LANGER DAN EEN LEVEN!

www.dutch-garden.nl

Puur natuur

Als kind klom Mirjam Withaar in bomen, verzamelde ze stenen en kon ze uren naar bomen en planten kijken. In bomen klimmen doet ze [bijna] niet meer, maar het verzamelen en observeren van de natuur is ze altijd blijven doen. De creatieve ideeën die ze hierdoor krijgt, verwerkt ze in haar natuurlijke, organische wandobjecten van vilt.

TEKST ESTHER DERKS FOTO'S TRUI HEINHUIS

Tijdens haar studie aan de St. Joost kunstacademie in Breda hield Mirjam zich vooral bezig met keramiek. Toen ze tegen het eind van haar opleiding in aanraking kwam met vilt, wilde ze niets anders meer. Ze was verliefd op de zachte wol, het ambachtelijk werken met water en zeep en de structuur die de wol aan haar creaties gaf. Vilt is vermoedelijk de eerste vorm van textiel die door de mens werd vervaardigd. De oudste bewaarde viltresten dateren van ongeveer 6500 voor Christus. Er worden twee verschillende manieren van vilten onderscheiden: natvilten en naaldvilten. Mirjam heeft zich bekwaamd in natvilten. “Werken met vilt is puur, want je werkt met natuurlijke producten. Ik maak alles met mijn blote handen en er komt geen computer aan te pas”, zegt ze. “Het maakt mij gelukkig wanneer ik iets moois in mijn handen zie ontstaan.” In 2018 startte Mirjam haar eigen bedrijf als viltkunstenares. Sinds twee jaar heeft ze haar atelier in Het Werkgebouw in Maastricht.

Kinderlijke verwondering

De natuur is de grote inspiratiebron voor Mirjam. Tijdens wandelingen door de Limburgse en Belgische bossen wordt haar aandacht getrokken door verschillende vormen en structuren. Een mooi gevormd blad, een robuuste boomstam of details van bladnerven en schimmeldraden. "Het gaat mij niet om de afstand die ik afleg, maar om de dingen die ik zie", benadrukt Mirjam. "Wandelen is voor mij een ontdekkingstocht. Het bos heeft verscholen hoekjes en overwoekerde padjes. Dat verrassingsmoment vind ik leuk. Wat zal ik aantreffen achter die boom of als ik dat pad insla? Ik verwonder me graag over wat ik zie. Dat deed ik als kind al. Dan keek ik naar de zonnebloemen die ik in de tuin had geplant en fantaseerde ik dat ik heel klein was en onder de bloemen doorwandelde. Die kinderlijke verwondering koester ik. Ga maar eens op een plek zitten in het bos en kijk wat er om je heen gebeurt. Op de grond en tussen de bomen. Je zult versteld staan van de variatie in kleuren en vormen, van de geluiden en de aanwezigheid van dieren en insecten."

Natvilten

Bij het natvilten gebruikt Mirjam wol, warm water, olijfzeep, noppenfolie en een antislipmat. Op het noppenfolie legt ze stukken wol op elkaar. Wanneer ze de gewenste dikte heeft bereikt, maakt ze de wol nat met water en zeep. Het geheel dekt ze af met het antislipmatje, want de wol heeft in het begin nog een losse structuur. Het matje zorgt ervoor dat de wol niet uit elkaar gewreven wordt als ze met het viltten begint. "Met het warme water en de zeep wrijf ik de wol tot een geheel", legt Mirjam uit. "Door de wrijving haken de vezels van de wol in elkaar. Hoe langer je wrijft, hoe compacter de stof wordt. De wol wordt steeds steviger naarmate het meer in elkaar wordt gedrukt. Uiteindelijk ga ik ermee rollen, kneden en smijten om de gewenste vorm en structuur te krijgen. Ik vind het heerlijk om zo actief met mijn werk bezig te zijn. Ik kan er mijn emoties in kwijt." Door het proces krimpt de wol. Hetzelfde gebeurt met een wollen trui die je te heet wast. Ook dan krimpt de wol doordat de vezels in elkaar zijn gaan haken.

De tijd stilzetten

Mirjam wandelt vaak langzaam om goed te observeren en hurkt regelmatig om iets van dichtbij te bestuderen. In een schetsboek tekent ze wat ze ziet of ze neemt foto's die ze later in haar atelier hangt ter inspiratie. In haar atelier ligt een bonte verzameling stenen, mossen en schriften vol gedroogde bladeren. "De natuur verandert constant. Dezelfde plek in het bos ziet er ieder seizoen weer anders uit. Het kan zelfs verschillen per dag", zegt Mirjam. "De vergankelijkheid van alles wat groeit en leeft, leg ik vast in mijn werk, waardoor het tijdloos wordt. Op die manier vang ik herfstkleuren en stagneer ik het proces van verval. Opeens krijg je alle tijd om te kijken naar een grillig gat in een herfstblad of korstmoss op een dode boomstam."

Driedimensionaal

De kunstwerken van Mirjam zijn niet alleen om naar te kijken. De kunstenaar daagt mensen uit om ze ook aan te raken. "Door gebruik te maken van verschillende vilttechnieken ontstaan er verschillende structuren en reliëf. Dat kun je zien, maar ook voelen. Een kunstwerk kan zelfs zoveel lagen bevatten dat het een driedimensionaal kunstobject wordt." Voor het creëren van een stuk boomschors gebruikt de kunstenaar veel viltlagen op elkaar. Het object wordt dan zo dik dat je het ergens kunt neerzetten en er omheen kunt lopen. "Op die manier maak ik ook boomwortels die ik rond heb gevilt", legt ze uit. "Door ijzerdraad aan de achterkant van een viltten herfstblad te verwerken, krijgt zo'n kunstwerk ook een driedimensionale dimensie. Je kunt kiezen of je het kunstwerk plat aan de muur hangt of dat er een bolling of vouw inzit, zoals de meeste bladeren in het echt hebben. Het kunstwerk komt dan nog meer tot leven."

Verschillende structuren

Naast merinowol maakt Mirjam zoveel mogelijk gebruik van wol van schapenboerderijen uit de omgeving. Van een kinderboerderij in de buurt krijgt ze soms alpacawol. Deze wol maakt ze eerst schoon, voordat ze ermee gaat werken. Meestal kamt Mirjam de wol, zodat de haren dezelfde richting opstaan. Het is dan gemakkelijker om er vilt van te maken en de stof wordt sterker doordat de vezels goed in elkaar grijpen. "Als ik het niet kam, dan kost het meer kracht om het te vilten, maar dan krijgt de stof wel een robuuster uiterlijk. Ik kies hier bewust voor als ik mijn werk een bepaalde uitstraling wil geven." Af en toe verwerkt Mirjam andere stoffen in het vilt voor een bepaalde structuur. "Ik gebruik bijvoorbeeld zijde, vlas en viscose. Dit geeft krulletjes op de wol, waardoor er mooie variaties ontstaan." Het gebruik van natuurlijke textielsoorten en zijde bij natvilten wordt nuno vilten genoemd. Door de wol op het textiel of de zijde te vilten, trekken de vezels van de wol door de andere stof heen.

Multifunctioneel

Naast dat haar kunstwerken prachtig zijn om naar te kijken, zijn de vilten werken ook functioneel. Een groot vilten oppervlak aan de muur werkt geluiddempend. "De akoestiek in een galmende ruimte wordt beter doordat het vilt geluid absorbeert", legt Mirjam uit. "De achterkant van mijn kunstwerken bekleed ik met kurk, zodat het geheel steviger wordt en nog meer het geluid dempt." Grote vilten kunstwerken of een aantal kleine kunstwerken bij elkaar hebben zowel een artistieke als praktische functie in restaurants, kantoorgebouwen en woonkamers. Vilt wordt om die reden ook gebruikt in de muziekindustrie als geluidsdemper, bijvoorbeeld bij het dempen van de snaren in een piano. "Daarnaast is vilt brandwerend en water- en vuilafstotend door de natuurlijke vetlaag op het materiaal", weet Mirjam.

Kleurenpalet

De ene keer volgt Mirjam letterlijk het voorbeeld van een blad met een mooie bladnerf dat ze in het bos heeft gevonden. Een andere keer maakt ze een werk puur op gevoel. Dan maakt ze spontaan een scheur of gat in het blad, alsof het bijna uit elkaar valt. "Ondanks dat ik het kunstwerk met mijn handen stuur, is het voor mij altijd een verrassing hoe het eindresultaat eruit zal zien. Hoe de kleur uitkomt en hoe de wol reageert", vertelt Mirjam. Sinds kort onderzoekt de kunstenares hoe ze de wol zelf kan kleuren op een duurzame manier. Dat kan bijvoorbeeld met kurkuma, uenschillen, avocado-pitten en planten met een sterk pigment, zoals meekrap, gele kamille en saffloer. Witte uien kleuren de wol geelbruin en rode uien zorgen voor een rode kleur. Een avocadopit kleurt de stof roze. "Door de wol over elkaar heen te vilten, lukt het een beetje om kleuren te mengen en nieuwe kleuren te creëren."

Kunst op maat

Mirjam creëert in haar atelier autonome werken en ze werkt in opdracht. "Dan maak ik een kunstwerk op maat dat aansluit bij de wensen van de klant. Soms kom ik bij de mensen thuis om te kijken en te bespreken wat in hun woning mooi aan de muur staat." Via haar website verkoopt Mirjam haar kunst. Je vindt er vilten woonaccessoires zoals onderzetters, place-mats en een DIY-pakket waarmee je zelf iets van vilt kunt maken. Tot en met 31 oktober zijn de kunstwerken van Mirjam te zien in Galerie Kunstlokaal Kerkrade. Houd voor meer exposities, workshops en masterclasses de website in de gaten: mirjamwithaar.com.

Workshops en masterclasses

Om haar handen wat te sparen van het vele zeepwater, gebruikt Mirjam soms een schuurmachine die ze aan de onderkant beplakt met foam. De trilling van het apparaat zorgt ervoor dat de wol wordt samengestampt. "Dat is handig wanneer ik met een groot kunstwerk bezig ben.

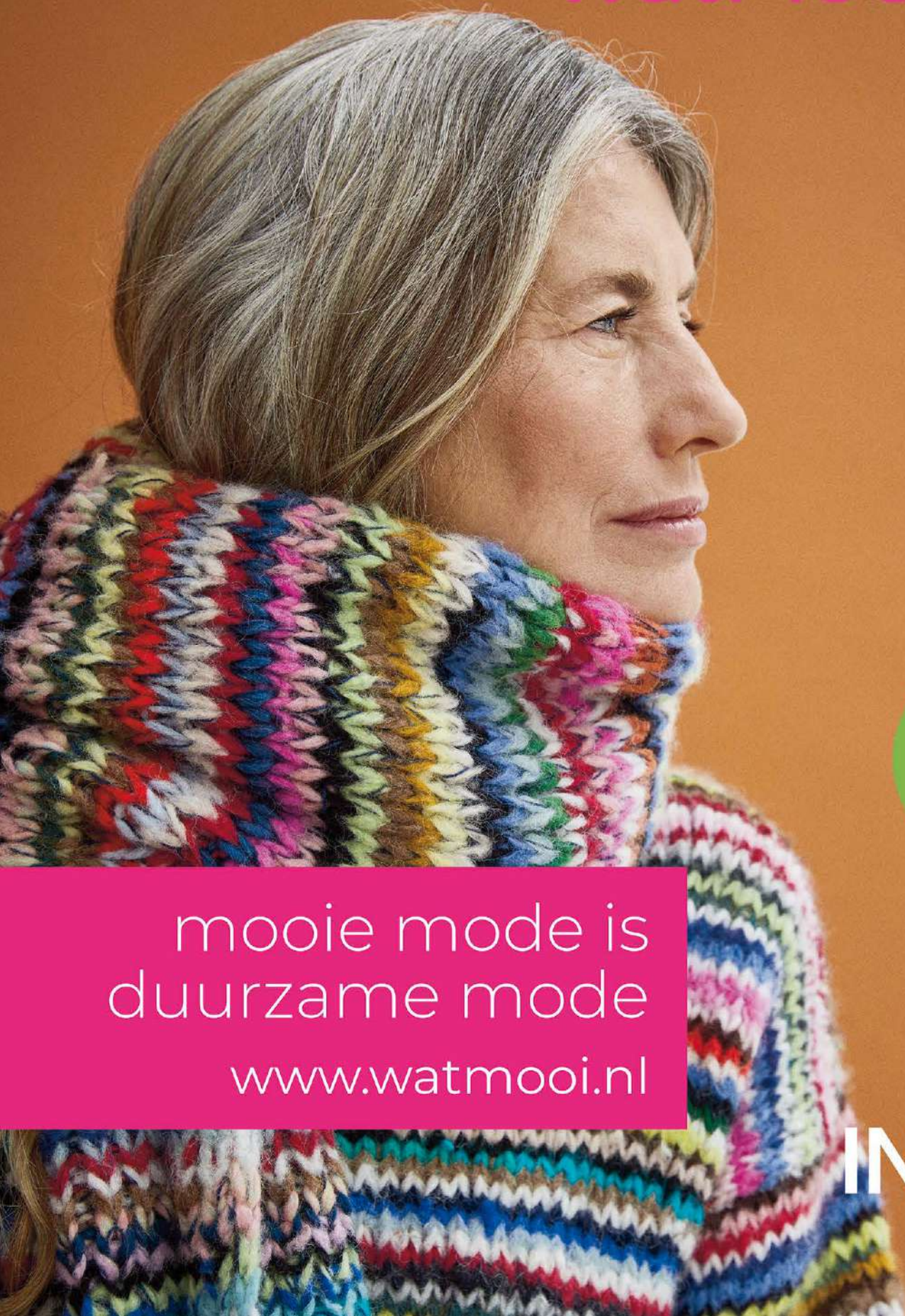
Bijvoorbeeld toen ik een blad maakte van een paar meter lang. Dit werk hangt nu in de galerie Kunstlokaal in Kerkrade."

Om haar enthousiasme en kennis met anderen te delen, geeft Mirjam workshops en masterclasses. Dit doet ze in haar atelier, op scholen, op locatie bij mensen thuis of op een locatie voor een bedrijfsuitje. Afgelopen september gaf ze met kunstenaars Sarah van Rossem twee masterclasses in de tuinen van Trompenburg in Rotterdam.

"Ik vind het een leuke afwisseling en door met mensen samen te vilten, word ik weer op nieuwe ideeën gebracht", zegt Mirjam.

"Ook de samenwerking met andere kunstenaars werkt inspirerend." ❀

watMooi

duurzaam
en hand-
gemaakt

mooie mode is
duurzame mode
www.watmooi.nl

INTI

Tuinontwerp

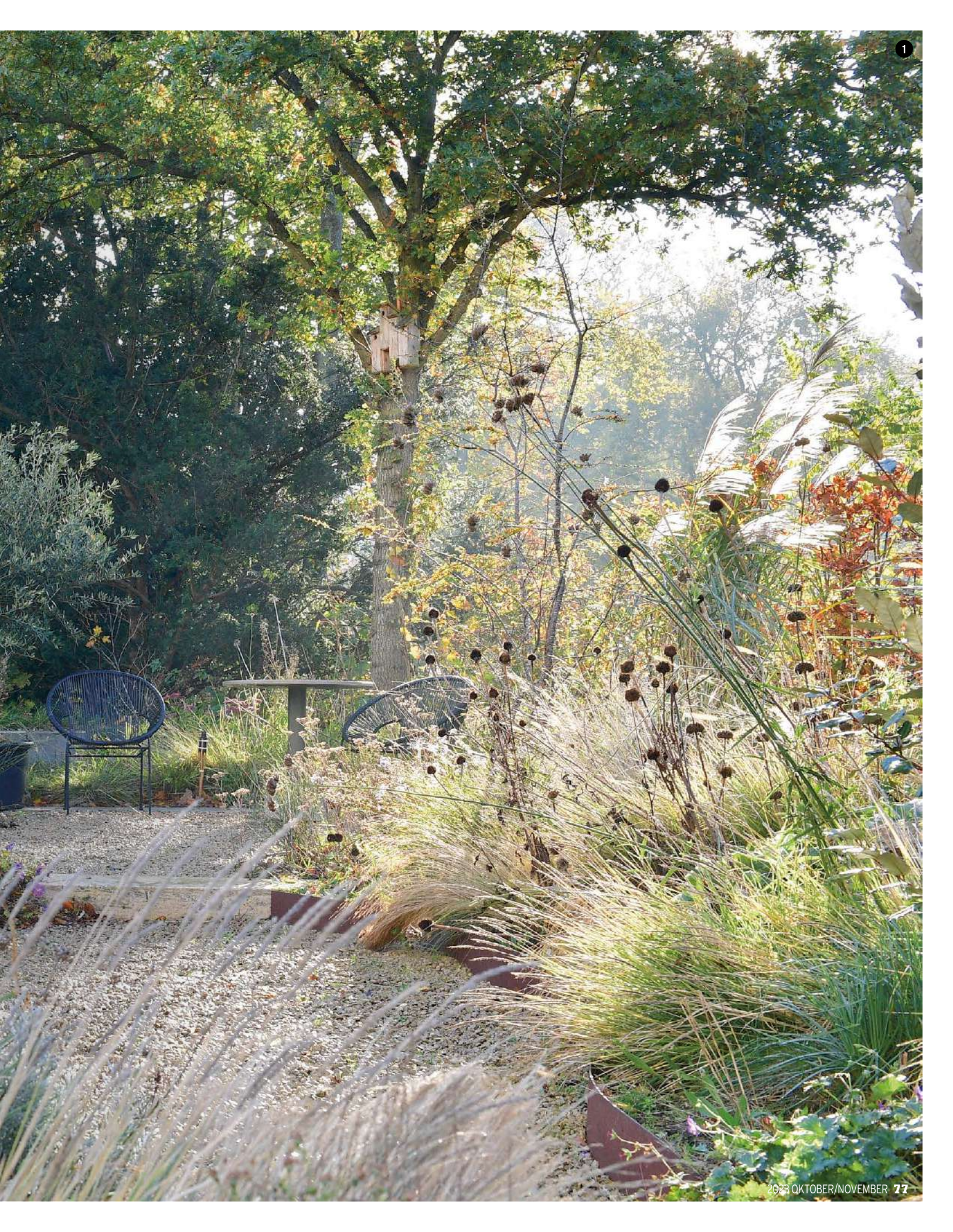
Grassentuin bij de duinen

Vlak bij de duinen in Castricum ligt rondom een voormalige ggz-instelling een sfeervolle tuin vol siergrassen. Hier is het genieten op het gezellige terras of tijdens een rondwandeling langs de borders. In de herfst zijn de grassen op hun mooist en zorgen kleine struiken met een herfstkleur voor een vlamvend accent.

TEKST MODESTE HERWIG FOTO'S SIETSKA DE VRIES

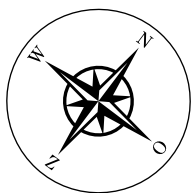
Op het voormalige ziekenhuisterrein Duin en Bosch in Castricum is een deel van de oude gebouwen bewaard gebleven. Na een grondige renovatie zijn ze nu weer bewoond. De nieuwe bewoners van de hoekwoning in deze voormalige ggz-instelling wilden graag een tuin creëren die goed zou aansluiten bij de omgeving: het omringende park en het dungebied daarachter. Ze vroegen Tjerk Spannenburg om voor de nieuwe tuin een ontwerp te maken en de kale vlakte om te toveren tot een speelse buitenruimte

vol met planten. “Omdat er niets stond, kon ik met een blanco vel beginnen”, vertelt Tjerk. “Het uitgangspunt was een natuurlijk ogende tuin waarin je de seizoenen optimaal kunt beleven. Ik begin altijd met een uitgebreid gesprek, om de opdrachtgevers goed te leren kennen. Daar kwam uit dat planten de hoofdrol mochten spelen en dat de tuin vooral een informele uitstraling met verschillende zitplekjes moest hebben. Ze gaven ook aan dat ze graag in de tuin werken, dus dan kun je wat meer doen op het gebied van beplanting.”

Legenda

1. Schutting van kastanjelatten
2. Terras met eettafel, travertin tegels
3. Beukenhaag
4. Border
5. Olijfwilgen (*Elaeagnus × ebbingei*)
6. Stapstenen van travertin
7. Traptrede
8. Verdiept tuindeel, Frans dolomiet
9. Meerstammige boom
10. Verhoogd loungeterras

Ontwerper: Tjerk Spannenburg,
De Peppels Tuinen

Waar: Castricum (NH)

Grondsoort: zand met een laagje
tuinaarde

Ligging: achtertuin op het zuidoosten,
zijtuin op het zuidwesten

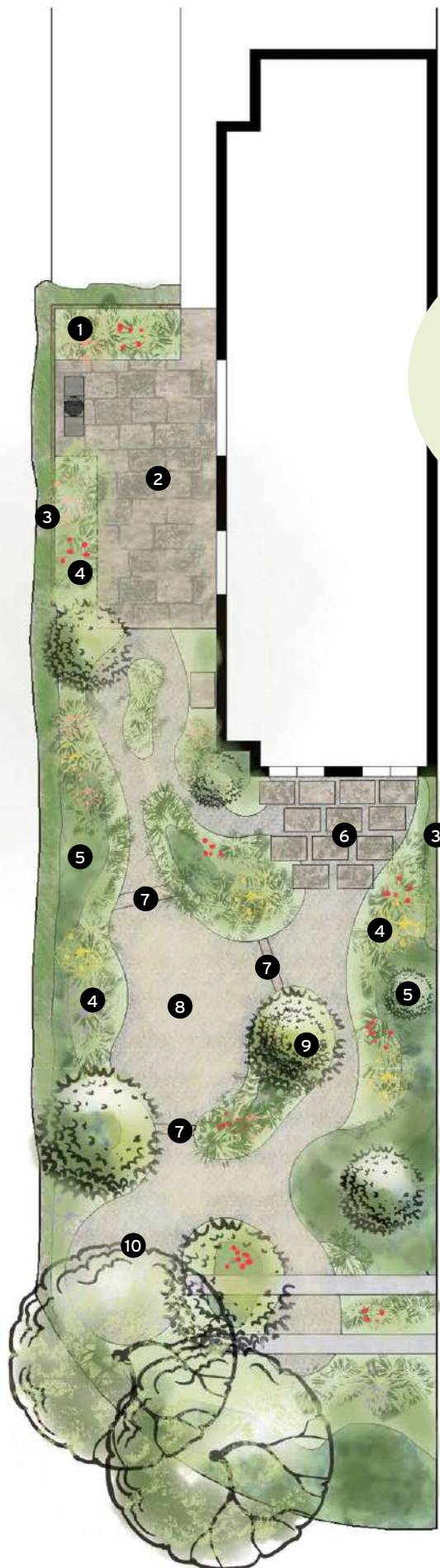
Afmetingen: achtertuin 8x15 m, zijtuin
3,5x10 m

Aanleg: De Peppels Tuinen

Meer info: depeppels.com

ONLINE

Download de
plattegrond op
www.buitenleven.nl

TIP

Laat ook eens wat planten in het grind groeien voor een nonchalant effect, zoals ijzerhard (*Verbena bonariensis*) en vlasleeuwenbek (*Linaria purpurea*).

Vloeiende lijnen

De ruime tuin ligt vooral naast en achter de woning. Het zonnige hoofdterras, vlak bij de keukendeur, wordt zoveel mogelijk gebruikt om buiten te eten en is verhard met natuurstenen tegels. De ontwerper heeft gekozen voor crèmewit travertin dat goed bij de gevel aansluit. Achter in de tuin ligt het iets verhoogde loungeterras, vanwaaruit je zo doorloopt naar het park en iets verder het duingebied in. De paden zijn van Frans dolomiet, fijn grind dat de tuin een zachte uitstraling geeft. De slingerende vorm nodigt uit tot een wandeling. Je kunt hier verschillende rondjes tussen de hoge planten lopen. Tussen de borders en het grind is een rand van roestbruin cortenstaal geplaatst. Tjerk: "Omdat je met dit materiaal makkelijk vloeiende lijnen kunt maken, geeft het veel dynamiek aan het ontwerp. Ook heel handig om het plantvak van het grind te scheiden, zo voorkom je dat de steentjes gaan zwerven. In het begin lijkt het wat kunstmatig, maar al snel worden de lijnen van het staal verzacht door de overbloeiende beplanting."

- 1 De tuin loopt over in het omringende park. Hier is de grens bewust opengelaten voor een ruimtelijk effect.
- 2 De plantvakken zijn gevuld met een weelderige mix van vaste planten, siergrassen en kleine heesters.
- 3 De pluimen van siergrassen samen met uitgebloeide dropplant (*Agastache*). Het bruine blad is van de beukenhaag.
- 4 De paden hebben een halfverharding gekregen van Frans dolomiet.

Kastanjarahout

Naast het terras valt de sierlijke wand van latjes op. “Eigenlijk wilde ik helemaal geen schutting in mijn ontwerp. Want het omringende park is zo fraai en het is juist erg mooi om de beplanting zoveel mogelijk met deze omgeving te verbinden”, zegt Tjerk. “Om hier bij het terras toch voor beschutting vanaf de weg te zorgen, hebben we zelf een transparante schutting van kastanjarahouten latjes gemaakt. Door kortere en langere latten af te wisselen, krijgt de wand een ‘rafelige’ bovenkant, heel landelijk. Het kastanjarahout past perfect bij de natuurlijke uitstraling van de tuin en is bovendien veel duurzamer dan hardhout. Achter in de tuin is de tuingrens bewust opengelaten, zo ‘leen’ je het omringende park en lijkt de tuin veel groter.”

TIP

Je beleeft meer aan je tuin als je er een rondje kunt lopen. Een plantvak in het midden met een pad eromheen is dus altijd een goed idee.

Begrenzing

De begrenzing van een tuin valt direct op zodra je er binnenstapt en is heel sfeerbepalend, zeker in een kleine tuin. Door een standaard houten schutting te gebruiken, lijkt jouw tuin al snel op die van de buren. Met een originele schutting zal de tuin juist meteen heel persoonlijk en uniek zijn. Stop daarom altijd extra energie én creativiteit in de afscheiding rondom de tuin. Hier bestaat de schutting aan de kant van de weg uit een zelfgemaakte wand van smalle latten. Ze zijn van kastanjarahout en onregelmatig van lengte, wat een nonchalant effect geeft. De natuurlijke uitstraling past precies bij de losse beplanting. Denk ook eens aan een wand van smalle verticale planken in een mooie kleur gebeitst, een compleet begroeide wand, stucplaten of wilgentenen.

Opvallend ritme

Ga je zelf aan de slag met het ontwerpen van een tuin? Zorg dan altijd voor een opvallend ritme. Laat materialen, planten, vormen en kleuren regelmatig terugkomen op minimaal drie plekken in de tuin. Zo zorg je voor een fraai geheel en een krachtige uitstraling.

De herfst beleven

Voor de plantvakken is een gemengde beplanting ontworpen van vooral vaste planten en siergrassen, met hier en daar wat kleinere heesters. De siergrassen bloeien volop vanaf het eind van de zomer en in de herfst kleuren ze langzaam strogeel. Er zijn bewust heesters met een rode herfstkleur naast gezet om voor warme contrasten te zorgen. Zo is de herfst optimaal te beleven in de tuin. Ook in de winter staan de grassen nog fier overeind. De wintergroene olijfwilg (*Elaeagnus*) geeft het hele jaar door body. "Bij het kiezen van de planten kijk ik niet naar een specifieke plant, maar juist naar het geheel. Ik wil een bepaalde sfeer creëren en daar zoek ik de planten bij", verklaart Tjerk zijn werkwijze. "Ik kijk dan niet naar de details van een plant, bijvoorbeeld of ik de bloemkleur wel mooi vind, maar naar het totaalbeeld. Eigenlijk een beetje zoals je de plant zou zien als je door je oogharen kijkt. Ook het beeld dat een plant het hele jaar door geeft, is natuurlijk belangrijk."

Loslaten

Na een jaar zijn de borders al mooi dichtgegroeid. De bewoners werken regelmatig in de tuin om alles te onderhouden. Daarbij worden ze ondersteund door de ontwerper. Tjerk: "We hebben één keer per jaar contact over de beplanting. In het begin is het vooral onkruid verwijderen, daarna alles wat in toom houden. Maar het mag best een beetje verwilderen hoor, dat is juist prachtig. Loslaten, genieten van de tuin staat voorop." ❀

- 5 Vanaf het terras is er over het pad een lange zichtlijn de tuin in. De tegels zijn van travertin.
- 6 De zelfgemaakte schutting van kastanjelatten, die bewust een beetje onregelmatig op het frame zijn geplaatst.
- 7 De borders zijn afgezet met cortenstalen randen, zo blijft het grind op de paden.
- 8 Bruine bolletjes van uitgebloeid brandkruid (*Phlomis*) contrasteren subtiel met struisriet (*Calamagrostis*).

De Buitenleven agenda 2024 is uit!

€ 14,50

Koop hem in de boekhandel
of online:

De natuur in!

Dynamische uiterwaarden

Om de Waal meer ruimte te geven, werd enkele jaren geleden nabij Druten de zuidelijke oever heringericht. In de Afferdense en Deestse Waarden kan de rivier nu haar gang gaan en is het voor wandelaars heerlijk struinen. Wandelschoenen aan en gaan!

TEKST MARJOLEIN VAN DER GAAG FOTO'S MARJOLEIN VAN DER GAAG EN ANGELA HAVENAAR

Afferdense en Deestse Waarden in 't kort

Waar: Druten [GD]

Wat: IVN-route door het uiterwaardengebied

Flora: onder meer doornappel en munt

Fauna: runderen en koninkpaarden, amfibieën, insecten, vislarven en kleine vissen, diverse eenden- en ganzensoorten, de visdief en andere vogels

Met zon en een prettig briesje is het heerlijk wandelweer. We parkeren de auto bij jachthaven de Veerdam aan de Waal, in het pittoreske Gelderse Druten. Zodra ik de achterklep open, springen mijn twee labradors Kasper en Bram uit de auto – ze hebben er nog geen idee van dat ze vandaag oog in oog zullen staan met grote grazers. Samen met mijn collega en vriendin Angela gaan we een behoorlijk stuk struinen door de uiterwaarden van de Waal.

Spel der elementen

Het heeft al een tijd niet meer geregend, waardoor de route goed toegankelijk is. Maar dat is weleens anders, zo heeft IVN-natuurgids Cor Groot me verteld. Zowel in het voor- als najaar kan deze tocht uit de IVN-routes App door hoge waterstanden soms niet gelopen worden. “Als de sneeuw in de bergen begint te smelten, dan valt dat hier direct te merken aan het stijgende water”, zei hij. “En als het in het najaar in Midden-Europa flink regent, gebeurt hetzelfde.” Volgens Cor is het juist het spel der elementen dat ervoor zorgt hij bij ieder bezoek aan de Afferdense en Deestse Waarden zijn ogen uitkijkt en gewapend is met zijn fotocamera. “Door de dynamiek verandert het gebied continu en ontdek je telkens weer iets nieuws.”

Theekoepel

De verwachtingen zijn hooggespannen na wat de natuurgids me verteld heeft. Angela en ik gaan dan ook vol goede moed op pad. Vanaf de haven, waar de wind best straf waait, lopen we richting de Waalbandijk. Daar stuiten we al meteen op de fotogenieke monumentale Theekoepel, die tijdens de laatste dijkverzwaring gespaard is gebleven. Het zeskantige historische gebouwtje is af en toe op zondag open. Omdat mijn honden overlopen van enthousiasme en overduidelijk graag verder willen, wandelen we zonder omkijken langs de vandaag gesloten Theekoepel. We vervolgen de route over de Waalbandijk met links van ons de uitgestrekte uiterwaarden en rechts Druten, waar de markante toren van de neogotische kerk boven het dorp uit prijkt. De H.H. Ewaldenkerk werd ontworpen door architect Pierre Cuypers en gebouwd in de jaren zeventig van de negentiende eeuw. Net wanneer we ons afvragen hoe lang we nog over de dijk moeten lopen, stuurt de route-app ons linksaf. Van de verharde weg af en het struingebied in.

Grote grazers

Hier zouden we de mooie, maar giftige doornappel met vruchten lijkend op die van wilde kastanjes kunnen vinden. Mocht ik een goede spoorzoeker zijn... Ook Angela kan de doornappel niet vinden. Tot onze grote vreugde spotten we wel de eerste runderen die ons – en waarschijnlijk vooral labradors Kasper en Bram – enigszins argwanend opnemen. De grote grazers kunnen als de natuurbewerkers van deze uiterwaarden worden beschouwd. Omdat we blij zijn dat we hen wél gevonden hebben, schieten we meteen wat plaatjes, niet wetend dat we vandaag nog veel meer runderen en konikpaarden tegen het lijf zullen lopen. De route-app stuurt ons opnieuw de dijk op, waar we tot onze verbazing her en der mosselschelpen vinden. We vragen ons af hoe die op het wegdek zijn terechtgekomen. Pas aan het einde van de wandeling zal ons duidelijk worden wat het verhaal achter de mosselen is. Nu gaan we op weg naar korenmolen De Drie Waaijen en de gelijknamige, monumentale boerderij. De naam verklapt al waar de gebouwen gelegen zijn.

Waaijen of wielen

Terwijl we over de dijk wandelen, doemen de eerste waaijen of wielen op als stille getuigen van de strijd tussen water en mens die in dit gebied jarenlang gevoerd is. De informatie in de IVN-routes App leert ons dat de wielen bij dijkdoorbraken in het verleden zijn ontstaan door de kracht van het naar buiten stromende en rondkolkende water. Meestal gebeurde dat op plekken waar de dijk verzwakt was, bijvoorbeeld door slecht onderhoud, droogte of muskusratten die er hun gangenstelsels groeven. Natuurgids Cor verzekerde me dat we met het huidige toezicht op de dijken daar nu niet zo bang meer voor hoeven zijn. De AD Waarden, zoals ze in de volksmond worden genoemd, zijn sowieso niet meer te vergelijken met vroeger. Jarenlang is hier hard gewerkt om de rivier meer ruimte te geven. Boeren zijn uitgekocht en buitendijkse weilanden die telkens onder water liepen, zijn verdwenen. Doordat het hele gebied vervolgens meters is verlaagd, kan er nu veel meer water in worden opgeslagen. Een veilig idee en goed voor de natuur.

De 4,5 km lange nevengeul moet bij extreem hoogwater overstromingen van de Waal tegengaan.

Goed voorbereid

Verderop passeren we het Dijkmagazijn, dat nu vooral van cultuurhistorische waarde is. In Maas en Waal staan nog enkele dijkmagazijnen, waarvan deze uit 1905 de oudste is. Vroeger werden hier gereedschappen en zandzakken opgeslagen, zodat in geval van hoogwater meteen alles bij de hand was. Voorbereiding, daar draaide het om. Ons ontbreekt het aan voorbereiding, want wederom staan we aan een gesloten deur.

Deze keer bij de eetgelegenheid die volgens de app niet ver van de route af ligt. Pech voor onze knorrende magen. Gelukkig zijn onze rugzakken niet helemaal leeg en vinden we halverwege de wandeling een bankje om even op uit te rusten. We bevinden ons vlak bij de inlaat van de nevengeul die gegraven werd om bij extreem hoogwater overstromingen van de Waal tegen te gaan. Met 4,5 kilometer lengte is het een van de langste nevengeulen van ons land.

IVN-natuurgids Cor:
“Door de dynamiek
verandert het gebied
continu en ontdek je
telkens weer iets nieuws.”

Struinen in de stilte

Als we na onze korte pauze de route weer willen vervolgen, zijn we even in verwarring. Het looppad gaat rechtdoor, maar wij moeten volgens de app toch echt linksaf. Na wat heen en weer geloop en wat twijfel kiezen we ervoor de verharde weg te verlaten en het struingebied in te gaan. De juiste keuze. Hier begint het gevoel van vrijheid midden in de natuur pas echt. Wat een rust! Als een van de weinige mensen bevinden we ons in het 158 hectare grote gebied. Hier vind je oobos, poelen, grasland en ruigere gebieden van bestaande en nieuwe flora en fauna. We wandelen langs de nevengeul, waar het water vol zou zitten met amfibieën, insecten, vislarven en kleine vissen. Veel eenden- en ganzensoorten voelen zich thuis langs de oever. Tot onze spijt hebben we geen thermoskan met warm water bij ons. Dan zouden we van de munt die hier volop groeit, heerlijk verse thee kunnen trekken. We lopen verder en komen opnieuw grote grazers tegen. Uit voorzorg lopen we met een ruime boog om de koniksparden heen, maar ze lijken zich niet aan onze aanwezigheid te storen. Zelfs niet aan de honden, die verplicht zijn aangelijnd en amper op de wilde grazers reageren. Kasper en Bram hebben vooral veel interesse in het water dat we nog steeds volgen.

IVN Trektochten

Om bijzondere natuurervaringen op te doen, hoef je het land niet uit. Die beleef je gewoon in Nederland met de IVN Trektochten, bijzondere meerdaagse routes. Lokale vrijwilligers hebben hun favoriete paden met elkaar verbonden zodat jij over de smalste paadjes en door verstilde natuur de omgeving kunt ontdekken. Pauzeren en overnachten kan bij de Gastheren van het Landschap. Zij volgden een cursus bij IVN en weten je daardoor alles over de omliggende natuur te vertellen. Meer weten? Ga naar ivn.nl/trektochten.

Visdiefeland

Midden in de nevengeul doemt plots een eiland op: visdiefeland, zo vertelt de app ons. Het eiland is speciaal aangelegd voor de visdief, een stern van zo'n 35 centimeter lang, zodat hij ongestoord kan broeden zonder te moeten vrezen voor predatoren als de vos. Vogels vliegen af en aan, maar omdat we geen verrekijker bij ons hebben, valt onmogelijk vast te stellen of het de visdief is die we hier spotten. Plotseling houden Kasper en Bram halt. Ze hebben wat geroken en proeven nu ook wat. Met moeite krijg ik ze weggetrokken van een al eerder gesneuveld ei, waarvan de inhoud nu kennelijk een smakelijk hapje is. Angela en ik kijken elkaar aan. Was dit soms een ei van een visdief, dat gewoon op de oever lag? Helaas hebben we geen kenner mee op pad, die ons dit met zekerheid kan vertellen. De route-app verklaart wel het mysterie van de eerder gevonden mosselschelpen. Aan de zuidelijke oever blijkt een zoetwatermosselbank ingericht te zijn die de algenstand moet beheersen en watervogels van voedsel moet voorzien. "De vogels laten ze bewust op de dijk vallen", zal natuurgids Cor me later uitleggen. "Daar slaan de schelpen meteen kapot en kunnen de vogels de mosselen eruit vissen."

Wanneer komen we terug?

Inmiddels hebben we bijna tien kilometer in de benen en naderen we het einde van de indrukwekkende route door Afferdense en Deestse Waarden. Via een aangelegde brug steken we de nevengeul over om weer terug te keren naar de Veerdam, waar we onze tocht begonnen niet wetende wat we vandaag konden verwachten. Eén ding is zeker: er valt hier zoveel te zien en te ontdekken dat terugkomen een must is. ✿

Vervroeg de lente, denk ook aan de bijen

**Laat je
inspireren!**

Alles voor de
tuin vind je op
DeZaden.nl

DE ZADEN

www.dezaden.nl

toeractief

Hou jij van fietsen en wandelen in de natuur, maak je graag een stadswandeling en ben je geïnteresseerd in de cultuur en geschiedenis van Nederland?

Dan is *Toeractief* jouw tijdschrift!

- Inclusief routeboekje
- Veel cultuur en natuur
- Sfeervolle reportages
- Interessante bezienswaardigheden

Ga voor de aanbieding snel naar www.toeractief.nl/abonneren, e-mail naar abonnement@bcm.nl of bel 085 7600237 (08:30-12:30)

Lieflijkheid

Het zit erop, de zomer is voorbij, het is tijd om op reis te gaan. Deze lieveheersbeestjes vliegen met z'n allen uit om de perfecte winterslaaplek te vinden. Dat doen ze samen, in een lieflijkheid van lieveheersbeestjes, omdat ze op die manier makkelijker warm blijven. Ze reizen niet ver, ze blijven vaak in dezelfde buurt of tuin – in tegenstelling tot hun Amerikaanse soortgenoten in Colorado die in de winter naar de bergen migreren. Inheemse lieveheersbeestjes vind je 's winters terug onder stenen en op beschutte plekken in de tuin of tegen het huis of de schuur aan. Lekker laten slapen, straks in de lente worden ze vanzelf weer wakker. ✿

Mengelmoes van makers

De Duitse Christoph en de Almelose Daniera ontmoetten elkaar op de Design Academy in Eindhoven. Hun voorliefde en talent voor ontwerpen bracht hen samen en sijpelt nog steeds door in hun leven. Niet alleen in hun werk, maar ook in het ontwerp en het interieur van hun huis.

- 1 Christoph: "De bovenverdieping is vrij compact. Doordat we er een grote open ruimte van hebben gemaakt, voelt het een stuk ruimer dan wanneer her en der een muurtje zou staan. Bovendien is er zo veel lichtinval, wat we ook belangrijk vinden."
- 2 "Voor het ontwerp van de keuken werkten we samen met de bevriende ontwerpstudio Mieke Meijer. We vulden het ontwerp aan met onze eigen wensen, waaronder het eiland, bepaalde kleurcombinaties en de geperforeerde deurtjes. Het leuke is dat de grepen speciaal voor onze keuken zijn ontwikkeld", vertelt Christoph.

Binnenkijken bij

WIE Christoph, Daniera, Ando (8) en Ite (5)

WAAR Strijp-R, Eindhoven (NB)

WAT hoekhuis, oud Philips-pand

BOUWJAAR buitenkant jaren zestig,
binnenkant 2014

OPPERVLAKTE 250 m²

Christoph: “Ons interieur
‘ontstaat’ en blijft groeien.
Met altijd een voorliefde voor
natuurlijke materialen.”

Ooit een fabriekspand van Philips, nu een gezinswoning. Metalen spanten, cassetteplafonds en buitenmuren uit de jaren zestig herinneren nog aan de vorige functie van het pand. In 2014 kreeg de Eindhovense wijk Strijp-R een nieuwe bestemming en werd de fabriek omgetoverd tot woning.

Eindhovense historie

De Eindhovense ontwerper Piet Hein Eek maakte het eerste ontwerp voor deze woning. Samen met hem hebben Christoph en Daniera het ontwerp gefinetuned en aan hun behoeften en wensen aangepast. Met als resultaat een lichte, open woning met een slimme woon-werkverdeling. "Het was fijn dat wij als eerste bewoners veel invloed hadden op het uiteindelijke resultaat", vertelt Christoph. "Omdat wij een woonverdieping en een werkverdieping wilden, moest er nog wel wat geschaafd worden aan het ontwerp. De trap moest gedraaid worden en de muren werden anders ingedeeld dan in eerste instantie bedacht."

Slimme woon-werkverdeling

Na de nodige aanpassingen ontstond beneden een werkgedeelte met plaats voor hun ontwerpstudio Raw Color, een gastenkamer en een ruime hal. Op de bovenverdieping zijn er een keuken, woonkamer, badkamer en slaapkamers. "De ruimte boven is misschien tachtig vierkante meter, vrij compact dus", zegt Christoph. "Het was een uitdaging om de ruimte slim in te delen, zodat het toch ruimtelijk aanvoelt. We kozen daarom voor een open ruimte zonder muren. En voor een grote, glazen schuifpui, waardoor buiten in binnen lijkt over te lopen en het als één geheel aanvoelt. Waar mogelijk voegden we extra ramen toe, om de ruimte zo licht mogelijk te maken."

Alles in co-creatie

Niet alleen het huis is in samenwerking met een ontwerper gemaakt, maar ook bijna heel het interieur. Van de keuken tot bepaalde accessoires. Christoph legt uit: "Door ons werk in de creatieve sector kennen we veel ontwerpers met veel talent, waar we maar al te graag gebruik van maken. Ons huis is een project waaraan we samen met kennissen en vrienden hebben gewerkt en blijven werken. Zo hebben we recent een tv-meubel laten maken door een bevriende ontwerper uit Barcelona. Ons interieur blijft op die manier groeien met prachtige, bijzondere stukken."

Duurzaam met een verhaal

Het huis van Christoph en Daniera is een soort interieurcollectie van objecten. "Het is echt een verzameling van veel verschillende dingen", beaamt Christoph. "We houden ervan dat het interieur leeft. We verzamelen speciale items en gaan ook op zoek naar het juiste item. Regelmatig wordt iets op maat gemaakt, maar sommige items kochten we tweedehands of hebben we al langer en namen we mee uit vorige woningen. Er zit altijd een verhaal achter en dat zorgt ervoor dat we nooit zomaar iets zullen wegdoen. Op die manier proberen we duurzaam te leven." ❀

- 3 Het interieur van Christoph en Daniera is een verzameling van alles. "Het vloerkleed is een prototype in samenwerking met Nanimarquina en de bank komt uit ons oude huis."
- 4 Deze stoel kreeg Daniera voor haar dertigste verjaardag en is nog steeds een van de favoriete items van het creatieve stel.

- 5 Christoph aan tafel in de studio, op de benedenverdieping. "Bij ons multidisciplinaire bedrijf Raw Color staat kleur centraal, van art direction tot productdesign. Achter mij zie je allemaal eigen werk, dat we zelf hebben vormgegeven."

ZES VRAGEN AAN CHRISTOPH

Wat doet jullie ontwerpstudio Raw Color?

"We zijn een interdisciplinair ontwerp-bureau, bestaande uit vijf ontwerpers, waaronder Daniera en ik. Samen begeleiden we de studio, maar we hebben net een andere expertise. Daniera werkt intuïtief en focust zich op de grote lijnen van de ontwerpen en kleuren. Ik heb een grafische achtergrond, doe meer met productontwerp en ben wat systematischer ingesteld. Raw Color werkt in verschillende ontwerp-disciplines, van grafisch en expositie-ontwerp tot productontwerp en art direction."

Hoe belangrijk zijn planten in jullie interieur?

"Heel belangrijk! Levende planten zorgen voor leven in huis. Het is een soort co-existentie. Ook als ik op het dakterras zit, hebben de planten daar direct invloed op mijn humeur. De groene kleur van planten straalt rust en balans uit. Bewegende bladeren in de wind hebben een soort hypnotiserende werking op me."

Aan welk item ben je het meest gehecht?

"Daar kan ik niet zo meteen antwoord op geven, want eigenlijk is dat heel veel."

Misschien zelfs wel aan alles, het hele huis is één grote verzameling. Dus gehecht aan het hele huis? Haha."

Heb je nog woondromen?

"Samen met bevriende ontwerpers mooie dingen blijven ontwikkelen voor ons huis of als project."

Rouleren jullie vaak met spullen?

"Nee, bijna niet. Als het eenmaal goed staat, dan staat het goed. Soms veranderen we een muur van kleur. Of als er een groter nieuw meubel bijkomt, schuiven we wel met spullen. Maar veranderen van indeling zomaar voor de leuk doen we eigenlijk nooit."

Staan er veel eigen creaties in huis?

"Nog niet veel, maar dat wordt steeds meer nu we met Raw Color ook productontwerp aan ons portfolio hebben toegevoegd. Soms ontwerpen we iets dat we in huis zouden willen zetten, een bank bijvoorbeeld. Alleen hebben we er nog niet echt de ruimte voor, dus die staat in de opslag. Daarnaast zijn er wat prints van onszelf en textiel, zoals een vloerkleed en een deken."

6 De studio beneden heeft ook een eigen keuken. Christoph: "Dit is dezelfde keuken als boven, gemaakt door dezelfde ontwerpstudio. Alleen kozen we hier voor andere details, zoals andere kleuren en een ander blad. Geen marmer, maar composiet met terrazzolook."

7 "Toen we dit huis mede ontwierpen, hadden we nog geen kinderen. Nu wel en opeens voelen we de uitdaging van in zo'n open ruimte te wonen. Soms best lastig om het rustig te houden", zegt Christoph lachend.

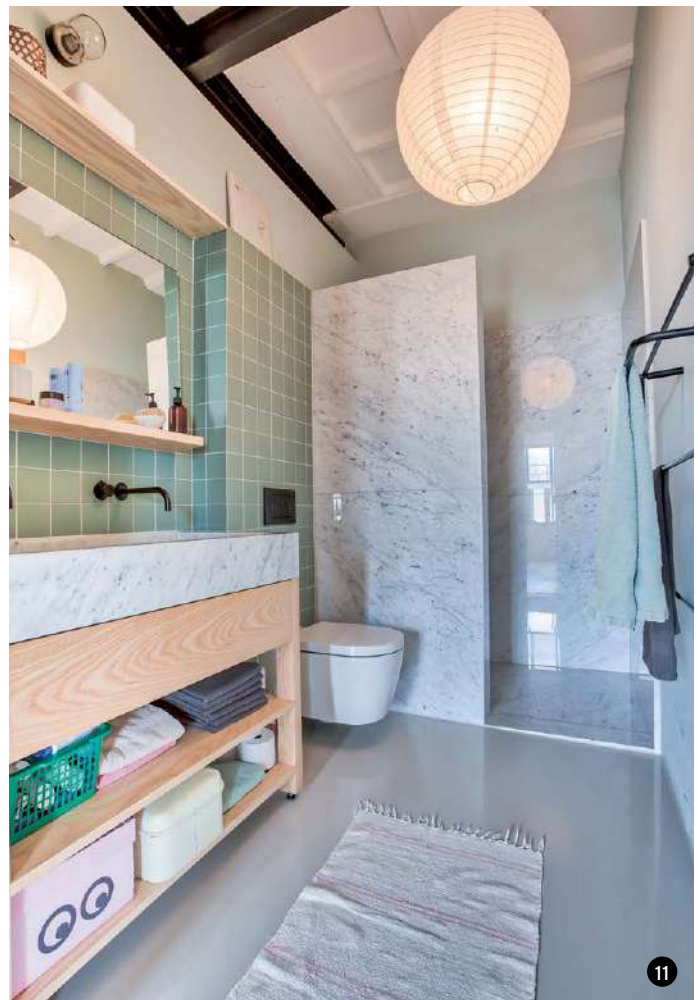
8 Er hangt ook eigen kunst in huis. Christoph: "Dit was ons eerste project, een zeefdruk die we zelf maakten. Die heeft eerst heel lang in de opslag gestaan, maar heeft nu dus hier een plekje gekregen."

9 In het originele ontwerp van Piet Hein Eek zou het trappenhuis open worden, maar omdat Christoph en Daniera boven van beneden wilden scheiden, kozen ze voor een zwarte pui en glas.

10

11

TIP

Christoph:
"Onthoud dat een
interieur moet groeien en
niet in één keer klaar
hoeft te zijn. Laat
het leven!"

12

- 10 Het huis heeft een gastenkamer op de beneden-verdieping. Christoph legt uit: "Het bed kun je inklappen, waardoor het een kast is op het moment dat je het bed niet nodig hebt. Het werd ontworpen door Scheublin & Lindeman. Rechts is een douche en links een wasbak."
- 11 Ook voor de badkamer kozen Christoph en Daniera voor natuurlijke materialen. "Marmer kan best glad worden, maar toch zijn we blij dat we hiervoor gekozen hebben. Zelfs de Romeinen kozen dit materiaal al in hun badhuizen, dus het is ideaal voor deze ruimte."
- 12 Deze houten kast en wand werden gemaakt door studio Daphna Laurens op basis van de wensen van Christoph en Daniera.
- 13 Het karakter van de oude fabriek zie je nog steeds terug. Christoph: "De originele cassetteplafonds en metalen spanten zijn behouden. Dat geeft de woning extra karakter en zorgt voor een industriële sfeer."

FAVORIETE ADRESSEN

Just Haasnoot

"Dit is een hele mooie interieurwinkel, met bijzondere stukken. Niet de meest commerciële dingen, maar juist met een eigen sfeer."

Langstraat 29, Wassenaar, 0705119226, justhaasnoot.nl

Piet Hein Eek

"Ontzettend knap hoe hij zo'n totaal-belevenis creëert. Een plek waar je kunt eten en mooie dingen kunt zien."

Halvemaanstraat 30, Eindhoven, 0403041040, pietheineek.nl

TextielMuseum

"Dit is een bijzondere plek, vooral het TextielLab. Je kunt er als ontwerper of kunstenaar samen met hun team nieuwe ontwikkelingen binnen textiel realiseren."

Goirkestraat 96, Tilburg, 0135367475, textielmuseum.nl

Arco

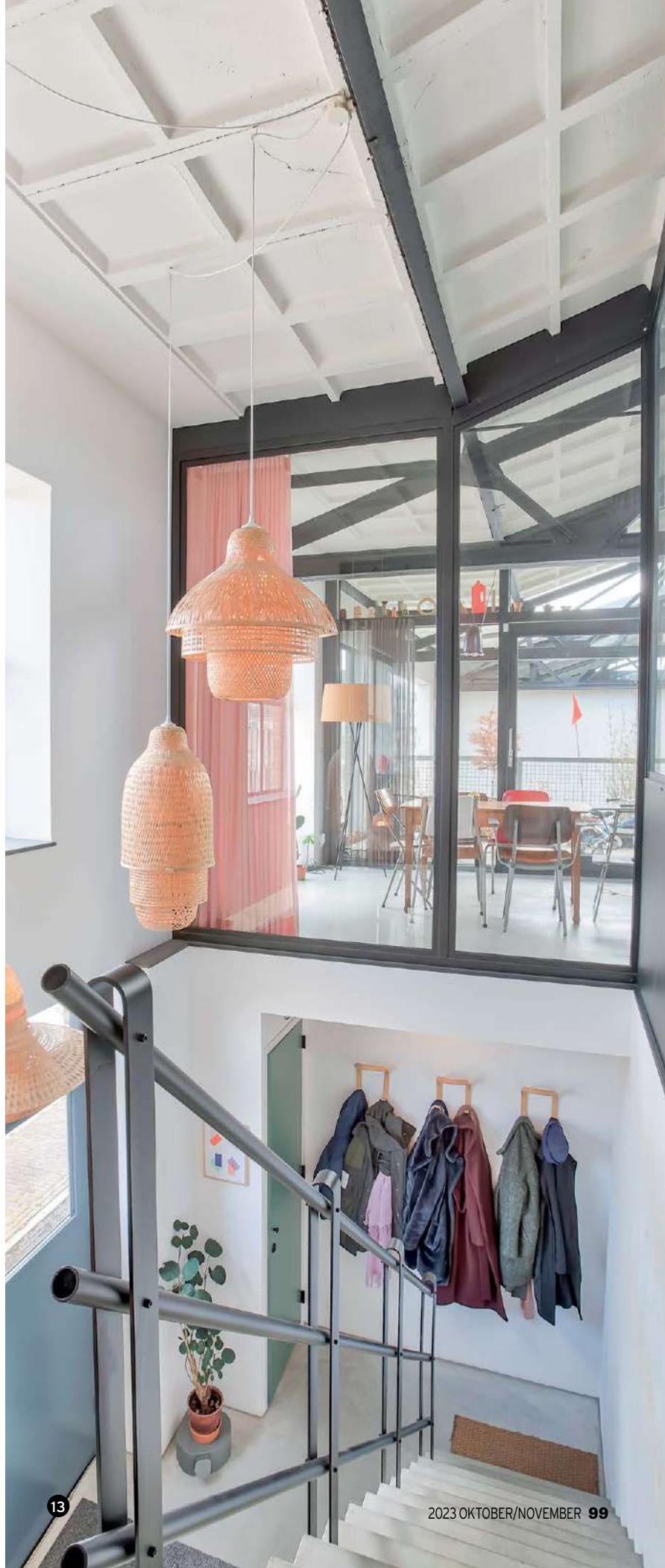
"Arco maakt tafels, al meer dan 110 jaar. Ze werken veel met lokale producten, materialen en grondstoffen."

Parallelweg 2 III, Winterswijk, 0543546570, arco.nl

Neutkens

"Een tuincentrum met echte vakmensen is voor mij echt van toegevoegde waarde. Daar kun je met je vragen terecht en krijg je advies op maat."

Eerselseweg 35, Knegsel, 0497513253, neutkens-planten.nl

8,2

Hulst | Zeeland | Nederland

Hotel Hulst ★★

- Uitzicht op de vestingwerken
- Dicht bij Antwerpen en Gent

4-daags logies ontbijt arrangement

- ✓ Welkomstdrankje
- ✓ 3x overnachten
- ✓ 3x ontbijtbuffet
- ✓ 1x lokale lekkernij
- ✓ Gratis informatie omgeving en stadsplattegrond
- ✓ Gratis parkeren
- ✓ Gratis WiFi

Tip! Neem een kijkje bij het getijdenhaventje van Paal, waar bij eb de boten droog komen te liggen.

Al vanaf
124,00*
p.p.

8,6

Schoorl | Noord-Holland | Nederland

Boutiquehotel Villa de Hazelaar ★★

- Zicht op Schoorlse Duinen
- Nabij kunstenaarsdorp Bergen

3-daags logies ontbijt arrangement

- ✓ 2x overnachten
- ✓ 2x uitgebreid ontbijt
- ✓ Gratis koffie, thee, fruit en bruiswater in de lounge
- ✓ Gratis wandel- en fietsroutes
- ✓ Gratis parkeren
- ✓ Gratis WiFi

Tip! Begin uw dag in de Schoorlse Duinen bij het Buitencentrum van Staatsbosbeheer.

Al vanaf
125,00*
p.p.

2023
website
van het
jaar
noemtoe

Help ons voor de vierde keer op rij winnen!

Ga naar Voordeelluitjes.nl, stem op ons en win mooie prijzen

Boek via www.voordeelluitjes.nl/buitenleven of bel naar 0900 66 777 88 (25 c/m)

Alle aanbiedingen zijn geldig t/m 31 januari 2024 (m.u.v. feestdagen). *Let op: de vermelde prijzen zijn vanaf en kunnen verschillen per aankomstdatum. De prijzen zijn per persoon (p.p.), o.b.v. twee personen in een standaardkamer, excl. administratiekosten (1-3 personen € 14,50, 4+ personen € 24,50 per boeking) en stads- en toeristenbelasting. Kijk online voor de volledige voorwaarden. Prijs-, druk- en zetfouten voorbehouden.

Groene vingers

WORKSHOPS | TUINAGENDA | TIPS

TEKST MIRJAM ENZERINK

Herfstblues

De herfst kleurt de tuin vooral geel, oranje en rood. Sommige laatbloeiers kunnen daar toefjes blauw aan toevoegen. De combinatie met koele tinten laat de warme herfstkleuren extra sprankelen. De bekendste producent van de 'herfstblues' is de herfstaster. De kleine straalbloemen zijn er in allerlei tinten, van zacht lichtblauw tot intens paarsblauw. Hortensia's zijn eveneens goede vertegenwoordigers van blauw. Het kobalt van boerenhortensia's en schermbloemige lacecaps steekt mooi af tegen de verkleurende bladeren. Intens blauw zijn ook de bloemen van laatbloeiende monnikskap (*Aconitum carmichaeli*). Is de herfst mild, dan kun je nog tot eind november genieten van azuurblauwe moerassalie (*Salvia uliginosa*).

FOTO IVERDE

2

3

FOTO IVERDE

4

5

1. Blauwe spirea *Caryopteris clandonensis* 'Heavenly Blue' met aromatisch blad.
2. *Aster oblongifolius* 'October Skies' kleurt in oktober donkerblauw, vandaar zijn naam.
3. Zure grond maakt deze gentiaanblauwe hortensia *Hydrangea macrophylla* 'Enziandom' nog blauwer.
4. Monnikskap (*Aconitum carmichaeli*) bloeit iets later dan zijn soortgenoten mooi donkerblauw.
5. Blauwe ooievaarsbek *Geranium* 'Azure Rush' is een dankbare vaste plant die lang doorbloeit.
6. Trompetkruid (*Strobilanthes atropurpureus*) geeft vrolijke blauwe trompetbloemen die pas laat in de zomer ontluiken.
7. De bloemen van leliegras (*Liriope muscari*) lijken op blauwe druifjes en bloeien door tot eind oktober.
8. Moerassalie (*Salvia uliginosa*) bloeit opvallend azuurblauw.
9. De bloemen van loodkruid (*Ceratostigma plumbaginoides*) kleuren hemelsblauw.

6

7

8

9

Workshops

BORDERPLANNEN

Wanneer: 21 oktober, van 10 tot 16 uur

Waar: Appeltern Adventure Gardens

Kosten: € 75,51 (excl. entree, incl. lunch to go)

Meer info: appeltern.nl

Is je tuin niet naar je zin? Elisabeth Scholt geeft tijdens deze workshopdag alle geheimen prijs voor een mooi ontwerp. Natuurlijk doe je eerst volop inspiratie op tijdens een geleide wandeling langs meer dan tweehonderd voorbeeldtuinen. Onderweg wijst Elisabeth je op planttypes, -combinaties en -stijlen. Vervolgens begeleidt ze je bij het maken van een persoonlijk borderplan. Handig: neem een plattegrond van je tuin en woning mee, net als enkele foto's van je huidige tuin.

De zwartwordende wasplaat
(*Hygrocybe conica*) is paddenstoel van
het jaar en wordt weleens de orchidee
onder de paddenstoelen genoemd

BOTANISCHE BLAUWDRUK

Wanneer: 29 oktober, 19 en 26 november

Waar: Steck, Utrecht

Kosten: € 46,21

Meer info: steckutrecht.nl

Cyanotypie is een fotografisch proces waarbij door belichting met een uv-lamp een bijzondere blauwe afdruk op papier ontstaat. Tijdens deze 2,5 uur durende workshop maak je een compositie van onder meer gedroogde bladeren en bloemen van verschillende planten, maar ook met ander (natuurlijk) materiaal zoals veertjes en (foto)negatieven van dieren. Je mag zelf ook materiaal meenemen. Je gaat naar huis met zes afdrukken en een gebruiksaanwijzing om zelf aan de slag te gaan. De workshop wordt gegeven door Marloes Duyker van Naked Design.

ROTTERZWAM

Wanneer: diverse data in oktober en november

Waar: kwekerij Rotterzwam (Rotterdam)

Kosten: € 65

Meer info: rotterzwam.nl

Leer de ins en outs van eetbare paddenstoelen kweken tijdens deze 2,5 uur durende workshop. Experts leggen je uit op welke grondsoorten je paddenstoelen kunt kweken, waarna je meteen zelf aan de slag gaat. Na afloop krijg je twee zakken substraat mee naar huis, die voor ongeveer dertig euro aan oesterzwammen opleveren. Boek je een borrelarrangement, dan krijg je een portie oesterzwambitterballen en een speciaalbiertje op basis van oesterzwam.

TUINAGENDA

ROOD GOUD

OKT-NOV | Op verschillende waddeneilanden zijn in de herfst de cranberry's oogstrijp. Dit 'rode goud' mag je met inachtneming van bepaalde regels zelf plukken. Op Terschelling gaat eerst een vaste plukgroep op pad, waarna rond de herfstvakantie sommige velden worden vrijgegeven voor particuliere napluk. Ook op Vlieland en Ameland mag je zelf met de hand plukken. De pluktijd wordt op diverse (lokale) media aangekondigd, waaronder de websites van de VVV's.

MOESTUININSPIRATIE

T/M 30 NOV | Inspiratie opdoen voor een moestuin lukt uitstekend op Landgoed Twickel in Delden. In de fraai gerestaureerde ommuurde moestuin staan groenten, kruiden, fruitbomen en -struiken voor de oogst én voor het oog. Zo groeit de sla onder glazen cloches, bloeien er bloemen tussen vergeten groenten en rijpt het fruit langs de muren. Loop ook de kassen niet voorbij, zoals het Iron House, een zeldzame pronkkas uit 1911. Hierin staan kamerplanten en worden planten vermeerderd, bijvoorbeeld Twickels eigen lavendel *Lavandula angustifolia* 'Twickel Purple'. Elke woensdag- en vrijdagmiddag staat de moestuinpoort open. twickel.nl

NACHT VAN DE NACHT

28 OKT | Tijdens de Nacht van de Nacht kun je overal in Nederland deelnemen aan bijzondere natuurexpedities. Zo gaat de boswachter van het Drents-Friese Wold dieren spotten bij volle maan. Er worden ook vaartochten over de Berkel in Lochem en *dinners in the dark* georganiseerd. Uiteraard openen diverse sterrenwachten hun deuren om zonder lichtvervuiling naar sterren te staren. Het hele programma vind je op nachtvandenacht.nl.

FRAMBOOSAPPEL

NOV | Bij Kwekerij De Baggelhof in Terheijl kun je je hart ophalen aan mooie fruitbomen. Je vindt hier meer dan 200 oude tot zeer oude rassen. Van de framboosappel en kleipeer tot robijnamandel. De bomen worden gekweekt door Lubbert Dijk. Hij kent alle eigenschappen en kan je adviseren over de juiste soort voor boomgaard of voedselbos. baggelhof.nl

HERFST OP DE HERTGANG

OKT-NOV | De herfst is kleurrijk op landgoed De Hertgang op de Brabantse Wal in Halsteren. In de tuinen en het arboretum staan dan zo'n zeshonderd bijzondere bomen en heesters in herfststooi, waaronder Perzische slaapboom (*Albizia julibrissin*), pindakaasboom (*Clerodendrum trichotomum*) en blazenboom (*Koelreuteria paniculata*). De uitgezette route brengt je vanzelf langs alle bomen en borders. Er zijn ook rondleidingen, desgewenst met high tea, te boeken. dehertgang.nl

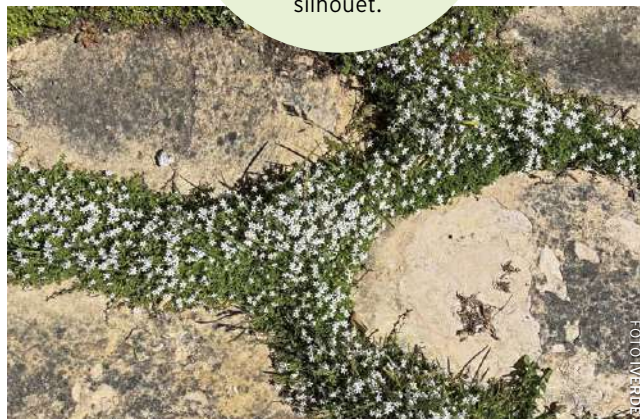
5x duurzame bestrating

De meeste tuinen in Nederland zijn nog altijd meer grijs dan groen. Met deze vijf ideeën voor duurzame bestrating belast je het milieu minimaal en draag je een steentje bij aan de biodiversiteit.

1. Kies niet voor tegels, maar voor flagstones. Daartussen kun je (bloeiende) bodembedekkers planten zoals kruiptijm (*Thymus praecox*), loopkamille (*Chamaemelum nobile*), slaapkamergeluk (*Soleirolia soleirolii*) en stekelnootje (*Acaena microphylla*). Ze weren het onkruid, trekken insecten aan en laten regenwater makkelijker in de grond zakken.
2. Vervang tegels door

halfverharding als schelpen, boomschors, houtsnippers en split. Al deze opties zijn koeler dan tegels en laten regenwater langzaam de grond in zakken. Bovendien zijn slakken er niet zo dol op. Wist je trouwens dat grind schaars is en het landschap aantast?

3. Het recyclen van oude bestrating is duurzamer dan nieuwe materialen aanschaffen. Marktplaats staat vol met gratis af te halen tweedehands (beton)klinkers en tegels.
4. Toch nieuwe bestrating? Verdiep je in de herkomst van de materialen. De winning van natuursteen heeft bijvoorbeeld veel impact op het milieu. Een milieuvriendelijk

alternatief zijn vlonders van FSC-hout.

5. Wateroverlast is een groeiend probleem in tuinen. Geef daarom de voorkeur aan ecologische bestrating voor paden. De ZOAK klinker bijvoorbeeld. Deze klinker is gemaakt van keramisch afval en absorbeert regenwater supersnel.

TIP

Vetkruid *Sedum spectabile* 'Herbstfreude' kleurt de herfst roze-paars en zorgt voor een mooi winter-silhouet.

Sommige gemeenten verstrekken subsidie voor het vervangen van tegels door groen. Check dit via groenesubsidiewijzer.verbeterjehuis.nl

KLEUR OP DE VAAS

De chrysant (*Chrysanthemum*) heeft als snijbloem een oubollig imago. Terwijl je met geen andere (herfst)bloem zoveel kleur op de vaas kunt halen. Van oorsprong is de bloem geel, vandaar de naam: *chrys* betekent goud. Inmiddels zijn chrysanten in bijna alle kleuren en kleurencombinaties verkrijgbaar. Tot voor kort was het kwekers nog nooit gelukt om blauwe chrysanten te kweken. In Japan zijn ze daar deze zomer in geslaagd. 'BluOcean' chrysanten, vernoemd naar edelstenen, zijn er onder meer in saffier- en opaalblauw. Het is niet bekend wanneer ze in Nederland verkrijgbaar zijn bij de bloemist.

advertorial

“Ik sta elke week in de mooiste file van Nederland”

Buurtgenoot Franca staat met haar fiets voor de koeienfile te wachten. “Dat overkomt me een paar keer per week en elke keer is het weer genieten van de koeien die voorbij komen. Zo’n mooi spektakel zie je bijna nergens!”

“Wat ik ook zo bewonder is het samenspel tussen Eefje’s boerderij en de omgeving en hoe ze rekening houdt met dit natuurgebied.”

Samen met haar man Eric runt Eefje een schitterend gelegen melkveehouderij op de Veluwe. “Ik krijg veel leuke reacties op de passerende koeien” vertelt Eefje. “De koeien lopen zo veel mogelijk buiten, in de weiden omzoomd door bossen en houtwallen. Hier worden ze regelmatig vergezeld door herten of reeën. Behalve gras staan er ook allerlei kruiden op het menu, zoals klavers en weegbree. Die groeien hier van nature.

Rond ons maïsveld hebben we ook een bloemenrand aangelegd. Het gras langs de beek maaien we maar af en toe, zodat bijen, vlinders en andere insecten een veiligere plek hebben.”

“Als trotse ambassadeur van het platteland laat ik graag zien hoe we hier op een goede, verantwoorde manier omgaan met onze dieren én het landschap. Ik nodig iedereen dan ook van harte uit om eens een kijkje te komen nemen en te ervaren hoe wij boeren in dit prachtige stukje natuur!”

“Bevoorrecht om te boeren in dit prachtige stukje natuur”

Meer weten over wat onze boeren doen voor dier, natuur en landschap? Scan de QR code of ga naar frieslandcampina.com/weigevoel

Selectie

BOEKEN | FILMS | TV | THEATER | MUZIEK | KUNST

TEKST MARGOT EGGENHUIZEN

FOTO MILAH VAN ZUILEN

Hokjesdenken

Dat we de natuur graag willen begrijpen, ordenen en toe-eigenen fascineert kunstenaar en boscoloog in opleiding Milah van Zuilen. Om al dat 'hokjesdenken' te benadrukken, verwerkt ze veel vierkanten in haar Veldwerk: kunstwerken gemaakt met onder meer gedroogde bladeren en boomschors. Van **5 november 2023 t/m 3 maart 2024** in Het Natuurhistorisch Museum Rotterdam. hetnatuurhistorisch.nl

Prententuin

Museum De Zwarte Tulp in Lisse verlengt het pluktuinseizoen met de nieuwe tentoonstelling Pluktuin - een rijkdom aan botanische prenten. Uit historische, botanische naslagwerken worden afbeeldingen van bolgewassen 'geplukt', die samen een goedgevulde prententuin vormen waar je heerlijk doorheen kunt dwalen. museumdezwartetulp.nl

ILLUSTRATIE UIT: NATUURLIJKE HISTORIE VAN NEDERLAND, C.A.J.A. OUDEMANS, 1863

Duurzaam doen

Thegreenlist.nl-oprichter Saskia Sampimon-Versneij inspireert met haar boek *Niks nieuws* om nog wat extra stappen te zetten. Met een flinke portie optimisme laat ze zien welke duurzame keuzes we kunnen maken. We hebben nou eenmaal niet de vier aardes die nodig zijn om ons consumptiegedrag vol te houden. € 34,95, thegreenlist.nl/winkel

FILM: Het Wilde België

In België was deze film al te zien, nu komt ie ook naar de Nederlandse bioscopen. De makers hebben drie jaar lang in de Belgische natuur gebivakkeerd om in te zoomen op bekende en onbekende dieren, de mooiste landschappen én het leven onder water. **Vanaf 9 november** in filmtheaters, maar op **31 oktober** al te zien als openingsfilm van het Wildlife Film Festival Rotterdam. wffr.nl

FOTO: JACQUELYN MILLS

FILM: Geographies of Solitude

Hoe zou het zijn, in je eentje op een afgelegen eiland wonen? Zoe Lucas weet er alles van: ze woont al meer dan veertig jaar op Sable Island, een langgerekt strookje land dat ter hoogte van het Canadese Nova Scotia in de Atlantische Oceaan ligt. Nog elke dag verwondert ze zich over 'haar' eiland. Magisch gefilmd, met indrukwekkende geluidsdetails. **Vanaf 19 oktober** in de bioscoop. bantamfilm.nl

BOEK: Tiny Houses

Al jaren dromen we weg bij tiny houses op de mooiste plekken. Dat het geen droom hoeft te blijven, laat Marjolein Jonker, oprichter van Stichting Tiny House Nederland, zien in dit boek. Ze maakt alles inzichtelijk en overzichtelijk: hoe vind je een geschikte plek, wat moet je ervoor opgeven, voor welk ontwerp ga je en met welke kosten moet je rekening houden? € 27,50, kosmosuitgevers.nl

Interview

“De natuur zit vernuftig in elkaar”

De snavel van een ijsvogel als inspiratie voor een stillere trein, de slimme technieken waarmee pinguïns zich warm houden: toen industrieel ontwerper Annemarit van Broekhoven hoorde over biomimicry – (duurzame) oplossingen die er in de natuur al zijn – was ze meteen enthousiast. Ze schreef er een boek over: *De bionische vogel*.

Wat is biomimicry precies?

“Biomimicry gaat over het leren van de natuur, met als doel menselijke uitdagingen op een duurzame manier oplossen. Je kunt dan kijken naar natuurlijke vormen van bijvoorbeeld een snavel of blad, naar processen zoals hoe een spin zonder veel energie te verbruiken toch supersterk spindraad maakt en naar systemen, dus hoe onder meer bomen en schimmels samenwerken. Door op een andere manier naar de natuur te kijken, ontdek je dat planten, dieren en schimmels dezelfde uitdagingen hebben als wij, maar daar op een heel andere manier mee omgaan. Dat brengt bergen inspiratie.”

Wat kunnen we er vervolgens mee?

“Het kan ons helpen meer te leven als

het leven om ons heen. De natuur zit zo wonderlijk en vernuftig in elkaar. Neem eierschalen: een fantastische inspiratie voor duurzame verpakkingen. Of schedels als voorbeeld voor lichtgewicht maar tegelijkertijd sterke constructies. Misschien is dat wat we van zwermen vogels kunnen leren mijn favoriet: hoe tof zou het zijn als we net als bijvoorbeeld spreeuwen in grote groepen kunnen samenleven en samenwerken, zonder bureaucratie en wetboeken vol regels?”

Je boek gaat over de meest uiteenlopende vogelsoorten. Bieden ze veel inspiratie?

“Heel veel. Een pauw, pinguïn en paradijsvogel zijn allemaal vogels. Maar de onderlinge verschillen in hun bouw, leefomgeving en vaardigheden zijn zo groot, dat elk van hen ons weer iets anders kan leren. Voor het omgaan met extreme kou kijken we naar de pinguïn, terwijl de paradijsvogel ideeën brengt om oververhitting tegen te gaan.”

En de pauw?

“De kleuren in zijn veren ontstaan deels door pigmenten en deels door de structuur van de veer. Het is al gelukt om die structuur na te bootsen in beeldschermen die wel heldere kleuren

laten zien, maar veel minder energie gebruiken.”

Wat kunnen we leren van de plantenwereld?

“Wat dacht je van bladeren? Net als zonnecellen zetten ze zonlicht om in energie. Maar bladeren zijn ook flexibel, biologisch afbreekbaar, nemen CO₂ op en zijn soms zelfreinigend – eigenschappen die voor onze zonnecellen ook welkom zouden zijn. Of denk aan dennenappels: ze openen en sluiten op basis van de luchtvochtigheid. De structuur die hiervoor zorgt, brengt ideeën voor zelfregulerende ventilatiesystemen.”

Kun je biomimicry ook zelf toepassen, gewoon in en rond het huis?

“Jazeker. Het begint bij die andere manier van kijken: het herkennen van onszelf en onze uitdagingen in de natuur. Daarnaast het besef dat alles met elkaar samenhangt: onze keuzes hebben (in)direct effect op de natuur. Kies je 's avonds voor een trui of een terrasverwarmer? Strooi je slakkenkorrels of ga je voor planten die niet worden aangevreten? Ik probeer steeds meer mee te bewegen met mijn tuin en de biodiversiteit te ondersteunen. Hoe beter je de natuur nabootst, des te duurzamer de oplossing is.”

De bionische vogel van Annemarit van Broekhoven en illustrator Margot Westermann vind je in de (online) boekwinkel. € 22,95, knnuitgeverij.nl

ILLUSTRATIES MARGOT WESTERMANN

Selectie

BOEKEN | FILMS | TV | THEATER | MUZIEK | KUNST

Groene straten

Ontwerpen, tegels wippen, aanplanten, snoeien: het is hard (samen)werken voor de bewoners van de twaalf straten die meedoen aan het tv-programma 12 straten groen (elke zaterdag op NPO 1 en terug te kijken via npostart.nl). Of jouw eigen straat klimaatproof is en uitblinkt in biodiversiteit? Dat check je nu heel makkelijk met de postcodetool op 12stratengroen.kro-ncrv.nl.

Spreeuwendans/Protterdûns

Fotograaf Erik Hijweege reist graag door de VS als tornadojager, maar richt nu zijn lens op spreeuwen-zwermen in Friesland. De voortdurend veranderende vogelwolken kunnen samen van alles uitbeelden. Een walvis, een eend, een zeehond? Je blijft ernaar kijken! De foto's zijn **t/m 7 januari 2024** te zien in Natuurmuseum Fryslân in Leeuwarden. natuurmuseumfryslan.nl

Goed nieuws

Heel veel levensvormen die op onze planeet hebben bestaan, zijn inmiddels verdwenen, lezen we in het boek *Uitgestorven*. Maar óók: er worden nog steeds nieuwe plantensoorten ontdekt, zo'n tweeduizend per jaar. De schrijvers gaan op plantenjacht rond de wereld en laten meteen zien hoe we bedreigde soorten weer kunnen laten opleven. € 59,90, noordboek.nl

Rondje design

De Dutch Design Week in Eindhoven (**21 t/m 29 okt**) maakt je bezoek dit jaar nog makkelijker, want er zijn tien visies en missies gekozen waar de deelnemende designers aan worden gekoppeld. Benieuwd naar groene, duurzame ontwikkelingen? Kijk dan bijvoorbeeld naar het aanbod van ontwerpen en activiteiten binnen het thema 'Enabling our thriving planet'. ddw.nl

Vragen over het klimaatvraagstuk? Bezoek festival Warming Up (**30 oktober t/m 5 november**) in Amsterdam, waar in en rond de Tolhuistuin je kennis wordt bijgespijkerd via muziek, talkshows, kunst, workshops en meer. wearewarmingup.nl

Paddenstoelen

Paddenstoelenfoto's van 'foragers' komen massaal voorbij op social media. Leuk om te zien wat er allemaal dicht bij huis groeit en wat je ermee kunt maken! Volg op Insta vooral ook @spruitje.greens, die chefs voorziet van lekkers uit de Nederlandse natuur. Zoals eikhaas (*Grifola frondosa*), die je nu vooral aan de voet van oude eiken kunt spotten.

Koetshuis vol klapstekers

Het Koetshuis van de Zuid-Limburgse buitenplaats Kasteel Wijlre is **t/m 3 december** het domein van klapstekers. Kunstenaar en gedragsbioloog Martin Brandsma is gefascineerd door deze zangvogels met roofvogeltrekjes. Ze staan centraal in zijn expo Dit is de grens, met onder meer een portrettenserie van meer dan tweehonderd tekeningen. kasteelwijlre.nl

Liefde, vergankelijkheid, rouw, erotiek, haat: de bloemstillevens in museum De Wieger in Deurne zijn niet alleen prachtig om te zien, maar staan ook bol van de symboliek. Expo Bloemenkracht!, **t/m 19 november**, dewieger.nl

WIN

Buitenleven mag 3x2 entreekaartjes voor De vrouwen van Soestdijk weggeven! Ga vóór 1 dec 2023 naar buitenleven.nl/winnen en vul je gegevens in.

Paleisvrouwen

Zó veel vrouwen hebben hun stempel gedrukt op Paleis Soestdijk. Zo maakte burgemeestersvrouw Catharina Hooft er een sfeervolle buitenplaats van en werden in de tijd van Anna Paulowna de imposante zuilengangen gebouwd. Maak tijdens de expo De vrouwen van Soestdijk kennis met deze vroegere bewoners, stap binnen in rijk versierde vertrekken en ontdek hoe ontwerpers van nu zich lieten inspireren door de paleisgeschiedenis. Ook zeker doen: een rondje door het park flaneren en thee drinken in de orangerie!

T/m 7 januari 2024, paleissoestdijk.nl

BUITENLEVEN

Tuinieren, graag met je handen bezig zijn, buitenshuis je vrije tijd besteden en dol op alles wat groeit en bloeit. Herken je dit? Dan is *Buitenleven* jouw tijdschrift.

- 9 keer per jaar
- Meer dan 100 pagina's
- Inspirerende tuinreportages
- Verrassende buitenuitjes
- Praktische tuinadviezen

Ga voor de aanbieding snel naar www.buitenleven.nl/abonneren of e-mail naar abonnement@bcm.nl of bel 085 7600237
(Dinsdag en vrijdag 08:30-12:30 uur, lokaal tarief)

Eerste hulp bij moestuinieren

Successen oogsten

Stuur je vraag in!

Vraag je je af hoe je met een moestuin begint? Wat je op een balkon kunt laten groeien? Hoe je van een luizenplaag in de moestuin afkomt of hoe je je kruidenplantjes stekt? Wat je vraag ook is, stuur via Instagram een berichtje naar Femke @moestuin_avontuinier of Esther @esthers.tuin

TIP

Vanaf februari 2024 in de winkels

Met de zomer vers in het geheugen blikken we terug op de successen en mislukkingen van het afgelopen seizoen. Want of je pas een seizoen of al een decennium moestuint, je blijft elk jaar groeien. We stelden onszelf en aan *Buitenleven*-volgers de vraag: van welk succes en welke mislukking in de moestuin heb jij dit jaar het meest geleerd?

Femkes belangrijkste inzicht is dat tomaten écht gulzig zijn. Genoeg voeding en water zijn dus geen overbodige luxe. Een jaartje iets minder liefde resulteerde in neusrot, wat ontstaat door calciumgebrek. Esthers les vat meteen haar grootste succes en mislukking samen: voorgezaaide courgetteplantjes vanwege ruimtegebrek een schaduwplekje geven, heeft geen enkele zin. Vier 'schaduwplanten' gaven samen twee courgettes, terwijl er aan één plant in de vol zon ruim dertig groeiden. Marieke [@mariekas_potager] laat ons weten dat haar grootste succes de komkommers waren. Na een slecht komkommerjaar kocht ze twee plantjes die speciaal voor buitenteelt geschikt zijn. En dat heeft ze geweten! Komkommers in overvloed. Van haar grootste mislukking [aardvlooien hadden het op haar koolplantjes voorzien] leert ze nog steeds: de grond vochtig houden en mulchen hielpen niet afdoende, maar koffiedik rond de planten lijkt effect te hebben. Het eigen enthousiasme beteugelen, dat was Sarahs [@fanteality] les dit jaar. Vroeg in het seizoen honderd bietjes zaaien op een te klein stukje grond, zorgde ervoor dat de hele lente en zomer een plek bezet werd gehouden, maar dat er nauwelijks oogst kwam. [De hoop nog niet opgeven, Sarah, ze kunnen tot diep in de winter in de grond blijven zitten en doorgroeien.]

Cora [@beleefstuin] leerde om blij door te gaan en te leren van alles dat [mis]lukt. Ze had binnen bloemen voorgezaaid, maar die bezweken na het uitplanten aan late nachtvorst. De tweede lichting werd opgesnoept door de kippen, waarna de derde poging een beschermingsnet kreeg. Tevergeefs, want haar schapen kwamen er gewoon doorheen. Inmiddels kon ze rechtstreeks buiten zaaien. Ze zaaide alle overgebleven zaden tegelijk en ach, ook maar wat pompoenpitten ertussen. Met als resultaat een wilde bloemenweide, tot de pompoenen begonnen te groeien en de bloemen alsnog aan het kortste eind trokken.

Ook Wendy [@wendys.moestuin] kan meepraten over voorzaai-erikelen. Met het voorzaaien van aubergines en pepers begon ze wat laat [liever in januari of februari], maar de tomaten [vanaf maart] werden een groot succes. Wendy leerde al doende om vroeger én warmer voor te zaaien, met een warmtematje en een groeilamp, vanwege de korte dagen.

Wiesje [@tjukkevanteske] blikt terug op de prachtige heirloom tomaten die ze voor het eerst kweekte. Een groot succes, tot de fytoftora toesloeg als gevolg van de vele regen. Haar belangrijkste les? Elk jaar is anders en het is oké als het niet perfect gaat. Genieten van de tuin is het belangrijkste doel. En dat onderschrijven wij van harte! ✨

FOTO TRUI HEINHUIS

FOTO SUSANNE GRUIJTERS

Volgende keer in *Buitenleven*

- Winterse naaldboomsilhouetten
- Helleboruspracht in de Jochumhof
- Magisch Noorderlicht in Zweden
- Trektocht door Drenthe
- Nieuwe hortensia-soorten
- Je eigen theetuin aanleggen
- Dromige duintuin met terras onder aangebouwde overkapping
- Romantische kerstkransen van Chantana

FOTO SIETSKÉ DE VRIES

FOTO TRUI HEINHUIS

Nummer 8 verschijnt 1 december. Geen nummer meer missen? Neem dan een abonnement vanaf € 7,95 per maand! Kijk op www.buitenleven.nl/abonneer

Colofon

REDACTIE

Hoofredactie Francine Polis **Eindredactie** Evelien Boutsen **Redactie** Evelien Boutsen, Roos Franssen, Francine Polis **Online** Roos Franssen, Sven Piekstra, Francine Polis **Mijn Stek** Roos Franssen **E-mail redactie** redactie@buitenleven.nl **Vormgeving** Angela van Eck, Marjanne Gielen, Fleur Heitling **Directeur Uitgever** Rob de Baar **PR & Marketing** Sven Piekstra, marketing@bcm.nl **Druk** PreVision, Eindhoven **Distributie** Betapress (Nederland) & AMP (België)

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE

Tekst Esther Derks, Margot Eggenhuizen, Mirjam Enzerink, Marjolein van der Gaag, Edwin Giesbers, Modeste Herwig, Esther Kloster, Femke Lampe, Jalou Lemmens
Beeld Henny van Belkom, Marjolein van der Gaag, Edwin Giesbers, Jeroen Graat, Angela Havenaar, Erik Hijweege, Trui Heinhuis, Modeste Herwig, Shutterstock.com, Sietske de Vries
Coverfoto Menno Ridderhof
Inzet Edwin Giesbers

ABONNEMENTSPRIJZEN

Buitenleven verschijnt 8 keer per jaar plus 1 special. Een los nummer kost € 11,50. Of sluit een jaarabonnement af: Magazine + Online € 107,50, Magazine € 97,50, Online € 87,49. Magazineabonnees buiten Nederland krijgen portokosten doorberekend. Kijk voor actuele acties op Buitenleven.nl. Voor adreswijzigingen, vragen over betalingen en bezorging kun je contact opnemen met BCM abonnementenservice: abonnement@bcm.nl of 085 7600237 (lokaal tarief), dinsdag en vrijdag van 08.30-12.30 uur.

ABONNEMENT AFSLUITEN EN OPZEGGEN

Je kunt abonnee worden via abonnement@bcm.nl o.v.v. 'Buitenleven' of via www.buitenleven.nl/abonneren. Abonnementen kunnen twee maanden voor het einde van de abonnementsperiode schriftelijk worden opgezegd via abonnement@bcm.nl o.v.v. 'Buitenleven' of per post: BCM Media, Abonnementenservice, Postbus 1392, 5602 BJ Eindhoven.

ADVERTENTIES

Media accountmanager Henk Hoekman, 040 8447657 of 06 23906236, henk.hoekman@bcm.nl
Sales support Sia Eltink, 040 8447667, support@bcm.nl

COPYRIGHT

De uitgever kan op generlei wijze aansprakelijk worden gesteld voor eventueel geleden schade door vermeldingen in het blad. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze dan ook zonder vooraf schriftelijke toestemming van de uitgever.

BCM MEDIA
Postbus 1392
5602 BJ Eindhoven

ASPEN BENZINE VOOR IN JE TUINMACHINE

DAN START 'IE ALTIJD ÉN WERK JE SCHOON!

Scan de QR-code
voor alle voordelen:

Rijksoverheid

MARJOLEIN VINDT HET EEN KLEINE MOEITE

**ZWERFAFVAL
NATUURLIJK RAAP JE
OOK IETS OP**

